

YİNE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ YİNE TÜRKİYE

ADALET AĞAOĞLU
ORHAN ALKAYA
GÜLSÜM CENGİZ AKYÜZ
ŞAHİN ALPAY
AHMET ALTAN
YAVUZ BAYDAR
AKIN BİRDAL
METİN CENGİZ
DOĞU ERGİL
AYDIN HATİPOĞLU
ÖZDEMİR İNCE
ERCAN KARAKAŞ
YAŞAR KEMAL
PINAR KÜR

ZÜLFÜ LİVANELİ
ORHAN PAMUK
DOĞU PERİNÇEK
SERVER TANILLI
FÜSÜN-TUNÇ TAYANÇ
MEHMED UZUN

YİNE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ YİNE TÜRKİYE

ADALET AĞAOĞLU
ORHAN AKLAYA
GÜLSÜM CENGİZ AKYÜZ
ŞAHİN ALPAY
AHMET ALTAN
YAVUZ BAYDAR
AKIN BİRDAL
METİN CENGİZ
DOĞU ERGİL
AYDIN HATİPOĞLU
ÖZDEMİR İNCE
ERCAN KARAKAŞ
YAŞAR KEMAL
PINAR KÜR
ZÜLFÜ LİVANELİ
ORHAN PAMUK
DOĞU PERİNÇEK
SERVER TANILLI
FÜSUN TUNÇ TAYANÇ
MEHMED UZUN

YAZILAR

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1995)
Dizgi: Serap Kılıç

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212)2525675-2525988-2525989 Far 2527233

ISBN 975-510-653-7
Can Yayınları Ltd. Şti. (1995)

İÇİNDEKİLER

Çoklukta Yokluk / Adalet Ağaoğlu : 7
Vicdan: Entelektüelin Simyası / Orhan Alkaya : 13
Azınlık Kültürüne Konan Yasak / Gülsüm Cengiz Akyüz : 17
Düşünce Özgürlüğü / Şahin Alpay : 23
Özgürlüğün Sınırları / Şahin Alpay : 26
Caniler Çağı / Ahmet Altan : 29
Robotlar ve Yeldeğirmenleri / Yavuz Haydar : 32
Düşünce Özgürlüğü Temel Bir Haktır / Akın Birdal : 42
Özgürce Düşünebilmek Doğal Bir Haktır / Metin Cengiz : 50
Doğu Ergil ile 'Doğu Sorunu' Üzerine / Şahin Alpay : 54
Çokkültürlülük Türkiye ve İnsan Hakları / Doğu Ergil : 60
Özgürlük Uğruna Savaşmadan Hak Edilmez / Aydın Hatipoğlu : 73
Bedavacılık, Sıtma ve Sulfata / Özdemir İnce : 76
Demokrasilerde Düşünce Suçu Olmaz / Ercan Karakaş : 86
Türkiye'nin Kanına Ekmek / Yaşar Kemal : 92
Yaşar Kemal'in Devlet Güvenlik Mahkemesindeki Konuşması / Yaşar Kemal : 107
Düşünmeme Özgürlüğü / Pınar Kür : 114
700 Yıldır Hata Yapmayan Devlet İdeolojisi / Zülfü Livaneli : 117
Yalanlarla Zehirlenmiş / Orhan Pamuk : 120
Batı'dan Özgürlük Gelir mi / Doğu Perinçek : 126
Tarlayı Yeniden Sürmek / Server Tanilli : 132
Düşüncenin Serbest Dolaşımı / Füsun -Tunç Tayanç : 135
Şiddet ve Kültürel Diyalog / Mehmed Uzun : 148

ÇOKLUKTA YOKLUK

Adalet Ağaoğlu

Türkiye, özellikle son on-on beş yıldır özgürlüklerin bol bol yaşandığı bir ülke. İnsanlar bu bollukta hangi özgürlük giysisini seçip giyeceklerini şaşırmış gibidir.

İsteyen herkes, önüne çıkan her meskenin altında, yanında, ardında patlayıcı madde dükkânı, fırın, kaporta atölyesi, gazino, bar, gece kulübü, marangozhane, kasap, mezbaha açabilir. Kıyıda köşede artık pek ender kalmış bahçeli-çiçekli evler semtinin havaya en hâkim kokusu kebab kokusudur. Kıyılarda balıkçı lokantalarının bacaları dosdoğru evlerin içine tûtmekte özgürdür. Herkes dilediği pencere camından üst katlara doğru bir soba borusu uzatabilir. Herkesin kesesine göre ısınma özgürlüğü sonsuzdur. Belediye otobüslerinin, kamyonların, minibüslerin, hatta en lüks binek araçlarının egzoz boruları sürücünün dilediği kadar gaz püskürtebilir. Dileyen herkes ormanlara, hazine arazisine birkaç buldozer sokup buraları kendinin kovboy kasabası haline, hem de en kısa sürede getirebilir.

İstendiği saatte, istendiği kadar korna çalınabilir. Buna itiraz çok saçmadır. İtiraza "Ne olmuş yani?" gibi apaçık bir yanıt geleceğini bilmemektir.

Caddelerde, sokaklarda yayalarla arabalılar elense güreşe güreşe ilerleme özgürlüğüne de sahiptirler.

Burada özgürlükler saymakla bitmez. Politikaya atılan hemen herkes insanlara özledikleri, bekledikleri her şeyi, üstelik fazlasıyla vaat etmek, sonra da hiçbirini yerine getirmemekte özgürdüler. Meclise seçmenin oyuyla girmiş milletvekillerini seçimsiz defetme özgürlüğü, parlamentonun başlıca özgürlükleri arasındadır. Bunun için, kimselerin vatani ve milleti kendilerinden iyi sevemeyecekleri gibi bir gerekçeye yaslanmak yeterlidir.

Türkiye'de insanların çoğunluğu ne kadar çalışıp çabalasa hiçbir yere varamama özgürlüğüne sahip oldukları gibi, kimileri de yaşa, başa, bilgiye, deneyime, düşünce üretimine hiç gerek duymaksızın hop diye en yükseğe oturabilirler. Bunlar, rüzgâra göre yelken açma özgürlüğünü sonuna kadar kullananlardır.

Zilzurna araba kullanarak duvar, direk yıkma, beş on kişinin canına kıyma özgürlüğü gibi, herkesin cebinde kesici, ateşli silâhlar taşıma özgürlüğü de vardır. Bu yaygın özgürlük sayesinde, bir futbol maçında, o güne kadar karşısında pek ezik büzük durulmuş 'elin gâvuruna' iki gol giydirdin mi, havaya ateş etmekle yetinmek ne söz, istediğin kimsenin beynine, kalbine kurşunu sıkabilirsin. Eziklik duygusunun barut dumanından bir şalla örtülmesine 'coşku' tanımı yapıştırmakta hiçbir engel yoktur. Ayrıca, unutmadan eklemeli: **Herkes Türk olmakta istediği kadar özgürdür. Türk olmasa bile, günde beş rekât 'Ne mutlu Türküm' diyebilir.**

Düşüncesini, inancını ifade özgürlüğü sınırlandığı oranda bütün bu özgürlükleri genişler. Bu kadarcık bir sınırlamayı da doğal karşılamak gerekir. **Devlete, ırkına, dinine, orduya ve tarihi kahramanlara dil uzatma da ne halt karıştırırsan karıştır.**

Yasak bölgelere girmeye kalkma, buralara farklı bir bakışla yaklaşma, hep verili olanla yetin; işte bütün özgürlükler senin.

Cumhuriyet olup da demokrat olamadığımız, demokrat olup da insan haklarına saygı gösteremediğimiz, her partinin kendisi için bir cumhuriyeti, her birinin kendisine yetecek kadar demokrasisi olduğu için, kamu iletişim araçları da hemen hemen aynı pusulaları izleyerek, bol bol düşünce özgürlüğü diye yazıp çizseler, bunu savunur görünseler de, bu 'özgürlüklerini' verili karenin içinde kalarak yaşayabilmektedirler.

Türkiye insanı tarihi boyunca hep uslu çocuklar olmaya zorlandı. **Büyükler her zaman her şeyi en iyi bilenlerdir.** Devlete tebasının akli, deneyimleri, uyarıları hiç gerekli değil. **Sonuç: Çarpık bir 'özgürlük' patlaması.**

Devlet dediğimiz de öyle soyut bir şey değil ki. Onu 'yapanlar', yasalarını çıkaranlar da aynı havayı koklayarak, aynı suyu içerek yetişmiş insanlar. Kendisi özgürleşmemiş beyinlerden özgür düşüncenin savunucuları olmalarını beklemek safdillik değil mi? Acaba biz kendimiz yarın yöneticiler safında bulunsak, 'özgürlükçülüğün' hangi basamağında, kaç derecesinde yakalanacağız? Baksanıza, düşünce özgürlüğünü, özgürlüğün sınırlarına bile değinmeden sürekli savunan bir gazete, değişik bir fikri yazıyla ifadenin baş engelleyicisi olabiliyor. Peki bu arada, özgür düşüncüyü savunup durmuş öteki yazarlar ne yapıyor? Birkaçı dışında hepsi dut yemiş bülbül gibi susuyor. **Devlet kendine güvenmiyor, 'tebasına' da bu nedenle güvenmiyor. Peki, biz kendimize ne kadar güveniyoruz?**

Şunu da özellikle eklemeliyim: Türkiye'de düşüncesini yazıyla, sözle açıklamış aydınlarımızı, yazarlarımızı engelleme girişimlerine karşı, onların yanında yer alma, onlarla dayanışma özgürlüğümüz ne kadar acaba? Onların konumlarının belirlediği kadar mı, kendimizin belirlediği kadar mı? Burada da bazı sınırlamalar olmadığından kuşkudayım.

Sanırım hepsinin altında tek bir virüs yatıyor: Türkiye'de bu kadar çok insan, bu kadar çok 'keyfi' yaşarken, neden kendi savcısı da, yargıcı da kendisi olamıyor? Genlerimizde kendimize göre değil, başkalarına göre, başkaları için dikkat kesilme özellikleri var bence.

T.B.M.M., düşünce özgürlüğünü engelleyen yasalara Avrupa Birliği kapısında kuyruğumuz sıkışmadan eğilseydi, bu özgürlükleri içtenlikle, kendi toplumu, kendisi için istemiş olurdu. Başkası istediği için ihtiyaç duyulan şey, bizim vazgeçemeyeceğimiz bir şey olabilir mi?

O zamanlar henüz TRT yoktu. Ankara ve İstanbul Radyoları vardı. Ankara Radyosu 5 Kw.dan 120 Kw. güçle yayın yapmaya başlayınca, Ulus gazetesindeki bir köşe yazarı: "Artık sesimizi bütün dünya duyacak. Aman dikkatli olalım!" uyarısında bulunmuştur. Ses dalgalarının hepi topu 120 Km. uzağa ulaşabilmesini 'dünyaya açılma' sayıp adımları ona göre atma telaşıyla 'dikkat!' buyruğu vermek, pek öyle, yayınlar daha eli yüzü düzgün, daha kaliteli olsun, gibi masum bir uyarı değil. Bu, hem kendine, hem karşıya güven duymamanın bir göstergesi. Yoksa, tekbaşına kendine yayın yapsa, en azından kendisine saygısından ötürü, insanın yine iyi bir yayın gerçekleştirmeyi istemesi gerekirdi.

Bu uyarı, içlerde yerleşmiş o virüs işte, genelde olan bir şey: Başkasına göre yaşamak. Başkasının gözü ve kulağına göre ayarlamak kendini. Yoksa bu toplumun çeşit çeşit 'özgürlüklerini' yaşayanlar olmasa bile, bu çarpıklıktan rahatsız olanlar, **Terörle Mücadele Yasası**, ünlü 8. maddesiyle askerî Anayasanın kuyruğuna eklenirken bile değil, daha ta baştan bu sonuncu askerî Anayasanın değiştirilmesi için savaşıyorlardı. Ele güne ayıp oluyor diye değil, kendimize ayıp oluyor diye.

Ankara Radyosu 220 Kw. güçle yayın yapmaya başlayınca, orada ben de çalıştım. Karı kocanın mikrofonda, bir oyun içinde öpüşme sesi çıkarmaları yasaktı. Çaykovski'nin adını anıp bir parçasından iki mezür çalmak yasaktı. Bir köy kızının, köy öğretmeni tarafından rüyasında bir at üstünde kaçırılmasını yayınlamak yasaktı. Sartre adını anmak yasaktı. Bunların her biri için ya takdir aldım, ya emniyette sorguya çekildim, ya mahkemeyi boyladım, boyladık.

Düşünceyi yazıyla, sözle, herhangi bir kamu iletişim aracıyla açıklamaya **'vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü'** için engel koyanlar bile şimdi bu yasaklara gülüyorlardır. Ama bu gülüş tarihin ibret tonunu taşısa, vatan ve milletin bütünlüğünü asıl bozan şeyin düşünce üretimine konan yasaklar olduğunun anlaşıldığının işareti sayardık bunu.

Türkiye başına ne belâ aldıysa, bireylerin kendi kimliğini kendisinin kurup çatması engellendiği için aldı. **Çarpık özgürleşme ve terör, verili olanın sınırları içinde kalınmaya zorlamanın sonucu.** Kim, kendi kazdığı kuyuya düşmek istemezse, farklı düşünce ve kültürlerle özgürlük için savaşmalıdır.

Hayatla inat olmaz. Elbette zaman kendi yasalarıyla her şeyi halleder, ama sorunların halini zamana bırakmak, bize kızıl at dedirtmedikleri günlerle bugün arasında ecelleriyle ölmeyen binlerce, düşünceleri yüzünden karardık duvarlar arasına atılmış kimbilir yine kaç yüzlerce kişinin acısını, 'onlar hiç olmamışlar gibi' yüreklerde kolayca taşıyabilmek demek.

Düşünceyi ifadede ve kendini geliştirmede sahici özgürlükler isteyenlerin yapamadıkları ve olamadıkları şey bu.

'Fikrimin İnce Gülü' romanımı, devletin güvenlik güçlerine ve orduya güveni sarsmaktan ötürü toplanan, beni mahkemeye veren de aynı devlet, aklayan, aradaki zararı ödemeyen de. Hangi canın bedelini ödediler ki, sıra buna gelsin? Aynı romanı anlamaya uymadan filme çekip gösterime soktuğu halde, böyle bir 'teröristi' ödüllendiren de aynı zihniyet.

Bu küçük örnek, canavar terörün kaynağına bir işaret sayılsın. Devletin insan haklarının üstüne çıkmadığı, hukukun güven altında olduğu ve güven verdiği yerde, **insanlar özgürce yaşamının yerine anarşiyi koymayacaklarından, onlara güvenebilirsiniz. O zaman da Avrupa Birliği kapısında kuyruk sıkışınca, özgürlük kısıtlayıcı maddeleri sözümona değiştirme telâşına düşmezsiniz, çünkü böyle maddeler zaten olmaz.**

VİCDAN: ENTELEKTÜELİN SİMYASI

Orhan Alkaya

Türkiye, şimdi kimliğini sorguluyor.

Tutumunu cemaatine endekslemeyen, satır arasında değil, cümlesinde konuşan, vicdanıyla aklı arasında uçurumlara yer vermeyen bir yeni insan, bu süreçte, gitgide belirgin hale geliyor.

Osmanlı ümmetinden cumhuriyet halkına geçmek üç günlük iş değildi. Kolay olmadı 'şimdi'ye gelmek.

Bir gece eski yazıyla yatağa girip ertesi sabah Latin alfabesiyle uyanmak, kolay geçirilecek bir sarsıntı değildi, anlamamız geç oldu.

Kuyucu Murat Paşa soyundan Orgeneral Muğlalı'nın çıkması nasıl kaçınılmazsa; Ermeni katliamına tetik olan Hamidiye Alaylarının Kürt erattan oluşması da o kerte kayda geçmek zorundaydı, nasıl unuturuz?

Ezilen bir halkın karşısında ezen ulusun aidiyetini nasıl dışlıyorsak, tarih miyopimize doğru teşhis koymaktan ve uygun tedaviye yönelmekten korkmamayı da becerebilmeliyiz.

Türkiye şimdi, bunu becerebilme eğiliminde insanlarla tanışıyor.

Herkes biliyor; artık açıkça söyleyenler de çoğaldı: Türkiye'nin, memleketimin yakıcı ve öncelikli meselesi, Kürt milli meselesidir.

Kimse üç-beş terörist teranesinin arkasına gizlenmesin; kimse Sevr hayaletiyle ergin bir halkı korkutmaya yeltenmesin.

On bin kişilik terörist örgüt olamayacağı gibi; terör aracını kullanan örgütle, aynı aracı kullanan devlet arasında bir tercih yapma zorunluluğunu dayatan herkese, cehennemin dibine kadar gidilecek yol vardır.

On altı devlet kurmakla övünen, on beş devlet yıktığını örtbas eden Türkiye, memleketim, bu çürümüş vicdanla ancak on yedilere, on sekizlere yürür.

Temsili demokrasinin, hızla temsil demokrasisine dönüştüğü 12 Eylül faşist darbesi sonrasında, milleti temsil etmeye memur vekiller arasındaki uçurum nasıl derinse, çürümüş vicdanla entelektüel vicdan arasındaki mesafe de öyle uzlaşmaz, öyle uzaktır.

Herkes bir şeyi anlamak zorunda: Aptalın vicdanı olmaz.

Türkiye, aklıyla buluşmaya başladığı bugün, Robespierre olmadan 'doğru' olmayı başarmanın mücadelesini veriyor.

Türkiye, ilk laik Müslüman cumhuriyettir, kim farkında?

Türkiye, Asya'daki nadir demokrasi arayışlarından birine sahne oluyor, kim farkında?

Batı Avrupa'dan İskandinav iklimine açılan yelpazede ve Kuzey Amerika'da kaç milyon insan ve kaç kilometrekare toprak demokrasiyle tanıştı, yazıdan bugüne geçen yedi bin yıl içinde, kim sordu?

Soruyoruz ve bedelini ödeyip gelecek kuşaklara bir pozitif yönelişi sunuyoruz. Soruyoruz ve her şey iyi bir soru sormakla başlar.

Vicdan entelektüelin simyasıdır.

Vicdan krizi geçiren herkes, vicdanıyla buluşamaz; bu bir yeryüzü hayatı ölçüsüdür.

Komplo teorilerine yüz vermeden, öküze öykünen kurbağadan uzak durarak, devlet politikalarıyla insan olma hissi arasındaki mesafeyi, Akdenizin bir deniz olduğunu mütemadiyen anlatma bıkkınlığıyla da olsa, vurgulamaktan geri durmayarak varılacak bir risktir vicdan.

Fransız devriminden yüz elli yıl sonra .patlayan entelektüel vicdanı, Sartre olma halini sanıldığı kadar geç yakalamış da değiliz. **Arkamızda, Tevfik Fikret'ten Mustafa Subhi'ye, Mustafa Kemal'den Mahir Çayan'a, idoller değil, insanlar var.**

Bugün, **kahramanlara gereksinmeyen bir ülkenin** lânetsiz gökyüzünde soluklanmaya hazırlanıyoruz. Fark burada.

İnsan için 'geç' vardır, topluluklar için asla...

Fransa'nın Çad'da, Yeni Kaledonya'da ne işi vardı? Hollanda, Surinama Endonezyalı mültecilerin eroin ayakçılığına neden patronaj kesiyor? İngiltere'nin Arjantin açıklarında, Falkland'de ne işi vardı? Kuzey Amerika'nın vicdanı Vietnam'da mı temizlendi, Libya'da mı yıkandı? Almanya Yugoslavya'da mı 'başardı'? Dünya Irak'ta mı aklandı?

Epope yazarı olsam, sorar giderim sayfalar, ciltler boyu? Kim kime neyin dersini vermeye yelteniyor?

Benim ülkemi yönetenler Kürtleri ezmeye, asimile etmeye, kimliksizleştirmeye çalışıyor ve yeni entelektüel vicdan buna, ne pahasına olursa olsun karşı duruyor.

Biz burada, Şimdi, bunca bedel öderken herkes haddini bilsin ve birkaç dakika için de olsa vicdanında gezinsin.

Bu bir yeryüzü yaşamasıdır, yetmiş dil konuşsak da, aynı banyoda yıkanıyoruz.

Türkiye zorlu bir kavşakta; uçurumda ırkçı ve köktendinci faşizm, dönemeçte demokrasi...

Bu hızla bu kavşaktan geçerken, aptal dostlara değil, entelektüel vicdanın simyasına ihtiyacımız var.

Ve halk şairi Âşık Veysel'in Şu dizesine: "*Ben babamı, sen ustanı unutma.*"

AZINLIK KÜLTÜRÜNE KONAN YASAK

Gülsüm Cengiz Akyüz

Kültürel birikimler insanlığın ortak malıdır. Kimsenin tekelinde değildir. Her insanın soyuna, diline, dinsel inanışına ya da mensubu olduğu yerli halka ait kültürü öğrenmeye hakkı vardır. İnsanlığın da buna hakkı vardır. Buna engel olmak demek, bütün insanlığa ait olan evrensel kültürü eksiltmek demektir. Çünkü, azınlık kültürüne ait birikimler, içinde yaşadığı ülkedeki çoğunluğun kültürüne, bir başka deyişle egemen kültüre eklenip onu çoğaltır ve oradan evrensel kültürü oluşturan halkalara eklenir. Böylece bütün insanlığın malı olur. Bu konudaki en tipik örnek, en olumlu örnek, Sovyetler Birliği deneyimidir. Bildiğimiz gibi, Sovyetler Birliği çok uluslu bir ülkedir. Bu uluslara ait değişik kültürel birikimleri içinde barındırmaktadır. Her ulus kendi dilini öğrenip kullanma, kendi kültürünü yaşatma konusunda özgürdür. Sonuç olarak **Sovyetler Birliği kültür ve sanat alanında çok zengin ve çeşitli bir birikime sahip olmuştur.** Ülkede egemen olan Rus kültürü, kendi dışındaki kültürlere yaşam hakkı tanımamış olsaydı, o kültürler kendilerini sürdürmek için çaba içine girmemiş olsalardı, bugün **Ermenistan'dan bir Aram Haçaturyan, Azerbaycan' dan Baybadof, Zeynep Hanlarova, Kırgızistan' dan Cengiz Aytmatov gibi sanatçılar çıkabilir miydi?**

Bu sanatçıların ürettikleri, yorumladıkları yapıtlar insanlığın ortak malı olan evrensel kültüre eklenebilir miydi? İnsanlığın bugüne dek biriktirdiklerine dönüp baktığımızda bu örneklerin ne kadar çok olduğunu görebiliriz. Bulunduğu ülkede azınlık kültürüne ait pek çok yapıt, içinde bulunduğu ülkenin kültürüne eklenmiş ve oradan evrensel kültüre ulaşarak bütün insanlığın ortak malı olmuştur. İşte bu yüzden, **azınlık kültürüne konan yasa, uygulanan baskı, yalnız o kültürü eksiltmekle kalmaz, hem o ülkedeki egemen kültürün hem de evrensel kültürün eksik kalmasına yol açar.** Hem o kültüre mensup insanların kendi kültürlerini özgürce tanıma ve yaşatma hakkını, hem de bütün insanlığın o kültürü öğrenme, yararlanma hakkını ortadan kaldırır.

Türkiye de çok kültürlü, çok dilli bir ülke. Türkiye toprakları üzerinde değişik soydan gelen Türk, Kürt, Laz, Ermeni, Rum, Çerkeş, Arnavut; değişik dine inanan ve değişik mezheplerden olan Müslüman, Hristiyan, Musevi, Sünni, Alevi ve Süryaniler yaşamaktadır. Bu insanların kendi kültürlerini yaşatıp yarınlara ulaştırmaları, kendi dillerini kullanabilmeleri, kendi din ve .geleneklerini yaşatabilmeleri, **Türkiye kültürünü azaltmaz, tersine çoğaltır.** Ülkemizde resmi dilin Türkçe olması, yalnız Lozan'la belirtilen bazı azınlık çocuklarının anadilini öğrenmesi hakkı, öteki kültürlerin eksilmesine yol açmıştır. Denebilir ki, ülkemizde değişik kültürlerden insanların kültürleri üzerinde bir baskı yoktur; insanlar kendi kültür ve geleneklerini yaşatıyor; ait olduğu kültürün gerektirdiği yaşama biçimini sürdürüyor; deyişler, tekerlemeler, masallar dilden dile aktarılıyor.

Bu doğrudur, ama bizde bir söz vardır: **'Söz uçar yazı kalır.'** Kulaktan kulağa aktarılanlar yalnızca yerel ve anlatıldığı yerde kalır. Kulaktan kulağa aktarılırken değişikliğe uğrar, giderek yozlaşır, saflığını yitirir. Dinlenenler bir süre sonra etkisini yitirir. Kalıcı olanlarsa yazılı kültür in imleridir. Bir kültüre ait masal, söylence, şiir yazıya döküldüğü zaman hem o kültüre ait insanlar, dolayısıyla o kültürün çocukları, hem de değişik dillere çevrilerek değişik kültürlerden insanlar o ürünü okuyup tanıma olanağı bulabilirler. Ben bu konuda kendimden bir örnek vermek istiyorum. Benim hiçbir zaman **Kürt Ozan Ekmede Xani tarafından yazılan ve Kürt kültürüne ait bir aşk öyküsü olan Mem u Zin'i** kulaktan dinleme olanağım yoktu. Ancak bir yayınevi 1975 yılında kitabını yayınlayınca okuma olanağım oldu. Kitap bir süre sonra toplatıldı. Oysa bu öykü de bir Romeo ile Jülyet, bir Ferhat ile Şirin, bir Tahir ile Zühre gibi ölümsüz bir aşkı anlatıyordu. Öykünün geçtiği dönemden toplumsal kesitler sunan, insanların yaşam biçimlerini, insan ilişkilerini anlatan bu kitabı okumamak beni eksiltirdi. Okuduğum için çoğaldım. **Aram Haçaturyan'ın bir Kürt ve Ermeni genci arasındaki aşkı anlatan Gayane balesini** izlerken, o bale için bestelediği müziği dinlerken nasıl çoğaldıysam öyle çoğaldım. Sonuç olarak **kültürlerin yaşatılması, geçmişten alıp geleceğe ulaştırılması konusunda yazının, edebiyat yapıtlarının büyük önemi vardır.**

Buradan çocuklara, çocukların kendilerini yazılı olarak ifade etme hakkına gelmek istiyorum. **Çocuk anadilini özgürce öğrenemiyorsa, okuyup yazamıyorsa; çalışacak alfabe, okuyacak kitap bulamıyorsa bu hakkını kullanamıyor demektir.**

Kendini anadiliyle yazarak ifade edemiyor demektir. Çocukların bu hakkını kullanamadığı, azınlık kültürüne ait dillerin, kültürlerin giderek yok olduğuna ilişkin çarpıcı bir örnek vermek istiyorum. Geçtiğimiz günlerde İHD İstanbul Şubesi, '**Anadilinde Yarışma**' başlığı altında çocuklar arasında bir şiir öykü yarışması açtı. Gelen ürünler genellikle Türkçe yazılmıştı; anadili Türkçe olmayanlar tarafından bile. Bu yarışmaya gelen ürünler arasında Türkçenin dışında, Lozan'ın kendilerine anadille eğitim hakkı tanıdığı Ermeni çocuklarının, anadillerinde yazdıkları şiir ve öyküler çoğunlukta idi. **Yarışmaya yalnızca bir tane Kürtçe yazılmış yazı** gelmişti. Oysa ülkemizde anadili Kürtçe ve öteki dillerden olan pek çok insan var. Onların çocuklarının kendi dilini yazmayı öğrenme, yazılmış bir yapıtı okuma olanağı yok.

Geçtiğimiz günlerde **günlük bir gazeteden(1) aldığım şu sayılar** anadil konusunda ilginç ipuçları veriyor bize. Bu sayıları aldığım araştırma, ülkemizin Güneydoğu bölgesinde yapılmış. Başbakanlığın GAP bölgesi için sosyal projeler çerçevesinde yaptırdığı araştırma sonucunda bölgedeki yaygın anadilin Kürtçe olduğu belirlenmiş.

"GAP bölgesi kentlerinde en yaygın anadil Kürtçedir: % 58.4. Kürtçenin anadili olduğunu söyleyenlerin en yüksek olduğu merkezler, Adıyaman % 89.7, Nizip % 77.2, Ergani % 80 ve Diyarbakır'dır % 75.2. Urfa'da da anadili Kürtçe olanların oranı genel ortalamanın üzerindedir: % 67.2. "Zazaca, Siverek'te % 25, Ergani'de % 11.7 ve Diyarbakır'da % 14.8 olmak üzere bazılarının anadilidir. Bu merkezler dışında anadilinin Zazaca olduğunu söyleyenlere pek rastlamıyoruz. Arapça ise Mardin'de çoğunluğun % 50'sinin anadilidir. Bölgede Türkçeyi anadil olarak belirtenlerin oranı % 29.7'dir.

---

1. Cumhuriyet gazetesi, 9.11.1994.

"Türkçe, Kürtçeden sonra gelen ikinci anadildir. Birinci ya da anadille birleştirildiğinde hemen hemen bütün nüfusun Türkçe bildiği anlaşılmaktadır. Bölgedeki kadınların Türkçe konuşma yetenekleri erkeklere göre daha düşüktür."

Araştırmanın Anadil ve Mezhep başlığını taşıyan bölümünde, kırsal kesimdeki kadınların anadilinin % 75 oranında Kürtçe (kentte % 49), % 16 oranında Türkçe (kentte % 41), % 5 düzeyinde Arapça (kentte de % 5), % 4 Zazaca (kentte de % 5) ve kentlerde binde 3 oranında Süryanice olduğu kaydedildi.

Başbakanlık kendi yaptırdığı bu araştırmanın etnik yapı ve anadile ilişkin bölümüne sansür uygulamış ve rapor o bölüm çıkarılarak yayınlanmış. Başbakanlığın TMMOB Ziraat Mühendisleri Odasına yaptırdığı **'GAP Bölgesinde Toplumsal Değişme Eğilimleri'** adlı araştırma da orijinal haliyle basıldıktan sonra sakıncalı görülerek toplatılmış.

Yukarıda verilen sayılar ülkemizin Güneydoğu bölgesinde yaşayan insanlarımızın anadilleri konusunda bir fikir vermektedir. Kanımca, ülkemizin öteki bölgelerinde yapılacak araştırmalardan da ilginç sonuçlar ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak **ülkemizde yaşayan çocuklardan, azınlık kültürüne, değişik dillere ait olanlar; kendi anadilini öğrenemiyor, okuyup yazamıyor, kendini yazılı olarak ifade edemiyor. Yazı yazmayı öğrenemiyor.**

Okumayı öğrense bile kendi anadilinde yazılmış ders kitabı, öykü, şiir, masal kitabı, edebiyat yapıtı yok. Kitle iletişim araçlarında kendi anadilini dinleyemiyor, bu doğrultuda hazırlanmış program ve yayınları izleyemiyor.

Çocuğun kendi anadilinde yazarak anlatabilme hakkını kullanabilmesi için öncelikle anadilini öğrenebilmesi, anadilinde eğitim görebilmesi gerekiyor. Bunun için de **Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan 17. 29. ve 30. maddelere konan çekinceler kaldırılmalıdır.** Bunun yanısıra kafalarımızdaki çifte standartlı düşünce kalıplarını kırmamız gerekiyor. Başka ülkelerde yaşayan Türklere, Türkçe okuyup yazma hakkının tanınmasını istediğimiz gibi, kendi ülkemizde yaşayan azınlık grubundan insanların da anadillerini öğrenme ve kullanma haklarını kabul etmeliyiz. **İlk önce, ülkemizde farklı kültürlerden insanların yaşadığı, onların farklı dilleri ve yaşama kültürleri olduğu gerçeğini kabullenmeliyiz.** Bunun için insan hakları ve çocuk hakları konusunda konulan çekinceler ortadan kaldırılmalı, insan haklarına yasak konmamalıdır. Ayrım gözetmeden bütün insanlar o haklardan yararlanabilmelidir. Bu konuda, **gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı,** yeni yetişen kuşak önyargılardan arındırılmalıdır. Özellikle eğitim kurumlarında çocuklar insan hakları ve demokrasi kültürü konularında eğitilmelidir. Kuşkusuz bu öneriler yapılması gerekenler için yalnızca bir başlangıçtır. Bu konuda sorumluluk duyan kişi ve kurumlara görevler düşmektedir.

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ

Şahin Alpay

Düşünce özgürlüğü üzerindeki yasal kısıtlamalar, Türkiye'nin modernleşmesinin önündeki en önemli engel gibi görünüyor. Ama düşünce özgürlüğünün yasal engellerinden çok daha vahim olanı, Türkiye'nin ekonomi, siyaset, kültür, medya ve diğer kesimlerindeki seçkinler arasında bile düşünce özgürlüğünün anlamının ve değerinin anlaşılamaması.

Yasalarımızı belki bu yüzyıl içinde daha demokratik hale getirebiliriz, ama **bu kafalar nasıl demokratikleşecek?**

21. yüzyıla 5 kala Türkiye'de ülkeyi yönetmeye soyunmuş partilerin başkanları arasında, insanların kafalarının içine yasak getirilemeyeceğini, düşünce özgürlüğünün ifade, yani düşünceyi açıklama özgürlüğü demek olduğunu anlamakta güçlük çekenlere rastlanabiliyor.

Düşünce özgürlüğü üzerine yazıp çizenlerin birçoğu hâlâ, düşünce özgürlüğünü yalnızca kendi benimsedikleri fikirlerin özgürlüğünden ibaret görüyor. Bunların bazısına göre, başkalarının (kendilerinden farklı) düşüncelerini açıklama özgürlüğünü savunanlar, yani demokratiğin en temel gereğini yerine getirenler, kendi kendilerine saygıları olmayan, kişiliksiz kimseler...

Beğenmedikleri fikirlerin yanlışlığını göstermeye çalışacaklarına; bu fikirlerin sahiplerini "*hain, satılmış, yabancıların kuklası, döneke, şu bu*" diye nitelemeye utanmayanların hâlâ itibar görebiliyor olması, belki Türkiye'de demokratikleşmenin en önemli meselesi.

21. yüzyıla 5 kala fikirlerin, dolayısıyla yaratıcılığın serbestçe, özgürce ortaya konmasını köstekleyen bugünkü ortam, düşünce özgürlüğünün değerini kendi tecrübeleriyle, hayatın içinde tanımış olan kuşaklara büyük azap ve üzüntü veriyor.

Özgürlük, onun en önemli boyutu olan düşünce özgürlüğü, kuşku yok ki insanlığın uğruna büyük bir savaş verdiği, kendi başına bir değer. Birey açısından özgürlük, birey olabilmenin, kendini birey olarak geliştirebilmenin elbette ki temel şartı.

Özgürlüğün toplumlar için değeri ise, sorunlara doğru çözümlere, doğru politikalara, doğru bilgilere ancak düşünce özgürlüğünün varolduğu, düşüncelere açık toplumda ulaşılabilmesinden kaynaklanıyor.

Farklı fikirlerin, farklı önerilerin üretilebildiği, tartışılabildiği toplumlar, ancak önlerindeki sorunlara doğru çözümler getirebilir. Demokratik toplumların, ekonomide olsun, bilimde olsun en ileri toplumlar olmalarının nedeni, düşünce özgürlüğüne dayanan toplumlar olmaları.

Hatalardan ders almak; yanlışları ayıklamak; çözüm getirmediği ortaya çıkan fikirleri, politikaları, teorileri, yönetimleri değiştirmek, ancak düşünce özgürlüğünün varolduğu toplumlarda mümkün olabilir.

Demokrasiyi, bunun için; bireye ve topluma hatalardan dönebilmek, kendini düzeltmek ve geliştirmek imkânını verdiği için istiyoruz, savunuyoruz. Başka ne için?

Sevgili gençler, toplumumuzdaki baskılara, haksızlıklara, yanlışlıklara bazan isyan ediyorsunuz. Ne yazık ki, bütün bu baskı, haksızlık ve yanlışlıkları hemen oracıkta halledecek bir reçete mevcut değil. Başka toplumların ve kendi toplumumuzun tecrübelerinden çıkarabileceğimiz en önemli ders şu: **Meselelerimizi ancak özgürce düşünerek; farklı çözüm önerilerini tartışarak; her zaman aynı fikirde buluşamasak da uygarca uzlaşıp anlaşarak halledebiliriz.** Fikirlerini baskıyla, zorla, şiddet kullanarak kabul ettirmek isteyenler, kim olurlarsa olsunlar, aslında sorunlarımızın halledilmesini engelliyorlar.

Farklı düşüncelere, farklı davranış biçimlerine, farklılığa saygı göstermek; zor ve şiddete karşı çıkmak, birey olarak da toplum olarak da gelişme ve ilerlememizin vazgeçilmez olan tek ve yegâne şartı. Bizim kuşağımız bunu çok acı tecrübelerle öğrendi. Aynı tecrübelerden sizin de geçmenize gerek yok.

ÖZGÜRLÜĞÜN SINIRLARI

Şahin Alpay

Özgürlük, insanlığın uğruna büyük mücadeleler verdiği ideallerin belki başta geleni. Özgürlüğün en önemli boyutu olan düşünce, yani ifade özgürlüğü, kendi başına bir değer olduğu gibi, gerek bireylerin gerekse toplumların kendilerini geliştirebilmelerinin de temel şartı.

Ama acaba demokrasilerde özgürlüğün, bu arada ifade özgürlüğünün sınırı yok mudur? Elbette vardır.

Elbette ki, **demokratik özgürlüklerin, bu arada ifade özgürlüğünün, demokratik rejimi yıkmak, demokratik hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmak amacıyla kullanılmasına izin verilemez.**

O halde bir demokraside ifade özgürlüğünün sınırı nedir?

Demokratik ülkeler arasında imzalanan sözleşmelerde bu sorunun cevabı verilmiş; ifade özgürlüğünün hangi amaçlarla ve ne ölçüde sınırlanabileceğinin esasları belirlenmiştir.

Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler, bu arada Türkiye tarafından bundan 41 yıl önce imzalanan (böylelikle iç hukukumuzun bir parçası olan) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesi, 1. fıkrasında ifade özgürlüğünün içeriğini; 2. fıkrasında da hangi amaçlarla sınırlanabileceğini belirtmektedir.

Aynı sözleşmenin 17. maddesi ise, gerek devletler gerekse birey ve topluluklar açısından **ifade özgürlüğünün 'sınırını'** çizmektedir: "*Bu sözleşme hükümlerinden hiçbirisi... bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasına veya burada öngörülenden daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına yönelik bir faaliyete girişme veya bir eylemde bulunma hakkını sağladığı şekilde yorumlanamaz.*"

Sözleşmeye uyulup uyulmadığını denetleyen Avrupa İnsan Hakları Divanı da bir kararında, ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında devletlerin takdir hakkının sınırlarını şöyle belirtmektedir: "*İfade özgürlüğü sadece hoş giden ya da insanları tedirgin etmeyen veya kaygısızlıkla karşılanan haber veya fikirler için değil, devleti veya halkın herhangi bir kesimini inciten, şoka sokan veya rahatsız eden haber veya fikirler için de söz konusudur. Demokratik toplumun olmazsa olmaz şartlarını oluşturan çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirliliğin gerekleri bunlardır.*"

Seçkin bilim adamlarımızı bir araya getiren Türkiye Bilimler Akademisi'nin hazırlayıp bütün yetkili makamlara sunduğu '**Türkiye'de Düşünce Özgürlüğü**' raporunda da belirtildiği üzere (bkz. '*Entelektüel Bakış*, 18. 12. 1994):

- Anayasa ve pek çok yasada mevcut ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı hükümlerin '**demokratik toplumun gerekleri**' ölçütüne uygun olarak gözden geçirilmesi, Türkiye'de demokratikleşmenin başlıca konusudur.

- **Başta Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi** olmak üzere, mevzuatımızdaki çeşitli düşünce suçları, "*insanı ve insan aklını dışlamakla kalmamakta; bu suçların düzenlenmesindeki belirsizlikler, suç olanla meşru olanı birbirinden ayırmayı güçleştirmekte; suç ve cezaların kanuniliği ilkesini ihlâl ettiği gibi, uygulamada eşitsizliklere, keyfiliklere yol açmaktadır.*"

- Demokratik ülkelerin yasalarında belirli görüşleri başkalarına benimsetmek amacıyla **'propaganda' suçu kalmamıştır**. Belirli görüşleri zor yoluyla gerçekleştirmeye, şiddet kullanmaya davet suç sayılmaktadır. Oysa TMY'nın 8. maddesi, 'açık ve yakın tehlike yaratacak şekilde' veya benzeri ölçütler dahi koymaksızın, 'hangi yöntem, maksat ve düşünce ile olursa olsun, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü hedef alan' **propagandayı yasaklayarak, haber vermeyi, tartışmayı ve araştırmayı dahi suç haline getirmektedir**.

Sosyal demokrat bir parti olmak iddiasındaki CHP, eğer bu iddiasında bir nebze samimi ise; parlamentodaki öteki partilerden gerçekten farklı olduğunu göstermek istiyorsa, öncelikle TMY'nın 8. maddesi olmak üzere, düşünceyi suç yapan mevzuatın, demokrasinin gereklerine uygun bir şekilde değiştirilmesini vazgeçilmez siyasi hedef almalıdır.

CANİLER ÇAĞI

Ahmet Altan

Fransa İhtilalinin ardından gelen terör günlerinin kanlı karmaşasında giyotinler her gün işler, gömlek yakalarıyla, enselerindeki saçları kesilmiş kadınlı erkekli mahkûmların kafaları birer birer keskin bıçağın önündeki sepete düşerdi; halk kalabalıklar halinde idam meydanlarına toplanıp bulabildikleri ekmekleri kemirip şakalaşarak, mahkûmlarla alay ederek idamları seyrederdi. **Toplum önce ölümden korkmuş, sonra ölüme alışmış, sonunda da ölümlle, kanla, cinayetle eğlenir olmuştu.** Ölümün ve kanın fazlalığı insanların duygusal tepkilerim altüst etmiş, hepsini birer cellat yamağına çevirmişti. Bir gün önce savcı olarak insanları ölüm meydanlarına gönderenlerin ertesi gün mahkûm olarak kafalarını bıçağın altına uzatışlarına bile şaşmıyorlardı.

Türkiye'nin de ölümlle ilişkileri gittikçe garipleşiyor. Önceleri korktuğumuz ölüme şimdilerde alıştık, hatta yavaş yavaş biz de ölümlle eğlenir olmaya başladık. Sonu delik deşik cesetlerle biten polis baskınlarında insanların çevreye toplanıp bayraklar sallayarak alkışlaması, ölenlerin, fikirleri ve amaçları ne olursa olsun, birer insan olduğunu unutup kanlı vücutlar basılan evlerden çıktıkça sevinçli gösteriler yapması, sonra da eğlenceli bir piknikten döner gibi evlerine gidip uyumaları, **ruh sağlığımızda ciddi çatlaklar** meydana geldiğini gösteriyor.

Bu ÷lkede her g÷n ne kadar çok genç insanın öld÷ğ÷ne aldırıyoruz bile, askere gönderiyoruz, ölüyorlar; dağlara çıkıyorlar, ölüyorlar; gözaltına alınıyorlar, ölüyorlar; sokakta yürürken enselerine bir kurşun sıkılıyor, ölüyorlar.

Gençler ölüyor, ihtiyarlar nutuk atıyor, ihtiyarlar nutuk attıkça gençler daha çok ölüyor; ihtiyarların zehirli konuşmalarındaki her sözcük bir mermiye dönüşüp bir genci vuruyor.

Çocuklarımızın yarısını 'şehit' yarısını 'hain' olarak ölüme gönderirken, gazete köşelerine, parti tepelerine, yönetim zirvelerine tırmananlar her gün vatanseverlikten söz ediyorlar, onlar vatanlarını sevdikçe gençler ölüyor ve birileri bu ölümlerden inanılmaz paralar kazanıyor. **Vatanseverlik diyorlar uyuşturucu kaçakçılığı artıyor, vatanseverlik diyorlar silâh kaçakçılığı tırmanıyor.** Vatan sevgisini ölüme ve paraya bağlamış bu vatanseverleri gördükçe Bernard Shaw'un sözleri geliyor insanın aklına: "Unutmayın ki," diyor bu asi ihtiyar, **"her alçağın son sığınağı vatanseverliktir."**

Gazi Mahallesinde gözaltına alındıktan sonra telle boğulmuş cesedi 'kimsesizler mezarlığında' bulunan Hasan Ocak'ın ölüm haberi, tek sütun, gazetelerde. Gençlerin ölümü, haber değerini çoktan kaybetti. Çünkü ölümden korkmayı unuttuk, ölüme alıştık ve artık ölümlle eğlenme dönemine giriyoruz.

Fransa'da Robespierre terörünün insanları vahşileştirmesi gibi buradaki iki uçlu terör de bizim insanlarımızı çarpıtıyor.

Hep 'başkaları' ölür sanıyorlar, hep 'başkalarının çocukları' ölür sanıyorlar, ölümün bir salgına dönüştüğü toplumlarda kimsenin güvende olmadığını, **çocukları 'benim çocuklarım' ve 'başkalarının çocukları' diye ayırmaya başlamanın sonunda insanı bir cellat yamağına döndüreceğini**, toplumsal bir giyotin çalışmaya başladığında aynı Fransa'da olduğu gibi, o giyotini yapanı da o giyotini kullananı da sonunda hiç ayırım yapmadan kesebileceğini tümünden unutuyorlar. Bugünlerde yapılan bütün politik tartışmaların aslında **'gençleri öldürmeye devam edelim mi, etmeyelim mi'** tartışması olduğunu görmüyor musunuz? Birtakım insanların, gençlerin ölümlerinden kendilerine politik payeler ve servetler yapmaya çalıştığını anlamıyor musunuz? Başkalarının çocuklarının ölümünü alkışlayanların, kendi çocuklarının ruhlarının da ölüm korkusuyla zehirlenip soluduğunu fark etmiyor musunuz?

Gençlerin ölümlerine aldırmiyorsunuz.

Hiç aldırmiyorsunuz hem de.

Yakında bu ölümlerden kendinize eğlenceler bile çıkartacaksınız, bazı ölüm haberlerini alkışlarla karşılayacaksınız, ruhunuzun bir kasap önlüğü gibi kan koktuğunu hissetmeyeceksiniz.

'Eğlentili cenaze törenleri' de yaparsınız belki.

Ölüme alıştınız, çünkü artık başkalarının çocuklarının ölümleriyle eğlenmeye hazırsınız.

ROBOTLAR VE YELDEĞİRMENLERİ

Yavuz Baydar

Aklın yolu 'bir' değil.

Öyle olsaydı, farklı felsefe disiplinleri olmazdı. Düşünürler dünyayı kendi zihinlerinde yorumlamaya kalkışmazlardı. Değişik akıl-yürütme yöntemleri, yaratıcılığı geliştiren zihin kulvarları, yaşam tarzları ortaya çıkamazdı. Aklın yolu bir olsaydı, düşünce özgürlüğü kavramı doğmazdı.

Gerçekten düşünce/ifade özgürlüğü yanlısı isek, Türkiye'de ikide bir belirli düşüncelere geçerlilik kazandırma argümanı olarak sunulmaya çalışılan 'aklın yolu birdir' önermesinden artık vazgeçmek, aklın çok yolundan söz etmemiz gerek.

Aklın yolu yalnızca iktidarlar -ve elbette kişisel iktidar düşkünleri için de- 'bir'dir: Gerçeği örtbas etmeye çabalayan, güvenden yoksun kör iradenin, inkâr için araç olarak kullandığı yalanın yoludur bu.

Yalanın dozu ve gelişkinliği, ülkedeki iktidar çarklarını işleten zekâ gücünün ve düzeyinin yanısıra, kamuoyunun kavrama, yargılama ve yorumlama becerisi ile doğrudan bağlantılı.

Türkiye'nin 72 yıllık tarihi boyunca hesaplaşmaların, acımasızlığın, zulmün, erdem düşmanlığının, ilkeliliğin toplum üzerine düzensiz zaman aralıklarıyla bir karabasan olarak çökmeye devam etmesinin nedeni, kaba yalanların ortak bilinci kirletmeyi; zihinleri ısrar ve inatla cenderede tutmayı sürdürmesidir.

Gelinen noktada şunu artık açıkça görebiliyoruz: **Toplumu yöneten şekilsiz bir egemen güç, cumhuriyetin kurulması öncelerinden başlayarak, kutsal bir 'vatani görevi' kuşaktan kuşağa devrederek yalanı doğru gibi bizlere sunmaya çalıştı. Ölçülü bir başarı sağladığını da kabul etmek gerek: Bireysel girişim ve farklı kişilik oluşturma payını hiçe sayan, analitik düşünce yöntemini bütün bütüne reddeden bir eğitim sistemiyle, kuşakların zihinsel dokusuna kazınan klişelerle, yalan ve inkâr kalıplarıyla, sorgulama, yenilenme ve değişimin önünü kesiyor.**

Bunu yaparken, pek de zorlanmıyor.

Nedeni açıktır: Türkiye'yi oluşturan toplum, çoğulcu felsefe geleneğinden yoksun kalması ve baskının belirlediği tarihsel deneyimlerin ortak bilinçte derin boşluklar yaratmasından ötürü, **irrasyonel bir toplumdur.**

İrrasyonalite, tipik anakronik yapının atardamarıdır.

Verdiği kararların, attığı adımların nedenleri, yöntemleri ve olası sonuçları üzerinde sistematik düşünce üretme ve uzlaşmaları da kapsayan çözüm yaratma geleneği bu topluma yayılamadı.

Türkiye toplumu, -mikroskopik bir kesim dışında - yatay ve dikey ilişkilerinde akılcılığın yorum ve yargı öncülleriyle (pretnise) kıstaslarını (norm) bir türlü benimseyemedi. **Şiddete karşı beslediği hoşgörü, güçlüye baş eğmesi, güçsüzü ezmeye kalkışması, fikirleri kendi çapları içinde değil de onları üretenlerin konumu ve özellikleri aracılığıyla yorumlaması, kuralları çiğnenmesi gereken yapay olgular olarak görmesi, doğayla ilişkilerini bir türlü şefkat ve sevgiye dayandıramaması bundandır.**

Bugün Türkiye'deki bireylerin ezici çoğunluğunda - elbette ki bunun zemininde eğitim sisteminin çarpıklığı var- **özgün düşünce üretme yeteneği ne yazık ki yoktur**, içine sürüklendiği klişe düşünce şemasını sorgulama becerisinden acizdir. Kendisini çevreleyen olgulara mesafeli bakamıyor. Batı'yı Batı kılan en temelolguyu kavrayıp bireyliğinde 'kendisi' olamıyor. Tepkilerini ya sadece reflekslerle gösterebiliyor ya da kendisine en az zararı verecek hesapları yaptıktan sonra; yani -tepki göstermeye karar verdiği takdirde- gecikmeli olarak...

Öncülleri yerel ve ilkel saplantıların kümelenmesinden oluşuyor; uygar dünyayı yaratan ve geliştiren öncüllerle uyuşmuyor. (*Milletvekilleri meclisten zorla ihraç edilirken, Genelkurmay Başkanı 'Bosna'ya silâh yardımı'nı itiraf ederek uluslararası skandala yol açarken, memurlar polisten meydan dayağı yerken susuyor; Alevilere 'küfredilince', pop şarkıcısı Tarkan TV ekranlarında 'çişim var' dediğinde gözü dönüyor.*)

Öncül, neden-sonuç ilişkisinin ortak bir dilde ele alınmasını gerektirir; bir ortak çıkış noktası aranmasını içinde taşır. Aksi takdirde düşünce alışverişi olmaz, ilkel iddialaşmalar sürer gider.

Bu birey, -ki aralarında kendini 'aydın' olarak lanse edenleri ve bunu kabul ettirenleri de oldukça yüksek sayıda - olguları irdelerken (*daha doğrusu, öyle yaptığını benimsetmek isteyen bu yöreye özgü o tipik özgüveniyle jest ve eda sergilerken*) **sebe-sonuç ilişkisini tersinden görmeyi/göstermeyi analiz sanmaktadır.**

Buna inanıyor da! **Soyut kavramlarla tartışmada bile sonuçlarını ortadan kaldırmakla bir sorunsalın nedenlerini yok ettiğine, geçerli çözümler ürettiğine inanabiliyor...**

Temel yaklaşımı belirleyen bu **'ilkel inanç' olgusu**, Türkiye bireyinin düşünce özgürlüğünün önemini, bırakın savunmasını, gerektiği gibi kavramasını engellemektedir.

Bu yaklaşımın sonuncu somut örneği **Yaşar Kemal** olayında yaşandı. Aslında bu gelişmeyi yorumlamak akılcı bir kişi için son derece kolaydı. Çünkü eylem netti: İfade özgürlüğü çevresinde son birkaç yıldır -yeniden- daralmaya başlayan çemberi kırma denemesi. Türkiye'yi bir kez daha içine sürüklendiği kısır döngüden kurtarma girişimi. Bu açık gerçeğe rağmen, Yaşar Kemal'in haklı girişiminin özünü kaç kişi kavrayabildi?

Önce 'sonuçlar' dile getirilerek 'sorun' bertaraf edilmeye çalışıldı: **Yaşar Kemal bunu Nobel için yapıyor! Bizi Batıya jurnalliyor!..**

Sonra da *"Evet, yazar olarak görüş belirtmeli, ama yazdıklarına katılmıyorum, çünkü..."* diyerek bir görüşü savunma denemeleri, sorunu tek taraflı olarak tartışma girişimleri...

İyi hoş da, tabu olmaktan çıkarılmayan Kürt sorununu açıkça tartışmıyoruz ki! Tartışma zemini mayın tarlası gibi! Sorunumuz bu! Yaşar Kemal bu zemini 'temizlemek' amacıyla hamle yapıyor.

Türkiye'nin aydını, düşünce ve ifade özgürlüğünün kutsallık boyutunu bir türlü kavrayamamıştır.

Kavrasaydı, öncelikle - tıpkı ABD'deki medeni haklar hareketi gibi- her şeyi bırakır bunun için mücadele verirdi. Bugün bu noktaya yakınız; belki 30 belki 40 yıl gecikmeli olarak.

Türkiye aydınının hoşgörüsü, temsil ettiğini düşündüğü ideoloji kalıpları için geçerli kalmıştır sadece. Gün gelmiş, sadece Marksizm için düşünce özgürlüğünü savunmuş, başka gün gelmiş **sadece din için**, bir başka gün **sadece etnik sorunların tartışılması için** kavga vermiştir. Diğerlerinin kavgasına göz yummuştur. Bu nedenle, verdiği mücadele politik çekişme olmaktan öte geçmemiş, kültürel yanı gelişmemiş, aydını evrensel bilince yaklaştırmamıştır.

Hâlâ da öyle. Bugün sadece Marksist ya da solcu olduğunu düşündüğü için, Marksizm kadar köklü ve özgürlükçü bir düşünce akımı olan **Liberalizmi - özünü dâhi kavramaya gerek duymadan - 'Liboşizm' diye adlandırma ilkelliğini gösteren 'aydın' kesiminin düşünce özgürlüğü mücadelesi nasıl samimi olabilir?**

Bu kişilerin, düşünceleri yüzünden büyük baskılara maruz kalan **Sosyalistlerle Komünistlere Türkiye'de bir zamanlar 'Moskof dölü' diye ad takan ilkelliğin** zihniyetinden büyük bir fark taşımadığı açıktır.

Sorunu kavrayamadılar, kavrayamıyorlar.

Tabular Türkiye'deki özgürlükleri kovalayan hayaletlerdir. Yok edilemiyorlar. Ve tek taraflı 'tartışmalara' yol açıyorlar.

Bugünün Türkiye'sinde Ermeni sorununu, **'Ermeniler Türklere zulmetti'** tezinden yola çıkarak tartışabilirsiniz. **Fakat 'Cumhuriyet öncesi dönemde Doğu Anadolu'da Ermenilere karşı etnik temizlik uygulanmış, yüzbinlerce Ermeni öldürülmüştür.**

Ermeni soykırımı doğrudur' tezini öne sürmeye, belgeleriyle savunmaya kalktığınız anda (*bu son derece karmaşık ve karanlık olayı yorumlarken haklılık payınız ne olursa olsun*), aydınlanmanın erdemlerinden söz edip duranlar da dahil, bir grup '*eli kalem tutan*' kişinin, yarım-yamalak nesnel verilerle tartışmaya çabaladığını, ayrıca size konuyla hiç ilgisi olmayan hakaretler ve suçlamalar yağdırdığını görürsünüz. Bunu, yazdığı kitapla farklı bir tartışma açmak isteyen **Taner Akçam** iyi biliyor.

Yunanistan'daki Türk azınlığa uygulanan baskıları anlattığınız zaman herkesin gözüne girer, '*aferin*' alırsınız da, aynı yaklaşımla **Rumların Türkiye'den ayrılmalarına yol açan gelişmeleri anlatıp yorumlamaya kalkıştığınızda 'hain' damgasını yersiniz.**

Bugünün Türkiye'sinde, ülkenin içini kemiren Kürt sorununu tartışmak yasaktır. Özgürce ve tarafsız bir biçimde bunu yapmaya kalkışırsanız, hakkınızda dava açılabilir. Bölgelerinden sorunları dile getirmeleri için parlamentoya seçilen Kürt milletvekilleri, bunu denedikleri için dokunulmazlıklarını ve milletvekillerini kaybettiler. Bir kısmı özgürlüklerinden oldu, bir kısmı sürgüne gitmek zorunda kaldı. Sorunla ilgili yazılar yazan bazı aydınlar hapse mahkûm oldular.

Bugünün Türkiye'sinde askerlikle ilgili konular tabudur. Sözgelimi, "**Kürt sorunu ülkemizin askerî harcamalarının artmasından başka bir işe yaramıyor. Türkiye bütçesinin beşte birinden fazlasını güneydoğu illerindeki düşük-yoğunluklu savaş tüketiyor. Askerî kesimin bu kadar palazlanması, Türkiye'de sivilleşme önünde büyük engeller oluşturuyor. Askerî harcamalar derhal azaltılmalı,**" dersiniz, ya da "**Ben Güneydoğudaki bu pis savaşa katılmak istemediğim için askerliği reddediyorum, ölmek ve adam öldürmek istemiyorum. Herkesi de askerliği reddetmeye çağırıyorum,**" diye görüş bildirmeye kalkışırsanız, bırakın onu, bu görüşleri herhangi bir kişinin ağzından - belki de bu görüşe katılmayan - bir gazeteci olarak kamuoyuna aktarırsanız, **resmi makamlar, ifade özgürlüğünün sınırını aştığınızı, hakkınızda askerî mahkemede dava açarak, sizi özgürlüklerinizden men etme yoluna giderek hatırlatırlar.**

Türkiye'de modern tarihin, cumhuriyeti 'varlık gerekçesi' kıldığı düşünölen bazı zaman dilimleri ile ilgili konular **tabu** olarak kalmayı sürdürüyor. Bu olgu, Türkiye'deki düşünce özgürlüğü ortamı önündeki asıl sorundur. Bu tabular ayrıntılarıyla ele alınıp kamuoyunda özgürce tartışılmadığı sürece, Türkiye yönetimlerinin olgunlaşması, bireylerinin dinamizm kazanması ve Batıdaki **'kötü Türk'** imajının nedenlerinin anlaşılması mümkün değildir.

Akılcılığın yolu tabuları yıkmaktan geçiyor.

1995 yılında, 2000'e beş kala; Türkiye'yi yeryüzünün yeni Güney Afrika'sı olmaya zorlayan temel sorun, şu ya da bu ideolojinin etkisinden kaynaklanmıyor. **Temel sorun, zihniyet sorunudur.**

Türkiye coğrafyasında varlık sürdüren birey, elbette bir **'tabula rasa'** değil. Genlerinde, rüyalarında, davranış biçimlerinde, gerçeklikle kurduğu bağlantıda bir tarihin tüm yönlerinin izleri var. Türkiye'de bugünün toplumu, ortak bir felsefenin geleneğinde gelişmemiş; bölük-pörçük ahlâk şemalarını yarım-yamalak benimsemiş; **cumhuriyet öncesi tarihiyle arasına mesafe koymak isterken kendisiyle arasındaki mesafeyi yitirmiş, aslını çözümleyemez hale gelmiştir.** Türkiye'deki durdurulmuş genel zihniyet, bu ülkenin önündeki en büyük tehlike, en büyük düşmandır.

Bu zihniyet Türkiye toplumunun kendi gerçeklerini 'öğrenmesine, yorumlamasına ve tercihlerini serbestçe yaparak toplum içinde varlık nedeni net tarif edilmiş kesitler oluşturmasına engeldir.

Bu zihniyet, sıkıştığı dönemlerde toplum karşısına eski ve yeni tabuları çıkarıyor; bunların tartışılmasına, gerekli görürse, akıl almaz bir zorbalıkla engel oluyor. Kendisine çıkar ilişkileri ile bağladığı, mecbur kıldığı etkin konumlardaki kişileri mevcut köhne yapının korunması için kullanıyor. Siyasette sürekli olarak fırsatçı (oportünist), ikbal avcısı (arrivist) ve ikiyüzlü (riyakâr) liderleri üretip devrede tutuyor. Bu zihniyet, özgür haberleşmenin temel taşı olan basın ve yayın organları arasında kavranması güç bir dalavere (manipölasyon) ve yalan makinesini işletip kamuoyunda önyargıları pekiştirebiliyor, yeni paranoya odakları yaratabiliyor.

71 yaşındaki Türkiye Cumhuriyetinin siyasal/kamusal söylem ve yönetsel işleyiş bakımından dünyaya sunduğu tablo trajikomik öğeler taşıyor. Öyle bir ÷lke düşünün ki, yöneticileri, bilinen safsata ve yalanları nesnel doğrularmış gibi bıkmadan usanmadan tekrarlayıp dursunlar; çağdışı kalmış yapılaşmada hiçbir reform kımıltısı gör÷lmesin; durağanlıktan bezmiş, zekâ bakımından yönetim mekanizmasını geride bırakmış halkı, muhalefetteyken en boş vaatlerle kandıranlar, iktidara gelir gelmez tutuculuğu bekçisi kesilsin; hiç kimse toplumsal rol÷ konusunda güven sahibi olamasın.

Öyle bir ülke düşünün ki, kendi gücünü, sezgisini, yeteneğini, enerjisini kullanarak birey olma yolunda mesafe katetmiş, farklılığı ile çoğulculuğu sağlamaya çalışan herhangi bir kişiye **kişiliğini toplum için yararlı kılma olanağı** sağlanmasın; bu kişiler Türkiye'ye özgü bir 'olumsuz seçme' yöntemiyle paryalaştırılsın, marjinalize edilsin, onurları kırılsın, küstürülsün, içine kapanmaya ya da varlığını başka diyarlarda anlamlı kılmaya mahkûm edilsin. Yeteneksizlikle vasatlığın körü körüne riayette belirlediği yöneticileri, **zekâ ve becerinin yaratıcı aşkınlığını** her meydan okumada ve hesaplaşmada ezsin, mutlak biçimde yok etmeye kalkışsın.

Öyle bir ülke düşünün ki, **'robot bireylerinin' sayısı arttıkça, içine kapanmanın sayıklamalarıyla yönünü kaybetmeye başlasın. Yeldeğirmenleri, doğrusu ve yanlışı ile 'kendisi' olmaya çabalayan insanlarını yıpratsın, tüketsin.**

Tarihin yalanı yakaladığı anlar vardır. SSCB, Çekoslovakya, Güney Afrika, Romanya, Macaristan, İsrail ve benzerlerini tarih 1990'ların başında yakaladı. **Bu ülkeler, başka tercihlerle gene varlık sürdürebilirlerdi, ama uygarlaşmanın evrensel tercihi onlara daha makûl geldi.**

Türkiye de zamana yakalanmıştır. Yalanlar artık tutmuyor. Yarım yüzyıl öncesinde dondurulmuş referans sistemleri, alternatiflerin önünde büyük engeller oluşturuyor. Fakat sistemin yapısal çarpıklığına karşın yenilgiye uğramayan dinamik ve özgürlükçü birey kümeleri, çıkış yolu için makûl yönü gösteriyorlar.

Türkiye 1923'te önemli bir tercihte bulundu: Batı uygarlığını oluşturan değerler kümesini özümlemek, Batının parçası olmak. Bu mücadele bugün de devam ediyor.

70 yılı aşkın cumhuriyet tarihinde hoyratlık, toplumu aşındırdı. Ama iyimserliği hâlâ besleyen unsurlar var. Türkiye bireyinin gözüpekliğinde özgürlük mücadelesinin cevherini bulmak mümkün.

Tren hâlâ kaçmadı. Yol ayrımı hâlâ önümüzde. Sorun, yasal reformla çözümünü bulmaya başlayacaktır. **Türkiye bireyi zihniyetini yenilediği, korkudan korkmadığı, yalan ve inkâra tepki gösterdiği, medeni cesareti meziyet olarak algıladığı, fedakârlığın karşılığını verdiği andan itibaren, engeller peş peşe ortadan kalkacaktır.** Demokratik yöntemlerle oluşturulan meclis, kilitlenen fren mekanizmasını artık açmak zorundadır.

Ya karanlığı seçeceğiz, ya aydınlığı. Bu tercihler karşısında elbette susmamak, konuşmak gerek.

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ TEMEL BİR HAKTIR

Akın Birdal

Bir ülkede 21. yüzyıla girerken düşünce özgürlüğünden sıkça söz ediliyorsa, orada **ciddi bir rejim ve yönetim sorunu** yaşanıyor demektir. **Bireylerin, grupların ya da toplulukların düşünceleri, düşüncelerini açıklamaları, yaymaları yasaklanıyor ve cezalandırılıyorsa, o ülkenin demokratik hukuk devleti olduğunu kimse ileri süremez.** Olsa olsa o ülkede herkesin bilmesinin istenmediği birşeyler baskı ve otorite ile gizleniyor demektir.

O bireyler ezilen ise, aşağılanan ve ezilen cinsiyet ise ve o grup ve topluluklar ezilen bir sınıf ve halk, ya da etnik grup ve azınlıklar ise ve ezilenlerin 'cümlesi' buna karşı çıkıyor ve karşı çıkışlarına baskı, tehdit ve öldürümlerle karşılık veriliyorsa, o ülkede çok daha ciddi düşünülmesi gerekiyor.

Öldürümlerin çeşit çeşidi, işkencede, gözaltında kayıplarla yargısız infazlarla ve kontrgerilla eliyle sıradanlaşmıştır.

Düşünceniz, sözünüz muhalifse, insandan ve halklardan yanaysa, 'bireyin ve toplumun özgürleşmesindense, emeğin ve emekçilerin kurtuluşundansa, sizin düşünceniz yasaklanmalıdır, etkisizleştirilmelidir ya da susturulması için her yola başvurulmalıdır. İşte Türkiye'de yaşanan budur.

Düşünce özgürlüğü temel bir haktır. Başka bir deyişle hak ve özgürlüklerin temelidir. Hak ve özgürlüklerin 'olmazsa olmaz'ını oluşturan düşünce özgürlüğünün değişik araçlarla açığa vurulmasının suç oluşturması, diğer hak ve özgürlük isteminin ve savaşımının da önünü tıkamaktadır.

Yaklaşık bir buçuk yıldır TMY (Terörle Mücadele Yasası)'nın 8. maddesinin kaldırılıp kaldırılmayacağı, ya da TMY'nin amaç maddesindeki 'devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğü' klışesinin TCY (Türk Ceza Yasası)'nın 311. maddesine nasıl eklenebileceği tartışılıyor.

Bu tartışmalarda önce şunun bilinmesi gerekiyor: TMY'nin 8. maddesinin kaldırılması, düşünceyi suç olmaktan çıkarmıyor. Çünkü hukuk sisteminde 'Düşünce ve Basın Özgürlüğü'nü yasaklayan 152 yasa ve 700'ü aşkın madde yürürlükte. Peki bu tartışmayı sürdürenler ve de parlamentoda buna karşı çıkanlar bunu bilmiyorlar mı? Biliyorlar bilmesine, ama 8. maddenin kaldırılması, onların kastlaşmış düşünce sisteminde bir gedik açacaktır. Bundan korkuyorlar. Bu inatlaşmada 8. madde özgürleşirse 'özgürlüklerin bulaşıcı' olduğundan yola çıkarak başka özgürlüklerin de önünün açılacağından çekiniyorlar. Hükümet ve parlamentoda 8. maddenin kaldırılmasını ya da TCY'nın 311. maddesine eklenmesini isteyenlerin de daha demokrat olduklarından ya da demokratikleşme konusunda daha istekli ve kararlı olduklarından değil, dışarıya karşı 'göz boyama'daki ustalıklarını yerine getirme çabasıdır. Yoksa, hükümet ortağı olup da, insan haklarından, demokratikleşmeden dem vura vura, bugün düşüncelerinden ötürü 166 siyasetçinin, bilim ve düşün insanının, yazar, yayıncı, gazeteci ve insan hakları savunucusunun içeride oluşunu 2474 kişinin mahkûm olup yargıtayın sonucunu bekliyor ve de 5679 kişinin yargılanmakta oluşunu nasıl kabul edip içlerine sindirebilirler.

Söz konusu yasa maddelerinin kaldırılması, sosyolog yazar İsmail Beşikçi'nin 70 davadan sonuçlanan 42'si için onaylanan 84 yıl 5 ay hapis ve 6 milyar 900 milyon para cezasını ve bunu da ödeyemeyeceği için hapis cezasına çevrilmesi sonucu toplam cezasının 198 yıl 5 ayın utancını silecek mi, hayır.

Hükümet yetkilileri -iktidar yetkilileri demeye dilim varmıyor, çünkü iktidar başkaları- düşünce suçunun kaldırılmasını ve demokratikleşmeyi Avrupa istiyor diye değil, halkımız için yapacağız, diyorlar. Cumhurbaşkanı 8. maddenin kaldırılıp kaldırılmayacağını halk oyuna sunalım diyor. Her ikisi de aldatmacadır.

Birincisi, halkımız istiyor diye yapılacak idiyse, bugüne değin neden yapmadınız? İkincisi, uluslararası ve bölgesel düzeyde oluşmuş toplulukların üyesi olarak topluluklarca hazırlanmış birçok belge ve sözleşmeleri kabul ederek insan haklarının evrenselliğini ve ulusal üstü hukukun temel alınacağını neden kabul ettiniz? Kabul edip bunlara uymayarak bu platformlarda Türkiye'nin sorgulanmasına, yargılanmasına ve Türkiye'nin aleyhine sürekli kararlar çıkarılmasına niye neden oluyorsunuz?

Uluslararası hukuk, 'düşünce suçu' diye bir suç kabul etmemiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, önsözünde *'İnsanların içinde söz ve inanma özgürlüklerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması'nı 'en yüksek amaç' olarak duyurmuştur.*

Aynı bildirgenin 19. maddesi ile de **'her bireyin düşünce ve açıklama hakkı'nı güvence altına almıştır.**

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi **'düşünce ve açıklama özgürlüğünü'** sağlamayı imzacı devletlere görev olarak yüklemiştir, (*m. 9/1-10/1-a,*)

Avrupa Parlamentosu 12 Nisan 1989 tarihli **'Temel Haklar ve Özgürlükler Bildirisi'**nde, **düşünce ve açıklama özgürlüğü ile düşünceyi yayma/propaganda özgürlüğü haklarının güvence altında olduğunu** kabul etmiştir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Helsinki Son Senedi 'katılımcı devlet'lerin **'herkes için düşünce özgürlüğüne'** insan hakları ve temel özgürlüklerine saygı göstereceklerini (M. 7/1) kararlaştırmışlardır. (*O dönemin [1975] Başbakanı, bugünün düşünce özgürlüğünün referanduma sunulmasını söyleyen Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in imzalamakla sık sık övündüğü belge.*)

Viyana Bildirisi, demokrasiyi, halkın **'kendi siyasal, ekonomik ve kültürel sistemlerini belirlemek için istencinin özgürce ifade edilmesi'** gerektiğini belirlemiştir. (*M.8/b-ı*).

Türkiye bu belgeleri kabul etmiştir, imza atmıştır. Kabul etmediği başkaca birçok sözleşme ve belgede de düşünce ve açıklama özgürlüğü güvence altına alınarak; olağanüstü koşulları, tehlikeleri gerekçe göstererek **'uluslararası olarak tanınan insan haklarını ve temel özgürlüklerin'** ortadan kaldırılamayacağı da AGİK İnsani Boyutu Konferansı Moskova Toplantısı belgesinde (*M. 28/1-b*) kabul edilmiştir.

Anayasanın 90. maddesi uyarınca, kabul edilen bu belgeler yasa hükmünde olup uyulması gerekirken, Türkiye'de düşünce suç kabul edilebilmektedir.

Düşünce özgürlüğü, 1991 yılının Nisan ayının öncesi TCY'nın ünlü 141-142. maddeleri yürürlükteyken bu denli güncelleşmemiş ve tartışma konusu olmamıştı. Çünkü 1980 askeri darbesi ile işçi sınıfının ve sivil toplum örgütlerinin demokratik düşüncesi ve ekonomik-politik örgütlenmesi geriletilmiş, egemenlerinin iktidarı için bir tehdit olmaktan çıkarılmıştı.

TCY 141-142. maddelerinin yerine konulan TMY'nin **düşünceyi suç ve terör, düşünce sahibini de suçlu ve terörist sayan 8. maddesi** ile başlatılan tartışma neden toplumu bütünü ile sardı. Bunun sorgulanması gerekir.

Üç buçuk yıldır işbaşında bulunan yönetim, insan hakları ve demokratikleşme için toplumdan oy ve güven istedi. **12 Eylül faşizmini ve onun uzantısı iktidarların kurumlaştırdığı bir yıkıntıyı** onaracakları vaadinde bulundular. Sonunda istediklerini de aldılar. Ortaklık protokolları ve hükümet programları da bu söylemlere bağlı yapıldı. Ne var ki ne demokratikleşme, ne de insan hakları yolunda hiçbir adım atılmadı. Üç buçuk yıl içinde yasalaşan 259 tasarıdan sadece 3'ü demokratikleşme adına yapılmış olup bunların da **hiçbiri iç hukuka adil ve eşitlikçi yansıtılmadı.**

Bunlar **CMUK, 158 sayılı ILO sözleşmesi ve güvenlik soruşturmasının kaldırılmasıdır.**

Verilen sözlerin tam tersi yapıldı.

ANAP'ın 1989-91 döneminde faili meçhul cinayetler 41 iken, bu dönemde 1339 oldu.

Aynı dönemde işkencede öldürümler, yargısız infazlar, gözaltında kayıplar beş misline; yakılan, boşaltılan, yıkılan köy sayısı 15'ten 2470'e çıktı.

İnsanlar, evler, köyler, ağaçlar, hayvanlar yakıldı.

Kürt halkının tarih, doğa ve kültür mirası yerle bir edildi.    milyona yakın insan, evinden toprağından s k l p atıldı.

Bu dönemde, önce muhalif olan sivil toplum örgütleri etkisizleştirildi. Tepkileri günü geçirmeye yöneltildi. **Güçlü bir işçi sınıfı muhalefeti bırakılmadı.**

Medyanın, ciddi bir baskı unsuru olma ve iktidarı uyarma işlevi tam tersine çevrildi.

Devletin ve kamunun kaynakları kendi egemenlikleri ve kişisel iktidarıları için kullanıldı. Toplumun ve ülkenin yararına olmayan düzenlemeler, yararınaymış gibi gösterildi. Yapılanın, edilenin gizlenmesi sağlandı. **Militarizmin denetimde, üniformasız köşe yazarları türetildi. Muhalif kişi ve örgütlere, siyasetçilere azgınca saldırıldı.**

TBMM, hükümeti ve muhalefeti ile başi bozuk rejimin ve krizin kaynağını oluşturdu. Yargı, ulusal üstü hukuku yok sayarak, önce karşı çıktıkları darbe Anayasasına sığındı. **Yerüstü ve yeraltı kaynakları yerli ve yabancı tekellere peşkeş çekilerek onların da tepkileri kırılmaya çalışıldı.**

Türkiye'nin  yesi bulunduğu topluluklardan dışlanmaması için akıl almaz ödünler verildi. Yeni dünya düzeninde kendilerine biçilen rol başarılı biçimde yerine getirildi.

Terör bahanesi ile demokratik, siyasi, insan  ve etik değerler yerle bir edildi,  r t ld .

Gazete büroları bombalandı, gazeteciler, yazarlar, milletvekili ve insan hakları savunucuları öldürüldü.

Kitaplar, gazeteler toplatıldı. Hak, bilgi edinme, haber alma ve gerçeği öğrenme hakkında yoksun bırakıldı.

Yüz binlerce işçi, işinden edildi; çalışma hakkı kullandırılmadı, açlığa ve yoksulluğa terk edildi. Sonra susacaksınız denildi. Susmayanlar tehdit edildi, korkutulmaya çalışıldı, olmadı, insanlık dışı yollara başvuruldu; sürüldü, işsiz bırakıldı, cezaevlerine tıkıldı, öldürüldü.

Bir halkın varlığı reddedildi, yok sayıldı. Biz varız diyen çocuğu, kadını, çalışanı, yazarı, politikacısı Türkiye'den silinmek istendi. **Bir halkın kendi kimliğiyle yaşamak, kendi diliyle konuşmak isteyişinin üzerine yasaklarla, korucusu ile, özel timi, jandarması ve polisiyle acımasızca yürüdü. Ve sonra da bunlar görölmesin, duyulmasın ve konuşulmasın istendi. Bu vahşeti gören, duyan, konuşan ve herkesi görmeye, duymaya, konuşmaya çağırınlar 'vatan haini', 'bölücü' ilan edildi.**

Böyle bir ülkede düşünölmez de ne yapılır?

Böyle bir ülkede konuşulmaz ve savaşım verilmez de ne yapılır.

Bugün düşünme zamanıdır. Düşünce özgürlüğü için direnme ve çaba gösterme zamanıdır. Çünkü, düşünce özgürlüğü olmazsa insan hakları savunulamaz, korunamaz, geliştirilemez. Çünkü düşünce, söze, yazıya, resme, şiire ve yontuya dönüşmeden yaratıcı olamaz. Bireyi ve toplumu geliştiren, düşüncenin özgürlüğüdür.

Bir ÷lkede bansın, demokrasinin, özg÷rlüğ÷n kaynağı insan haklarıdır. Bunun da temeli düşünce özg÷rlüğ÷dür. Düşüncesi özg÷r olan birey ve toplum ile bilimde, siyasette, basında ve inançta da özg÷rlüğe ulaşılabilir. Ama özg÷rlükler bedelsiz kazanılamaz, iş, o bedelleri ödemeyi göze almaktadır.

Evet, düşünmekten korkmayalım. Çünkü korkudan kurtulmak, özg÷rlüktür.

ÖZGÜRCE DÜŞÜNEBİLMEK DOĞAL BİR HAKTIR

Metin Cengiz

*Metin Cengiz 1953 yılında Kars'ta doğdu. Erzurum Atatürk Üniversitesi Fransızca Bölümü ile İstanbul M. Üniversitesi Fransızca bölümünü bitirdi. 12 Eylül döneminde TCK.'nın 141. Maddesinden 2 yıl hapis yattı. Bir süre Fransızca öğretmenliği yaptı. Sonra değişik gazete ve yayınevlerinde redaktör, editör olarak çalıştı. Halen öğretmenlik ve çevirmenlik yapıyor. Pablo Neruda, Eugène Guillevic, Jacques Prévert, Jules Laforgue, Aimé Césaire vb. şairlerden yaptığı çeviriler kitaplaştı. Baudelaire'den Günümüze Modern Fransız Şiiri Antolojisi'ni hazırladı. **Şarkılar Kitabı** ile 1996 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı.*

İnsanın özgürce düşünmesi, düşündüklerini hiçbir baskıya uğramaksızın ifade edebilmesi, kelâmıla donatılmış insanın en doğal hakkıdır.

Bu hak, düşüncenin toplumda özgürce dolaşmasını da içermek zorundadır.

Dünyanın yeniden oluşturulması için tartışmaların gittikçe yoğunlaştığı günümüz dünyasında, tarihini yapma adına Türkiye'nin tartışmalardan uzak tutulması, düşünen, düşündüğünü yazılı ya da sözlü ifade eden aydının cezalandırılması, ülkemizin geleceğinin şimdiden cezalandırılması demektir. Ve buna da hiç kimsenin hakkı yoktur.

Toplumsal diyalogun, saydamlığın, mükemmelliğin, ayrışıklığın, farklı olanın hukuksal korunmacılığının elzem olduğu günümüz dünyasında ülkemizdeki düşünceye konan yasak insanımızın aşağılanması anlamına da gelmektedir.

İnsanın düşünsel olarak özgürleşmesi yarını adına bugününe el koyma hakkını da vermiştir insana. Bu anlamda da toplumsal olarak demokratikleşme, devletin gizli kimliğinden arınmasını, katılımcı bir politikayı ve herkes devlettir düsturunun hayata geçirilmesini zorunlu kılar. Aksi takdirde zor ve şiddet, toplumun tek ebesi durumuna geçer. Konuşan, düşünen, çözümler üreten insan kendini dışlanmış bir konumda bulur.

Bunun anlamı ise, insanın tükenmesi, gittikçe yozlaşmasıdır. Ülkemizde şiddetin şu ya da bu biçimde, değişik yerlerde, değişik şekillerde kendini göstermesi, hepimize şiddetli bir uyarıdır. **Demokratikleşme, ülkemiz için ivedi ve kaçınılmaz bir görevdir önümüzde.**

Devletin ortak iradeyi temsil ediyor oluşu, yürütmenin meşruiyet zemininde kalmasını şart koşar. Toplumsal çözülmenin gerçekleşmemesi için bu zorunludur da. Düşünen, düşündüğünü yazan insanın varlığı toplumsal sınıfların, farklı çıkar kesimlerinin kendilerini yine meşru bir zeminde ifade ediyor olabilmeleri için de kaçınılmazdır. Şu andaki toplumsal durumumuz bu bağlamda daha çok düşüneni, düşündüğünü yazanı gereksinmekte, herkesin aidiyet duygusunu duyduğu, uzlaşmanın sağlandığı bir toplum için bunu vazgeçilmez görmektedir.

Bin yılı aşkın bir tarihe sahiptir Anadolu. Düşünce ve davranışlarımızda çoğulcu bir öneme sahip kültürlerin mozayığı bu topraklarda gerçekleşmiştir. Bugün, gelecek adına, bütün dünyada bir örnek teşkil etmesi gereken ülkemiz, sorgulayan, reddeden ya da yeniden tanımlayan bir ülke olma konumundadır da. Geçmişle geleceğini birleştirmek, anlamlı bir düzlemde yarınını örgütlemek durumunda olan bir Türkiye için düşüncenin, ne adına olursa olsun, hangi kaygılar duyulursa duyulsun, tüm kısıtlamalardan kurtulması gerekir. Artık, Türkiye adına birilerinin kaygı duyması, başkalarını aynı kaygı adına suçlu görmesi, Türkiye'nin geleceği adına cinayettir. Gerek aklın tutkusu, gerekse amaçlılık bunu bize önermektedir.

Bu ülke, bu ülkede yaşayan herkesindir. Denetim ve yönetim hakkı da herkesindir.

Keyfilik ve şiddet en güzel ufuklar adına dâhi olsa artık faşistçedir. Aklın kabul edebileceği yasaların getirilmesi hem özgürlük, hem eşitlik, hem de refah için gereklidir. Toplumsal olduğu kadar, toplum karşısında garantiye alınmış kişisel özgürlükler de gereksinimlerin karşılanması için artık ülkemizde de olumlanması kaçınılmaz haklardır.

Değişik baskı gruplarının kendilerini özgürce ifadesi de önümüzdeki günlerde, baskısız birleşme için bir önkoşuldur. Bazı (gerici, köktendinci) grupların kendilerini yasalardan, yasal boşluklardan kalkarak tanımlamaları, baskı haklarını kullanmaları; öte yandan kimi grupların, cumhuriyeti kollama ve sürdürme adına da olsa ayın haklardan yararlanamamaları ya da ulusal kimliklerini açıkça ifade edememeleri ve bunların yasal olarak engellenmesi, toplumsal dengeyi sarsıcı, faşizan uygulamalardır. Nesnel bir dünya için, öznenin bu nesnel dünyayla barışık olduğu bir dünya için demokrasi, tüm kurallarıyla uygulanmalıdır. Aradaki farkın açıldığı, özneliğin egemen olduğu bir dünya ise felâkete çağrıdır.

Hepimizi ilgilendiren ülkemizin geleceği, hepimizin anlaşmayla oluşturabileceği yasalardan geçer. İnsan hak ve özgürlüklerinde ifadesini bulan bu çağrı cömertçe bir çağrı olmanın ötesinde elzem ve kaçınılmaz bir çağrıdır. Eleştirinin kaçınılmazlığı, düşünmenin etkinliği, görülmektedir ki, çağdaş yarınlara için kendimizi tanımlamamızın da önkoşullarıdır.

Asıl m¼cadele verilmesi gereken alanlar, ¼lkemiz koşullarında, ¼lke adına yalnız ve yalnız d¼ř¼nme hakkını elinde bulunduranların gururuna karşıdır; asıl tehlike ise gurur sahipleriyle bu gurura karşı m¼cadele verenler arasındaki kopmadadır. Ne keskin bir savaş, ne de barışı ¼n¼ne koymuş bir zihniyet, bu savaşta y¼ntemdir. Doğru olan, bu ikisi arasında, ¼lkemiz koşullarında yapılması gereken ara bir c¼z¼mdedir.

Son olarak; insan dildir. Gerek insanın kendisi i¼in, gerekse yarını i¼in, yasak, dile konmuş yasaktır. Dilin yasaklanması ise, insanı sahiciliğinden uzaklaştırmak, kendi doğasına zıtlılaştırmak demektir. Yapılacak olan her t¼rl¼ insanî m¼cadele ise, insan i¼in ve keyiflidir.

DOĞU ERGİL İLE 'DOĞU SORUNU' ÜZERİNE

Şahin Alpay

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) adına 'Doğu Sorunu' konulu bir araştırma yapıyorsunuz. Araştırmanın amacı nedir, nasıl yapılıyor?

Doğunun tarihiyle başlayıp sosyolojik, etnik, ekonomik yapısını irdeliyoruz. Bir alan çalışmasıyla da, Doğuda insanların içinde bulunduğu demografik, fiziksel koşulları; siyasal eğilimlerini; toplumlarına ve devlete bakış açılarını araştırıyoruz.

Diyarbakır, Mardin ve Batman'da yerleşik nüfusu ve buralardan Adana, Mersin, Antalya'ya göçenleri kapsayan 1250 anket yapıldı.

Ben şahsen her gidilen mahalde lider niteliği olan, din adamlarından sendikacılara, öğretmenlere, idarecilere, serbest meslek mensuplarına kadar uzanan kimselerle görüşerek **iki ana sorunun cevabını** almaya çalıştım. Bunlardan **biri, bugünkü sorunun nedenleri; ikincisi, çözüm olarak ne öneriyorlar**. Bu çalışmada tamamlanmayan bir tek Antalya kaldı.

Şu ana kadar yaptığınızı mülakatlardan elde ettiğiniz izlenimler neler?

Büyük bir hoşnutsuzluk söz konusu yörede. Hoşnutsuzluklarını çeşitli biçimlerde ifade ediyorlar, ama bir tek kaynağa bağlıyorlar: **Devlet. Yoksulluk, işsizlik yanında güvenlik güçlerinin üniformaları, Orduevi'nin görüntüsü bile şikâyet konusu.** Bunun bir hedefi şaşmış protesto olduğu anlaşılıyor. Ama kesin bir protesto ortamı orası. Böyle bir sapmanın sosyolojik altyapısı görülüyor. Orada sadece bir terörizm olgusu yok, çok daha geniş bir terör ortamı var.

Aşiret aşiretle, kabile kabileyle, korucu köyü olmayan köyle, aile aileyle, PKK Hizbullah'la kavga ediyor. İkisi bazan birbiriyle ittifak yapıp ötekilerle kavga ediyor. Aydınlarla olmayanlar arasında gerilim söz konusu. Bir de tabii, kültürel kimliklerini etnik bilinç şeklinde dışa vurmak isteyen Kürtlerle diğer Kürtler arasında bir gerilim var. Buna terör ortamı diyorum. Oradaki halkın ifadesiyle: "Herkesten ve her şeyden korkuyoruz..." Terör ortamı bu. Yarının ne olacağını bilememek.

Yörede her zaman çatışmalar söz konusu olmuştur. Kan, namus davaları, kaçakçılık, haydutluk her zaman vardır. Sorunlar hep silâhla çözülmek istenmiştir. Bunun çok net bir sebebi var. Tek üretim aracı toprak olduğu için, bir parça toprak üzerinde egemenlik kurmak mücadelesi verilmiştir. Yani, inanç mücadelesi, siyasi mücadele; akıl ve gönülleri kazanma mücadelesi değil; toprağı kazanma mücadelesi. O yüzden aşiret ve kabile temelinde ayrışma söz konusu.

Ağalık da insanların bireyleşmesine izin vermediğı için, insanlar bir yaşam hapisanesinin içine hapsol-muş, bireleşememiş, eğitimle dünyaya bağlanamamış, ekonomik girişimle kendini kurtaramamış durumda. Bu nedenlerle hep kendini ezilmiş hissetmiş. Bunun sorumlusu olarak da, yerel otoriteler ve koşullardan çok devleti suçlayagelmiş. O yüzden yörede düşmanlık mertebesine varan bir devlet aleyhtarlığı var.

Şükürler olsun ki, bu Kürt-Türk düşmanlığı şeklinde değil, ama devlet düşmanlığı şeklinde ve bunun isyanlar biçiminde geleneği var. Şimdi silâhlı çatışmalar başlayıp da, insanlar üniformalı Türkleri karşılarında bulunca (çünkü, biliyorsunuz Fırat'ın doğusuna Kürt asker gönderilmiyor) ister istemez bir Türk-Kürt çatışması da gündeme geliyor. Yani halk, devleti 'Türklerin devleti' olarak mı algılamaya başlıyor!

Çok tehlikeli olan da bu. Türklerin devleti olarak algılıyor sanki. Onları, devletin Türkiyeli olan herkesin devleti olduğuna inandırmak lâzım. Onun için de devletimizin, kuruluş yapısı olan yukarıdan aşağı örgütlenmeden çok, aşağıdan yukarı örgütlenmesi zamanı gelmiştir. Türkiye'nin demokratikleşmesi için de çarelerden biri budur. Sorun, temelinde Türkiye'yle bütünleşememe sorunudur. Yoksa bir ayrılma sorunu değil.

Peki, PKK bu resme nasıl yerleşiyor!

Yöreyi gerek eğitimle, gerek ekonomik, gerekse siyasal katılma ile ülkeyle bütünleştiremedik. Bütünleşmeyi engellemiş olan geleneksel yapıyı kırmaya yönelik bir Kürt hareketi çıktı. Kürt hareketi Türk solunun bir parçası olarak ortaya çıktı. Türk solu Türkiye'yi dönüştürecek, çağdaşlaştıracak, yeniden kuracaktı.

Bunu yapamadı. O zaman Kürtler, Türk solundan ayrıldılar ve ellerinde kalan kesmeyen bıçak, yani **solculuk yerine Kürtlük** üzerine dayadılar politikalarını, **PKK ne kadar Marksist-Leninist**

görünse de bir milliyetçi harekettir. İnsanlar yalnız oldukları zaman PKK hakkında, "Allah bunları kahretsin," diye konuşuyorlar. Fakat ondan müthiş de yararlanıyorlar.

Yani Doğu'da Kürtlüklerini ortaya koyamamayı, baskıları, yoksulluğu, geleneksel yapının karabasan gibi varlığını sürdürmesini, bütün bunları protesto için PKK'yı kullanıyorlar. Şöyle diyeyim: **Gitmek istedikleri yönde giden bir tren olarak PKK trenine biniyorlar**, fakat PKK ayrı bir devlet istasyonuna giderken, onlar ara istasyonlarda inmek üzere biniyorlar.

Peki, halkın beklediği nedir?

Kürtlüklerini özgürce ifade etmek, bölgenin Türkiye'yle bütünleşmesi, sorunlardan arınması... Modern bir toplumun parçası olmak istiyorlar, ama Kürt olarak. Çok net görülüyor: **Türkiye'de mutlu Kürt olmak istiyorlar. Bu geciktikçe, Türkiye'den ayrı bir Kürtlük bilinci de tabii bir yerlerde birikiyor damlaya damlaya.** O ayrı bir kap. Ben genel kaptan söz ediyorum.

Çok kültürlü toplumlarda, birden fazla etnik küme olduğundan kümeler hep bir hiyerarşi var mı yok mu diye son derece hassastırlar. Hiyerarşinin ikinci, üçüncü basamağındaki insanlar, kimlikleri konusunda duyarlıdır; eşitlik ararlar. Artık bu eşitliğin tescil edilmesi lâzım. Gerek yasayla, gerekse grup kimliğinin tanınmasıyla.

Hemen şu deniyor: *"Vay toprak mı vereceğiz? Siyasal çözüm de ne demek?"* Siyasal çözüm ortak verilen bütün kararları içeren çözümlerdir. **Silâha dayanmayan her çözüm zaten siyasidir.**

Ekonomik sorunlar ne durumda?

Toprak reformu, toprağın küçük, verimsiz işletmelere bölünmesi doğru olmaz. Artık verimli küçük işletmeciliğin geliştirilmesi lâzım. Tavukçuluk, arıcılık, halıcılık, hayvancılık, vs. Oradan sanayiye geçilmesi şart. Bunun için teşvik şart. Bölge battal kalmış tesislerle dolu. Hepsinin faaliyete geçirilmesi lâzım.

Öte yandan, ticaretin 'İpek Yolu' üzerinde mümkün olan her olanak kullanılarak arttırılmasına çalışmak gerekir. Irak'la bir transit kapısı var: Habur. Ama Suriye ile yok. O yüzden Nusaybin kapısı artık yeniden açılmalı.

Anket çalışmasında, insanların doğru cevap vermekten çekineceklerini düşünmediniz mi?

O yüzden görüşmeler tek tek yapıldı. Sağlıklı veri toplamak için iyi örgütlendik. Devletle anlaştık: ne polis, ne jandarma, ne özel timin karışmaması konusunda... TOBB'un en ücra yerlerde bile temsilcileri var. Onların desteği de sağlandı. Ayrıca beni, televizyonda onların sorunlarından söz eden çok ender kişiden biri olarak tanıdılar. Böylece insanların güvenini sağladık.

Örneklemezin temsili olduğundan emin misiniz?

O koşullarda mümkün olabilen en sağlıklı örneklemeyi yaptık. O koşullarda....Kentlerde her meslek grubunun, üst-orta ve alt gelir kesimlerinin dengeli bir şekilde temsiline çalıştık. Tabakalandırılmış bir kota örnekleme yapıldı.

Bu araştırma kapsamında İngiltere ve İspanya'ya da gideceğinizi öğrendik. Ne amaçla?

İngiltere'de IRA sorunu çok kanlı bir geçmişten sonra çözüme yaklaşıyor. Barışçı sorun çözme yöntemlerinden ne öğrenebiliriz diye bakacağım. İspanya da çok ilginç. Basklar onların Kürtleri. Tarihi özgünlüğü, başkaldırı geleneği olan Basklar, baskıcı Franco rejimi sırasında bir terörist örgüt yarattılar.

Demokratikleşmeden sonra bu terörist örgütün nasıl marjinalleştiğini, halkın nasıl kazanıldığını, şu anda Bask ve Kata-lan bölgelerinde halkın nasıl günlük hayatını yönlendirdiğini, nasıl kendi teröristiyle kendilerinin başa çıktığını inceleyeceğim. Tabii her ülkenin kendi tarihsel koşulları farklı, ama oralardan bazı dersler çıkararak, sunacağımız çözüm önerilerinde belki yararlanabileceğimiz öğeleri saptamak istiyorum.

Raporunuz ne zaman hazır olacak?

Herhalde önümüzdeki üç ay içinde. Böylelikle araştırma bir yılda tamamlanmış olacak. Daha az sıcak bir yaz yaşamamız için bir öneri sunacağız: Bu alanda ilk ve tek rapor olduğu için de tabii ki her şeyi söylemesi mümkün değil. Ama bundan sonra herhalde, 'Doğu Sorunu' konusunda TOBB raporu öncesi ve sonrası diye konuşulacak. İtirazlar edilecek, ekler yapılacak, karşı öneriler getirilecek, ama bu rapor bir milat olacak.

'Doğu Sorunu' Türkiye'nin bir zaafıdır; giderilmesi gerekir. Bundan sonra **TOBB adına yapacağım ikinci araştırma, 'Türkiye ve Ortadoğu'da Su.'** Su da Türkiye'nin gücüdür.

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK, TÜRKİYE VE İNSAN HAKLARI

Doğu Ergil

Kümeler (Gruplar), Toplum Kumaşının İlmikleridir

Aileden sonra toplumsal örgütlenmenin birincil örnekleri olan gruplar, insanları yalnızlıktan, yetersizliğin verdiği aşağılık duygusundan, tecrit edilmişlikten, hareketsizliğin alışkanlık haline gelmesinden ve ahlâki boşluktan kurtarırlar. Bireylerin önce 'adlandırılabilir' bir kümenin üyesi olmalarını, sonra da sayısız kümenin toplamı olan bir ulusun üyesi olmalarını sağlarlar. İnsanlar, bu karmaşık üyelikler bağı içinde alt ve üst kimliklerini bulurlar ya da edinirler. Kişilik kazanırlar.

Toplumsal örgütlenmenin üst (devlet) ve alt (kümeler) katları arasında muhakkak bireye bir özgürlük ve yaratıcılık alanı bırakılmalıdır. Küme ve siyasal aidiyetlerin, bireyselliği (bencil, 'her koyun kendi bacağından asılır' bireyciliği değil) öldürmesine izin verilmemelidir. Otoriterliğin ve bencillikten kaynaklanan ahlâksızlığın (topluma karşı sorumsuzluğun) kaynağı ancak böyle kurutulabilir.

Modern toplum, bireysellik, grupsallık arasındaki dengede oluşmuştur. Bu denge korunmalıdır. Çünkü sınırsız özgürlüğün, demokrasi yaratmadığı anlaşılmıştır. Öte yandan, grup kimliklerine hapsedilmiş ve grup normlarının dışına çıkamayan bireyler, belki kendilerini güvende hissederler. Ama onlar, hiçbir zaman özgürleşemezler. Bu yüzden de kişilikleri güdük kalır, bir sürünün üyesi olmayı aşamazlar. Bölünmüş, bölümlenmiş toplumların birbiriyle çatışan kümelerle ayrışması olgusuna verilen ad olan 'yeni-kabileciliğin' köklerinden birinin bu olgu olduğu ileri sürülebilir. Peki, örgütselliğin gücü ile bireysel özgürlüğü bir arada yaşatmak için ne yapmak gerekir?

Çare!

Kültür kümelerinin saydamlaşması muhakkak sağlanmalıdır. Onların, örf ve âdetlerini, kültürlerini, yaşama tarzlarını 'açığa çıkarmaları', resmen teşvik edil-melidir. Kendi anlayışları doğrultusunda, dinsel cemaatlerini oluşturmalarını, hastanelerini, gündüz bakımevlerini, yaşlılarevlerini kurmalarını; varsa okulların-da, yoksa özel eğitim yoluyla kültürlerini ve kültür dillerini çocuklarına öğretmeleri sağlanmalıdır. Çünkü, kültür kümelerinin, kendi geleneklerine, alışkanlıklarına göre insan yetiştirme, yaşlılarla ilgilenme, üyelerini eğitme gibi istek ve çabaları hep varolagelmıştır.

Bu girişimlerin sonuçlarından kuşku duyanlar sormalıdır: "Hoşgörü ve farklılıkların sergilenmesi, toplumu atomize eder, yani onu böler mi? Yoksa, başka türlü ortaklık kuramayacak ve bir ortaklık anlayışı geliştiremeyecek toplulukları, oluşmasına katkıda bulundukları bir toplumsal doku, hukuk sistemi ve siyasal birliktelik mi buluşturur?" Asıl sorun bu...

Her kültür kümesi, kendi özel ve özgün yaşam alanını (coğrafi anlamda değil) belirlerken, bu özgürlüğün güvencesi olan toplumun kolektif/ortak normlarını, istemlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak yükümlülüğünü de üstlenir. Üstlenmek zorundadır. Aksi halde, cemaatleri aşan bir toplumsal bütünlük sağlanamaz.

Toplumsal yaşamın geniş çerçevesini çizen, bireylere yurttaşlık hakkı ve sorumluluğu sunan, kolektif normlar ve anayasal düzene vücut veren hukuk sistemidir. Toplumsal kurumlar bu çerçevede yerlerini alırlar ve çalışırlar. Hiçbir toplumsal grup, ne kadar büyük kültür kümeleri olsalar bile, tekbaşına kendine yetemez. Bu yetmezlik, toplum çapında oluş(turul)an iş-bölümünün varlık nedenidir. O nedenle, her biri kendi yaşam alanlarını oluştururken, tüm yaşam alanlarının ve tarzlarının güvencesi olan devletin, ne demek olduğunu ve devlete bağımlılık sorumluluğunu bütün kümeler anlarlar. Bu anlayış, bir ulus oluşturmak olgunluğuna eriştiği zaman ulus-devletin doğumu hazır demektir. Ulus-devlet, farklı etnik ve kültür kümeleri arasında varılan siyasal mutabakatın ürünüdür. Haklar kadar sorumlulukların potasıdır. Farklılıkların-eklemlendiği, bütünleştiği tezgâhtır. Bu tezgâhta, devlete (siyasal merkeze) bağlı gruplar, kendi birliklerini, bilinçlerini geliştirdikçe, kamusal alanı da belirginleştirirler. Merkezle olan ilişkileri de kurumlaşmaya başlar.

Sonuçta şöyle bir senaryo doğar: Bir zamanların işyeri militanı, grev sözcülüğünden, elde pankart protesto yürüyüşleri arasında koşuştururken, şimdi bir sendikanın sorumlu temsilcisi olarak, işçilerin haklarını savunurken sistemin daha iyi işlemesine ve kendini düzeltmesine katkıda bulunabilir. Aynı şekilde, bir dinsel ya da etnik kümenin sokak eylemcileri, zamanla kendi gruplarının ya da cemaatlerinin sözcüsü konumuna gelip siyasal koalisyonlara girebilirler, kendilerine karma listelerde yer arayabilirler. Bunu yaptıkları ölçüde toplumun ortak değerleri ve çıkarları üzerinde fikir yürütmeye, ortak eylem planları üzerinde uzlaşmaya başlayacaklardır.

Bu gelişme son derece doğaldır. **Çünkü, toplum ve onun sağladığı 'düzen' olmadan, hiçbir grubun kümesel ve cemaatsel haklarının ve çıkarlarının korunamayacağını anlayacaklardır.** Zaten korunması da mümkün değildir. Bu anlayışa varan kümeler ve temsilcileri, sosyal-kültürel çokluğun, ancak siyasal çoğulculuk ile sağlanabileceği gerçeğini er geç kavrayacaklardır.

İşte bu anlayış, merkezi otoriteyi güçlendirecek, toplum ya da ulus bilincini pekiştirecektir. Bu bilinç, özel yaşam alanlarında özerk olan cemaat ve kültür kümelerinin, kendi özgül sorunlarının çözümü için çabalarken, gerek merkezi otoriteyle, gerek birbirleriyle pazarlık etmesini, uzlaşmasını ve dayanışmasını sağlayacaktır.

Gelişmiş ülkelerde bu hep böyle olmuştur. Çok-kültürlülük, ekonomik ve sosyal eşitliğin sadece ürünü değil, aynı zamanda onları yasal güvenceye kavuşturmanın programıdır da. Bireysellik ile, herhangi bir topluluk (kültür ya da soy kümesi) üyesi olma nitelikleri, birlikte işleyecek, birlikte varlıklarını sürdüreceklerse, bunların siyaset hayatına da birlikte girmeleri gerekir. Bu birlikteliğin ne oranda sağlıklı ve demokratik olacağı, onlara karşı devletin aldığı tavır ve sağladığı olanaklarca belirlenecektir.

Grup (Küme) Dayanışması ve Etkinliği

Grup yaşamı, tekbaşına, bireyleri edilginlikten (pasiflikten), yalnızlıktan ve birbirlerine yabancı kalmaktan kurtarmaz. Ne kurtarır? Gruplara amaç kazandırmak, bu amaç çevresinde örgütlemek ve harekete geçirmek kurtarır. İşte devlet burada işin içinde girer. Grupların örgütlenmelerine, çalışmalarına destek sağlar. Bunu yaparken, devlet, bütün gruplara aynı mesafede durur, eşit davranır. Farklı programlar yoluyla benzer toplumsal hedeflere varmalarına yardım eder.

İşte, birey, grup ve devlet üçlemesi bu birliktelik noktasında kesişir. Bireysellik, sadece kendisi için olmaklık, kendisi için çalışmaklık bencilliğine düşmeden ancak küme aidiyeti yoluyla toplumsal düzeye ulaşabilir. Gerçekten çoğulculuğu, çokkültürlülüğü savunuyorsak, ne tekbaşına bireyselliği, ne de tekbaşına cemaatçiliği ya da grupsallığı yüceltmeliyiz. Böylece ne tekbaşına liberal, ne de tekbaşına 'toplumcu' olmak zorunda kalırız. Bunun yerine hem bireyci, hem de (aynı zamanda) grubumuzun erdemlerini yücelterek, 'liberal toplumcu' olabilme şansını yaratabiliriz. Ancak böyle gerçek bir demokrat olabiliriz. Sadece yasal ve kurumsal anlamda değil, toplumsal anlamda, bir yaşam biçimi olarak demokrasiyi özümseyebiliriz.

Demokrasinin Önündeki Engeller

Demokrasi, gruplar aracılığıyla ve grupların etkin katılımıyla oluşan bir rejimdir. İnsanlık tarihi incelendiğinde, kişilerin ve grupların kendi yerel, etnik, dinsel ve ulusal kimliklerini en dramatik biçimde ifade ettikleri zamanlar, bunalım dönemleridir. Bu dönemlerde siyasal baskı ya en üst noktadadır ya da baskının kaynağı zayıflamıştır. Göreli bir özgürlük ortamı doğmuştur.

Sözü edilen olguya en son örneklerden biri Sovyetler Birliğinin tarih sahnesinden çekildiği şu son yıllardır. Bütün özgül küme kimliklerini ortadan kaldırmayı 'evrensellik' olarak anlayan komünizm, bunca yıl bastırıldıktan sonra bugün yerel-aşiretler' biçiminde su yüzüne çıkan soy ve kültür kümelerinin sunduğu yerel ve özgül grup kimliklerini tam anlamıyla anlamamıştır. Çünkü, evrenselliğe, bütün bu alt-kimliklerin bastırılması ya da yok edilmesi yoluyla varılacağını sanmıştır.

İlginçtir ama, komünizm de 'uluslararasııcılığı', tıpkı Habsburg ve Romanov hanedanlarının birçok ulusu, kendi imparatorluklarına tabi kılmalarındaki mantığa dayandırmıştır. Keyfi olarak yönetilen İmparatorluk halklarının ya da ulusal kümelerin, "şimdi neden komünizmin şemsiyesi altında yaşamasında sakınca olsun," denmiştir.

Tabii böyle bir anlayış, önünde sonunda iflas edecekti. Etti de... Şimdi Batı'da yeni bir süreç işliyor: Avrupa Birliği kuruluyor. Sovyet boyunduruğunda yaşayan Doğu Avrupa halkları da kendi ulus-devletleriyle bu sürece katılmak istiyorlar.

Yakından bakılınca, Batı'da birlik arayışının iki ana olguya dayandığı görülür. Önce, toplumlar, ulus-devletler olarak iç tutarlığa erişmişler, siyasal ve ekonomik olarak 'rüşlerini ispat etmişlerdir'. Şimdi daha büyük siyasal ve ekonomik örgütlenmelerin çatısı altında daha müreffeh, daha güçlü ve güvenli olacaklarına inanıyorlar.

Bir başka süreç de, Avrupa'da büyük (ve emperyalist) devletlerin egemenliklerinin sona ermesiyle pek çok tabî devletin bağımsızlaşmasıyla işlemeye başlamıştır. Bu süreç 'demokratikleşme' adını verebiliriz.

Zaman ilerledikçe, demokrat olmanın bağımsız olmaktan çok daha zor olduğu anlaşılmıştır. İş başına geçen iyi niyetli demokratik yönetimler, demokrasiyi hayata geçirmeye çabalarken, 'demos' yani halk deyişiminin bir tek halk tarafından temsil edilmediğini anladılar. Gördüler ki, her devletin çatısı altında birden fazla halk, yani kültür kümesi var...

Demokrasinin 'İnşai'

İşte gerçek demokrasinin 'inşai' bu anlayışla, yani tüm kültür kümelerinin temsil edilmesi sorununun çözümü arayışı ile başladı. Bu doğrultuda hızlı ve etkin adımlar atamayan ülkelerde, kültür kümelerinin temsil krizi başgösterdi. Yugoslavya, Gürcistan gibi ülkelerde bu kriz, savaşa neden oldu. Çekoslovakya örneğinde ise halklar ya da kültür kümeleri (Çekler ve Slovaklar), birbirlerinden barış içinde ayrılıp kendi demokrasilerini kurdular.

Bütün bu deneyimler göstermiştir ki, demokrasi, ancak kendi kendini yönetebilen halklar sayesinde var olmuştur. Bir arada yaşayamayan, yaşamak arzusu duymayan halkların arasındaki ilişki uzlaşmacı ve barışçı olamaz, olamıyor. Bir arada yaşamak iradesini körleten en önemli etmen, tarafların birbirlerini siyasal eşitleri olarak görmemeleri, bu yüzden de birbirlerini egemenlikleri altına almaya çalışmalarıdır. Bu uzlaşmaz zihniyet, kaçınılmaz olarak çatışmacı ve antidemokratiktir.

Bir genelleme ile, *"Batıda demokrasi, uyuşamayan kümelerin birbirlerinden ayrılmasıyla doğmuştur,"* diyebiliriz. **'Doğu'da ise, birbirleriyle uyuşamayan grupların zorla bir arada tutulması yüzünden demokrasinin gelişmesi gecikmiştir.**

Peki, tek çare ayrılmak mıdır? Hayır, o zaman dünya siyaset haritası arı peteğine benzer, siyasal tarih de tek hücreli varlıkların mezarlığına dönerdi. Yapılması gereken, ulusal devletin, herkesin devleti olmasını sağlamaktır. Bunun için onun 'inşama' ve yönetimine, bütün toplumsal kümelerin eşit olarak katılmalarının yolunu açmak gerekir.

Batı'da çokulusluluk, uluslarüstü örgütlenmelere dönüşürken, Doğu'nun otorite, hatta diktatoryal siyaset anlayışı, bırakalım uluslarüstü birlikleri, gönüllü ulusal birlik yaratma kaygısı bile taşımamıştır. Doğu'da siyasetin dili de kurumları da şiddetle yüklüdür. Bu nedenle, siyasal yapılar istikrarsız, meşruiyet sorunu hep gündemde, iktidarlar sallantıdadır. Böyle bir ortamda kalıcı uluslarüstü örgütlenmelere gitmek olanaksızdır.

Evet, Batı'da da önce güçlü devletler kuruldu. Ama ondan sonra güçlü toplumlar/uluslar oluşturuldu. Güçlü bir devlet, ancak güçlü bir toplum üzerinde ayakta durur. Doğuda bu gerçek hiç anlaşılmadı. Devlet güçlü, millet güdük kaldı. Dolayısıyla, aksine görüntü vermelerine karşın 'Doğu'lu' devletler hep güçsüz oldular. Bu niteliklerini saklamak için şiddete başvurdular.

Şiddet, her türlü özgürlüğün gelişmesini engelledi. Ancak özgürlük ortamında gelişebilen bilim, sanat, demokrasi ve hukuk kavruk kaldı. Otoriter devletler, ülkelerinin geri kalmasına neden oldular. Ondan sonra da 'neden bizim ülkemizde gerici akımlar başgösteriyor' diye hayret ettiler. Gericiliğin kaynağının, ulusal gerilik ya da gecikmişlik olduğunu, bunun ana nedeninin kendi buyurganlıkları olduğunu kabullenemediler.

Batı deneyinde, 'ulustan önce' tarih sahnesine çıkan güçlü devletler, birden fazla halkı kendi içlerinde bir süre tuttuktan sonra, bu birlikteliğin ancak rıza ile olabileceğini anlayıp 'ulusal bilinç'in gelişmesine çalıştılar, işte, demokrasi, bu çabanın ürünüdür.

Demokrasi, kendi kendini yönetebilme olgunluğu ve becerisidir. Bugünün çokuluslu yapıları, demokratik toplumların birlikteliğinden doğmaktadır. Bu toplumlar, kendi içlerinde barışı sağlayıp demokratik siyasal yapılar geliştiremeselerdi, gönüllü olarak aralarında uluslarüstü bir örgütlenmeye gidemezlerdi. Peki, bir ülke içinde toplumsal barışın (dolayısıyla demokrasinin) asgari koşulu ne? Bu sorunun en basit yanıtı, toplumu/ulusu oluşturan kümelerin kendi günlük hayatlarını yönlendirmede özgür olmalarıdır. Başka bir deyişle, kamusal alanla, kültürel alanın birbirinden (ayrı değil ama) özerk olmasıdır... Toplumun 'ilmikleri' olan kümeler, kendi içlerinde demokrat, üyelerinin günlük hayatlarını desteklemede özgür iseler, o toplum demokratiktir. Gerisi sadece sözel yakıştırmalardır.

Demokrasi evde başlar, kümeler içinde olgunlaşır, kümeler arasındaki ilişkilerde sınılanır, toplum düzeyinde somutlaşır ve devlet katında yasallasın Örgütlü kümeler, üyelerinin günlük hayatlarını kolaylaştırma ve haklarını güvenceye alma çabasında özgür değillerse, göstermelik kurumlar olsa da o toplum demokratik değildir. Demokrasinin kurucu üyeleri, toplumsal kümeler ve onların temsili örgütleridir. Bu durum, birden fazla soy ve kültür kümesinin bir arada yaşadığı -çokkültürlü- toplumlarda daha da belirginlik kazanır.

Her çokkültürlü toplumda geçmişten günümüze miras kalmış birtakım çözülmemiş sorunlar bulunabilir. Bunların çoğu psikolojiktir. Kümeler-arası çekişmeler, yenilgiler, aşağılanmışlıklar, geçmişte yaşanmış acılar ya da bunlar tam olmamışlarsa bile, öyle olduğuna ilişkin yaygın kanılar olabilir. Bu olgunun, günümüzün insan ilişkilerini ve toplumsal barışını 'kirletmemesi' son derece önemlidir. Tarih içinde oluşmuş olan olumsuz duyguların 'kompleks' haline gelip süren nefretlere dönüşmesi ancak devletin toplumsal kümeler arasında eşit mesafede durması ile mümkündür. **Çokkültürlü bir toplumda, etnik ve dinsel açıdan 'milliyetçilik' yapmak ya da resmen taraf tutmak, toplumsal barışın temeline konmuş bir dinamittir.** Demokratik yönetimler ideolojik olarak tarafsız olmak durumundadır. Onların koruyacakları tek şey, demokrasinin esaslarıdır. Ancak böyle bir yönetim anlayışı ile dünün anlaşmazlıkları, bugünün kavgaları biçiminde devam etmez. Toplum, kendi tarihinin 'mahpusu' olmaz...

Bugün artık yeni bir tarih yazmak durumundayız. Hem de büyük fetihlere ve keşiflere, dolayısıyla 'imal edilmiş' efsanelere dayanmayan bir tarih. Günün tarihi, kılıç ucuyla, kan mürekkebiyle ve fatihlerin buyruğu ile yazılmayacak. Aklın terazisinde, bir kefedeki kitlelerin gereksinimleri, öbür kefedeki bireyin özgürlüğü dengelenecek ve saptanan ölçü kara kaplı hukuk kitabına kaydedilecek. Ölçüm işlemini de, kayıt işlemini de ilk kez kendi tarihinin yapımına ve yazımına katılan halk yapacak. Halkçılar değil... İşte ancak o zaman tarihe, 'halkın' ana niteliği olan 'çoğulcu' bir karakter kazandırabilir.

Bu tarihte, tekil siyasal kimlikler olabilir. Bunlar, devlet adları ve aidiyetleriyle anılır. Ama, **bu üst-kimliklerin aynasına, çokkültürlülüğün prizmasından yansıyan farklı kimlik renkleri, topluma çoğulcu niteliğini anımsatır.** Devletin bütün yapacağı, bu gerçeği görmek, tekil kimlik anlayışının renk körlüğüne düşmeden, bu renk cümbüşünden ahenkli bir siyasal tablo çıkarmaktır. Bu tablonun bütününü toplum, çerçevesi devlet, renkleri ve figürleri birey ve kümelerdir. Siyaset (katılma) ise bu tabloyu yapan fırçadır.

Birleştiricilik siyasette olmalıdır. Siyaset, kültürel alandaki farklılıkları korurken, onların bir arada yaşamasının koşullarını hazırlar, hazırlamalıdır. Siyasetin baş öznese olan merkezi otorite, tarafsız davranırken, bütün kültür kümelerinin birbirlerinin kimliklerine, inançlarına, yaşam tarzlarına, dillerine saygılı olmalarını sağlamalıdır. İşte o zaman, yurttaşlar özel bir muamele istemezler. Tarafsız bir devlet de yurttaşlarına ayrıcalık ya da azınlık statüsü tanımak durumunda kalmaz. Çünkü, **tarafsız bir devlet, soy ya da din temeline dayanmaz.**

Böyle bir devlet yapısı, 'apartman' örneğine benzetilebilir. Her apartman, bir arsa (vatan) üzerine kurulmuştur. Herkesi içeren ve koruyan bir çatısı vardır (devlet). Apartmanın cari giderleri için daire sahipleri aidat öderler (vergi). Yönetici (hükümet) ve denetici(ler) seçilerek işbaşına gelirler (demokrasi). Her dairenin sakinleri, apartmanın ortak yükümlülüklerini karşıladıkları ve düzeni (asayışı) bozmadıkları sürece, öbür daire sahipleri tarafından rahatsız edilmezler. Bu ortak yaşam alanında özerk (ama bağımsız değil) bir hayat sürebilirler. Bir devlete, 'apartman devlet' özelliği kazandırılabilirse, bütünlüğü (tekilliği) bozulmadan demokratik bir yönetim için ideal ortamı oluşturabilir.

Niteliği belirlenen 'apartman devletin', bir 'daire efradı' tarafından baskı ve tehditle yönetilmeyle başlanmasıyla ortaklık statüsü ve eşitlik biter, egemenlik ve tabiyet başlar. O zaman zorba daire sahibi, öbür sakinleri şiddet ve dehşet (terör) kullanarak 'apartmandan' atmak ve yaşam alanlarını ele geçirmek isteyebilir. Bu durumda, tüm daire sahiplerinin aynı keyfilikte ve zorbaca davranmak 'hakkı' doğar. Oysa, zorbalık bir hak değildir. Bir hak gaspıdır. Ama haksızlığa ve zorbalığa direnmek bir haktır. Bu hak, demokrasilerin özüdür. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, bu özü, insan haklarının dayanaklarından biri olarak benimsemiştir. Haklarını ve kimliklerini koruyabilmek için insanların örgütlenmeye ve bu savunmayı haklı kılabilmek için de hukukun güvencesine gereksinimleri vardır. Hukuk, bireyleri ve kümeleri eşitleştirir. Bu nedenle çok güçlü olan devlet örgütünün, yurttaşlar ve alt-örgütlerle ilişkilerinde hukuk kurallarına uygun hareket etmesi, toplumsal adalet açısından büyük önemi vardır.

Bir toplumda adalet duygusu yok olur ve toplumsal kümeler güvenlikleri ve kimlikleri konusunda kaygıya düşerlerse, kendilerine güvenli yaşam alanları ararlar. Bu güveni ya aşkın güçlerde bulurlar; karizmatik önderlerin peşinde radikal dünyevi ya da semavi akımlara kapılırlar, ya da kendilerine bağımsız küçük 'vatanlar' yaratmak isterler. Bu arayışlar, **etno-milliyetçilik**, **ayrılıkçılık**, **'yeni-kabilecilik'** gibi sonuçlar doğurur. Her halükârda, bölünen, ayrışan toplumlar, kuşkunun, düşmanlıkların çalı ateşi gibi nefret dalgalarıyla kan ve ateşe bulanırlar. Dünyanın büyük bir bölümü şimdi böyle dramatik bir evreden geçiyor.

Bütün insanlığın Tanrının ailesi olduğu kabul edilirse, bu kardeş kavgasının bitmesi, bitirilmesi, hepimizin sorumluluğudur. Bunun da tek bilinen yolu eşitlik ve insan haklarına dayanan çoğulcu demokrasidir. Hangi korku ya da çıkar nedeniyle demokrasi ve barışın oluşmasına direnen varsa, onlar sadece insanlık suçu değil, günah da işliyorlar demektir.

ÖZGÜRLÜK UĞRUNA SAVAŞMADAN HAK EDİLMEZ

Aydın Hatipoğlu

Biz gerçekten özgürlüğü hak ediyor muyuz?

Ulus olarak, kişi olarak, aydınlar olarak... Altı yüzyıl padişahlıkla yönetilmiş bir halk olarak, ne kadar istemişiz özgür olmayı? Hiç desem yeridir. Birkaç Celali isyanı, birkaç yeniçeri ayaklanması, Kabakçı, Patrona isyanları... Hiçbiri özgürlük adına başkaldırma değil. Ne **Pir Sultan** ne **Dadaloğlu** özgürlük şiiri yazmış. **Sadece Resneli Niyazi ile Enver'in dağa çıkışı ve sadece Namık Kemal'in kimi şiirleri var özgürlük adına geçmişimizde.** Bir de **Jön Türkler**... Ve bunların hepsi de tepede. Halk olarak bizi hiç ilgilendirmemiş özgürlük sorunu. Meşrutiyet, üç beş Batı yanlısı aydın, daha çok da Batının dayatması sonucu ilan edilmiş. O da Hristiyan tebaanın güvenliği adına. Nitekim Meşrutiyet Anayasası rafa kaldırıldığında da kimsenin kılı kıpırdamamış. Olan Mithat Paşanın kellesine olmuş.

1908'de hürriyet ilan edildiğinde, halk sürü sepet sokaklara dökülmüş de Yahudi bağırırmış *"yaşasiin, yaşasiin!"* diye, biri çevirip sormuş "kim yaşasın?" **"orasi daha belli değil!"** yanıtını almış.

Her şeye karşın, tarihimizin en geniş özgürlüklerinin yaşandığı bir dönem olmuş 1908 sonrası.

Cumhuriyetten bu yana, özellikle büyük kentlerimizde, sıkıyönetim altında geçen sürenin, normal koşullardan daha fazla olduğunu, normal koşulların ne kadar demokratik ve özgür olduğunu düşünürsek, bizim özgürlükle pek tanışıklığımız olduğunu bile söyleyemeyiz.

1950'de iktidara gelen DP'nin **'Yeter, söz milletindir!'** sloganı, **başlangıçta halkçı, özgürlükçü, demokrat çağrışımlar yaratmıştı**. Hatta partinin dört kurucusundan biri olan Prof. Fuat Köprülü'nün Zekeriya Sertel'le birlikte bir yayın organı çıkarmaya kalkışması, Mehmet Ali Aybar'a milletvekilliği önermeleri, bu takımın başlangıçta oldukça kararsız bir çizgide bulunduğu göstergesidir. Bu bağlamda Nâzım'ın affı da hatırlanmalıdır. Ne var ki DP'nin, iktidar koltuğunu ısıtır ısıtmaz, ilk saldırı hedefi olarak özgürlükleri seçmesiyle durum belirginlik kazanmıştır.

Genel anlamda özgürlükle alışverişimiz bu düzeydeyken özel olarak 'düşünce özgürlüğü'yle ilişkimizin farklı boyutta olması düşünülebilir mi? Kuzum kaç kişiyi ilgilendirir bu düşünce özgürlüğü kavramı?

YÖK Yasası çıkarılırken gıkını çıkarmayan üniversite öğretim üyelerini mi? (Burada İTÜ'nün o zamanki rektörü Kumbaracıbaşı'nın hakkını teslim etmem gerekir.) Elin oğlu 'höt' deyince... şapkasını alıp kaçıveren, partisi kapatılırken yurt çapındaki örgütlerinden çıt çıkmayan, siyaset erbabını mı? Kitaplar toplatılır, evler basılır, gazeteler sansür edilir, yazarlar hapse atılırken, örgütler mahkemelerde süründürülürken, Almanya, İngiltere, Fransa, İsveç gibi özgür ülkelere tüyüp oralarda tatmin arayan ya da kurtuluşu Bodrum'daki, Antalya'daki evciklerine sığınmakta bulan aydınlarımızı mı?

12 Eylölde gördük, gereğinde yeri yerinden oynatan 'işçi sınıfı' örgütleri, sendikalar nasıl tarumar edilebildi. Barolar, meslek odaları, dernekler, güneşli havalarda etkinlik göstermek için mi kurulmuştu? Çariçe Katerina diyor ki, *"Siz halkın kamını doyuracak kadar ekmek verin, bir de dinine dokunmayın, gerisini ne yaparsanız yapın, onu hiç ilgilendirmez."* İşte bu saptama tüm cemaat topluluklarının tipik tanımıdır. Bütün diktatörlerin gönlünde yatan toplum yapısıdır. Bu yapıyı değıştirmeye yönelik her düşünce, kurulu düzene karşı işlenmiş suçtur. Türkiye toplumunun bu düzeyi aştığım söylemeyiz. Çağdaş hukuk düzenine, insan haklarına, sosyal yapılanmaya, ekonomik potansiyele, eğitim düzeyine ulaşmadan düşünce özgürlüğü gibi kimi kavramların kitlelere mal olmasını düşünmek ham hayâldir.

Onun içindir Türkiye'yi yönetenlerin, ülkeyi, ekonomisi ilkel, eğitimi geri, üniversitesi baskı altında, hukuku işlemez, insan hakları salt kâğıt üzerinde tanınan, örgütlenme özgürlüğü kısıtlı bir durumda tutmaları. Sopa hep elde... Öyle olunca da, düşünce özgürlüğü bir avuç aydının sorunu olmaktan öteye gidemiyor. Onlar için de yeterli hapisane bulunuyor nasılsa. Ama hapisanelere sığdıramayacakları kalabalıkları karşılarında gördükleri zaman bu zaten ülkenin kurtuluşu demek olacak.

Unutulmayacak tek ilke, insanın diğıyle tırnağıyla savaşım vermeden elde ettiğı hiçbir hak, gerçekten hak olamaz. İsterse Avrupa Birliğı tarafından tepeden inme verilsin... Önce hak etmek gerek.

BEDAVACILIK, SITMA VE SULFATA

Özdemir İnce

*Bu yazı, hiç kuşkusuz, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin kırımlarını ve cinayetlerini, Cumhuriyet döneminin baskı ve haksızlıklarını, 12 Mart ve 12 Eylülün cinayetlerini hoş görmemekte, tam tersine, bunları bütün bilinç ve yüreğiyle kınayıp mahkûm etmektedir. Yazıyı ayrıca içinde okutmak kaygısını taşıyan ve Arif olanların anlayışına sığınmak istemeyen bu açıklama bile kolektifin karşısında birey'in tedirginliğine tanıklık etmekte ve şu temel soruyu sormaktadır: **Şimdi ne yapıyoruz, şimdi ne yapmalıyız?***

Düşündüğünü dile getirme, dışa vurma, belli etme, açıklama, ifade etme özgürlüğü; duygu ve düşüncelerini ifade etme... Demek ki bir eylem söz konusu; eylemi özgürce eylemek söz konusu. Özgürlük söz konusu olduğuna göre, bu özgürlüğü yok edici, sınırlayıcı öğeler de söz konusu...

Fazla uzatmaya gerek yok: Böyle, çorap söker gibi, kazak söker gibi cambazlıklar yapabiliriz. Ben bu bağlamda, bu bağlamla ilgili formülümü yazayım: Bireyin, kolektif karşısında, bireysel düşüncenin kolektif düşünce karşısındaki özgürlüğü; başka bir deyişle kolektif düşünceye karşı bir karşı-düşünce üretme ve bunu ifade etme özgürlüğü.

'Kolektifin sıfat türünden karşılıkları: Toplu, topluca; ortak, ortaklaşa; imeceli, toplu, hep birlikte.

'Kolektifin isim olarak karşılıkları: **Yığın, kalabalık, halk.**

Demek ki, bir ölçüde örtüşmeler de kolektifi devlet ve yasalara indirgemek yanlıştır. Düşünceyi ifade etme eylemini sınırlandıran yalnızca devlet ve yasalar değildir. Engelleyici, yasaklayıcı **kolektif** bunların sınırlarını aşar.

Totem ve tabu'nun, geleneklerin, örf ve âdetlerin, dinin, ırkın, milliyetin, cemaatin, dilin, partinin, futbol kulübünün, herhangi bir kulübün, ailenin... birer kolektif olduğunu düşünmemiz gerekiyor. Bunu böyle düşünmeden düşündüğünü ifade etme özgürlüğünü ve bu özgürlüğün Türkiye ile ilişkisini anlayamayız.

Kolektife karşı bir düşünce geliştirme alışkanlığının, olanağının, gereksiniminin bulunmadığı yerde düşünceyi ifade etme özgürlüğü yabancı bir eylem ve kavramdır. Böyle bir gereksinimi, kolektifin dışında olmak isteyen kişi yani birey duyar. Batılı anlamda birey'in ortaya çıkmasına ve yaşayıp gelişmesine olanak vermeyen toplumlarda, düşündüğünü ifade etme özgürlüğünden söz etmek saçmadır, çünkü kolektif dışı bir düşüncenin gelişebileceği ve kendini özgürce açıklayabileceği ortam yoktur.

Bu nedenle, **kolektifi devlete, devleti Kemalizm'e indirgeyerek, 'yetmiş yıl' ile başlayan cümleler kurarak; düşünceyi ifade özgürlüğünü 'Kürt sorunu'yla sınırlayarak ya da 141, 142, 163 edebiyatı yaparak hiçbir yere varamayız.** Düşünceyi açıklama özgürlüğünü sınırlandıran ve engelleyen anayasa maddeleri, olağan ve olağanüstü yasa maddeleri bir gün nasıl olsa kalkar, kalkmak zorunda kalır. Beni korkutan, kolektifin oylama ile kaldırılamayan yasalarıdır.

Öyleyse bu özgürlüğün adresini iyi saptayalım!

12 Nisan 1995 tarihli Cumhuriyet gazetesinden iki örnek: 'Ordulular Star'ı istemiyor'muş, çünkü söz konusu televizyon (Interstar), Türkiye 2. Futbol Ligi yükselme grubu maçlarında yanlı yayın yapıyormuş. İkinci haber de şu: İzmir Dokuz Eylül Üniversitesine bağlı Buca Eğitim Fakültesinde bir öğrenci, kız arkadaşıyla çimenlerde samimi biçimde oturduğu gerekçesiyle özel güvenlik birimine bağlı bir görevli tarafından tekme tokat dövülmüş. Dekan Karagözoğlu'na (*Eyvah! Benim kırk yıllık arkadaşım Galip bu!*) göre, 'el ele tutuşana' bir şey yapılmaz, ancak **'erotik biçimde' sarılıp öpüşürlerse, görevli ikaz edebilir'miş**. Dekan Prof. Dr. Galip Karagözoğlu'na göre sevgi gösterisinin sınırını 'örf ve âdetler' saptıyormuş.

Şimdi siz çekilin aradan, ben Galip'e (sayın dekana 'Galip' diyebilirim) bir sora soracağım: Sevgili Galipciğim, 1956 Ankara'sının örf ve âdetlerinin sınırı, 1995 Buca'sının örf ve âdetlerinin neresinde?

Düşünceyi ifade etme özgürlüğü, tarihsel, ekonomik, coğrafi bir olgu olmakla birlikte en başta bir toplumsal olgudur: Bu özgürlüğü öteki özgürlüklerden ve toplumun egemen zihniyet yapısından yalıtarak, onlardan ayırarak düşünemeyiz; düşünce tarzımızı da basitleştiremeyiz, çünkü düşündüğünü ifade etme özgürlüğü çok karmaşık bir özgürlüktür:

İnancına göre yaşamak isteyen, bu nedenle Şeriat'ı Anayasa'ya dönüştürmek için özgürlük isteyen İslamcı, İslâm dininin güncelleşmesi gerektiğini savunanların reformist düşüncelerine özgürlük tanır mı?

Almanya'da en az kırk yıldır düşünceyi ifade özgürlüğü vardır, yani kolektifi' temsil eden devlet karşısında bu özgürlük düşüncesi vardır; ama o kolektifin (halkın) bir kesimi, ülkenin yasalarının koruması altında bulunan Türklere zalimce davranmakta ve onların yaşama özgürlüklerini ellerinden almaktadır.

Türkiye'de düşünceyi ifade etme özgürlüğü devletin koruması altında olmadığı gibi devlet tarafından engellenmektedir; bu ülkede, Kürt halkını temsil ettiğini ileri süren PKK devlete karşı isyan etmiştir; fakat, varsayımsal olarak kolektifi temsil ettiğini düşünebileceğimiz Türk halkı, Kürt halkı ile barış ve kardeşlik sınırları içinde yaşamayı yeğlemiştir. Ama, devlet karşısında, yalnızca Türk ve Kürt halklarının değil, hiçbir TC vatandaşının düşündüğünü ifade etme özgürlüğü, 'soyut' Batı'nın, 'soyut' *La liberte de l'expression*'u düzeyinde değildir. Bunun dışında **Kürtlerin nelerden yoksun olduğunu da biliyoruz: Kendi dilinde eğitim ve öğretim görmek, kendi dilinde iletişim araçlarına sahip olmak, kendi dilini ve kültürünü geliştirmek...** Kendi devletini kurmak mı? Böyle bir istek ve eylem bu bağlamda değil, başka bir düzlemde değerlendirilir.

Aynı ölçü ve yöntemle dünyayı ve Avrupa'yı değerlendirmeden, 1945 öncesinin Türkiye Cumhuriyetini günümüzün ölçütlerine göre değerlendirmek, bir tür snobizm olduğu kadar, bir tür fütürizmi geçmişe taşımak olur. Yaptığınızın saçmalığını anlamak için, bırakın bütün dünyayı, ABD'ye ve Avrupa'ya bakmanız yeter: Faşizm, Nazizm, Komünizm; ırkçılık, burjuva elitizmi, vb.

1945 sonrası Avrupa'sına bakalım: Franco ve Salazar rejimleri, anti-komünist terör, anti-kapitalist terör, anti-demokratik seçim yöntemleri, azınlık dillerinin ve kültürlerinin baskı altında tutulması. ABD'de ırk ayrımı, McCarthy hareketinin cadı kazanı... Lütfen, 1990'a kadar Avrupa ve ABD politik tarihinin süreçlerini gözünüzün önüne getiriniz. Ben bu konuyu, Asya, Güney-Amerika, Afrika, Avustralya, Okyanusya anakaralarında düşünmeye tenezzül bile etmem. Entelektüel mazoşizminin gereği yok!

Anadolu Orta Çağı tarihini biliyor musunuz? Türkler Anadolu'ya gelmeden önce Rumlar, Ermeniler, Kürtler, Araplar, Süryaniler ve hatta Gürcüler ne yapıyorlardı? Bilmiyor musunuz? O zaman size URFALIMATEOS VEKAYİNÂMESİ'ni (952-1136 yılları arası), ABÛ'L-FARAC TARİHİ'ni, Steven Runciman'ın HAÇLI SEFERLERİ TARİHİ'ni okumanızı öneririm. Bu kitapların hepsi Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır.

1071'de Türkler Anadolu'ya geldiği zaman, bu toprakların yerli halkları yüzyıllardır kendi aralarında boğuşup duruyorlardı. İzin vererseniz, ben de biraz snobizm yaparak fütürizmi geçmişe taşıyacağım (yani kabadayı ağzıyla, "Teyzemin bilmemnesi olsaydı dayım olurdu!" diyeceğim): Selçuklu devletini, Osmanlı devletini Türkler değil de Kürtler kursaydı ya da 1071 yılında Anadolu'ya gelenler Türkler değil de Kürtler olsaydı, vaziyetin durumu ne olurdu? Müslüman ve feodal Kürtlerin kuracağı Kürdiye Cumhuriyeti daha demokratik bir rejim mi yaratırdı? Bugünkü topludurumda (konjonktürde) yalnızca Türkler ile Kürtler yer değiştirirlerdi; biri ötekinin yerine geçerdi. Bizans yıkılmasaydı Türkler ile Kürtlerden oluşan koalisyon 1945'ten sonra (Birleşmiş Milletlerin kuruluşundan sonra) Bizans'a karşı özgürlük savaşımına girişirdi.

Bu nedenle, tarihi, Türkiye Cumhuriyetinin yetmiş yılını, Kemalizm'i rahat bırakın; tarihte olması gerekenler olmuştur, çünkü tarihsel topludurumun başka türlü işlemesi mümkün değildir. Tarihte yazgı diye bir şey vardır; uluslara, halklara tarih sahnesinde oynayacağı rolü, tarihin topludurumsal diyalektiği, tarihsel gerekircilik (determinisme) verir. Tarihte kismet ve rastlantı yoktur, diyemeyiz. **Türkler, Hristiyan dinini seçmiş olsalardı, yalnızca bölgenin değil, Avrupa ve dünya tarihi de başka türlü yazılırdı.** Haçlı Seferleri Tarihi'nde (I. cilt, s. 143) Steven Runciman şöyle yazar: ("*Gesta Francorum'un anonim yazarı, eğer Hristiyan olsalardı Türklerin dünyanın en yiğit ve en asil milleti addolunacakları fikrindeydi; her ikisi de Truvalılardan nes'et ettikleri cihetle Türklerin ve Frankların aynı menşeden oldukları efsanesini hatırlatmaktaydı.*") Kuşkusuz, geçmişi bilmeden ne geçmişi ne de günümüzü anlayabiliriz; ancak, geçmiş bilgisini günümüzü mahkûm edecek şekilde kullanmamamız gerekir.

Düşündüğünü ifade etme özgürlüğü, bütün özgürlüklerin en yenisidir. Bu özgürlük, Avrupa anakarasının, Hristiyanlığın Protestan okulunun, 1789 Fransız Devriminin, rasyonalizmin ve pozitivist düşüncenin, modernizmin ortak ürünüdür; bu ortaklık tıpkı birey'i yarattığı gibi, Batı demokrasisini yarattığı gibi, düşündüğünü ifade etme özgürlüğünü de yaratmıştır. Bu ortak yaratıda İngiltere'nin de payını unutmamak gerekir.

Bu bağlamda, günümüzü de kapsayan sağlıklı bir değerlendirme ve başlangıç yapmak istiyorsak, trene 14 Mayıs 1950 istasyonundan bineceğiz. Çünkü, **Kemalizm tarihsel görevini yapıp Türkiye'yi 14 Mayıs 1950 istasyonundan trene bindirmiştir.**

Anti-Kemalizm'in, Atatürk'ü saptırma eyleminin, Atatürk ve devrimleri düşmanlığının fiilen başladığı bu tarihten önce, Kemalizm'in yüzü dünyanın yüzüne benzemektedir ve gene yüzünü dünyanın (Batı dünyasının) yüzüne benzetmek için 14 Mayıs 1950'de demokrasi trenine binmiştir. Bu tarihten sonra, Kemalizm'den, Kemalizm'in kalıntılarından, gölgesinden, izinden, büyüsünden söz ederseniz, 'iyi niyetiniz'den kuşkuya düşmek özgürlüğüne sahip olurum.

Kemalizm'in devlet aygıtında fiilen sona erdiği 14 Mayıs 1950'den sonra ne olmuştur? Pozitivist düşüncenin ürünü olan Kemalizm muhalefette evrim geçirmiş ve günümüze kadar demokrasinin, belli bir noktadan sonra temel hak ve özgürlüklerin, belli bir noktadan sonra insan haklarının, gene belli bir noktadan sonra düşünceyi ifade özgürlüğünün öncüsü ve savunucusu olmuştur.

14 Mayıs 1950'den sonra başka ne olmuştur? Trenin lokomotifi olan reaksiyoner ve Anti-Kemalist düşünce, sürdürdüğü istemezükçü geleneğine bağlı kalarak tarihin gidişine karşı çıkmıştır: **Demokrat Parti, Adalet Partisi, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi, yani (sözde) merkez sağ.** Türkiye merkez sağ, gerçekte, tebdil-i kıyafet eylemiş bir aşırı dinci ve milliyetçi sağ olmak niteliğini sürdürerek, dinci ve milliyetçi partiler için limonluk ya da ara istasyon olmak görevini yerine getirmiştir. Merkez sağ partileri, uluslararası politika alanında ve Batı demokrasileri karşısında bir *kitsch* ve simülasyon rejimi kurmuştur. Oysa Kemalist Türkiye Cumhuriyeti 14 Mayıs 1950 öncesinde Batı demokrasileri karşısında bir kitsch rejimi, bir simülasyon rejimi değil, fakat o demokrasilerin bir kesimiyle örtüşen bir rejim yaratmıştır ve bu rejim, Batı demokrasilerinin öteki kesiminin o dönemde karşı çıktığı bir rejim değildir.

Benim görüşüme göre, Türkiye'nin 1995'e uzanan topludurumunun sorumlusu, bu ülkeyi 14 Mayıs 1950'den bu yana yöneten Anti-Kemalist merkez sağ ile askeri darbelerdir. Bu askeri darbelerin sorumlusu ise gene merkez sağ hükümetlerdir. Gazetelerden öğrendiğimize göre, şu günlerde Güney Amerika gezisi yapan Süleyman Demirel, 1960 darbesinin sorumlusunun Bayar-Menderes ikilisi, 1971 ve 1980 darbelerinin sorumlusunun ise kendisi olduğunu itiraf etmiş ve zamanında seçime gitmemiş olmayı da darbelerin gerekçesi olarak göstermiştir.

Benim görüşüme göre, Türkiye'nin 1995'e uzanan topludurumunun bir başka sorumlusu ise Türkiye burjuvazisidir; doğudaki Toprak Ağalığı düzenidir. Bu iki kesim bugüne kadar Türkiye'nin demokratikleşmesini istememiştir. **Bugün de ne TUSİAD, ne Odalar, ne Borsalar Birliği, ne de ticaret ve sanayi odaları Türkiye'nin gerçekten demokratikleşmesine katkıda bulunmaktadır.**

Benim görüşüme göre, Türkiye'nin 1995'e uzanan topludurumunun en önemli sorumlularından biri, **ülkenin toplumsal ve dinsel yapısıdır.** Bu yapı, Batı tipi birey'in ortaya çıkıp gelişmesini bütün kurumlarıyla engellemiş ve engellemektedir. Müslüman toplumlarda bağımsız birey yoktur, dolayısıyla da bireysel düşünce yoktur, Türkiye bu engeli laik düzen düşüncesiyle aşmaya çalışmıştır. Başka Müslüman toplumlarda görülen 'bireyler ise bu noktaya pozitivist düşünceye açık olmaları oranında varmışlardır.

1995 yılının Nisan ayında topluma baktığım zaman neler görüyorum: **Yeni Osmanlıcılar, II. Cumhuriyetçiler, köşedönmeciler, küreselleşmeciler, pro-kürtler, juppieler, magandalar bir yandan, Şeriatçılar bir yandan, Türkiye'nin tarihsel faturasını (1071-1995 arası) Türkiye Cumhuriyetine ve onun kurucusu Kemalizm'e ödettirmek istemektedirler. Yani 'meccanîlik' yapmaktadırlar.**

Yeter artık!

Dürüst ve onurlu olmak istiyorsak, geçmişten yalnızca ders alalım!

1995 yılında insan ve adam olmanın ölçüsü belli; hiza ve istikamete oradan bakalım:

Batı tipi parlamenter demokrasi, laik ve sosyal hukuk devleti, insanın temel hak ve özgürlüklerinin gerçekten yaşandığı toplum, bireyin kendi inanç ve düşüncesini özgürce yaşayıp dile getirebildiği toplum, her türlü azınlığın (din, soy, dil, kültür, siyasal, vb.) çoğunluk gibi yaşayabileceği, hak sahibi olabileceği bir toplum, bireyin Tanrı ve din karşısında özgür olabileceği bir toplum... Bunlara istersek başka istasyonlar da ekleyebiliriz.

Ancak, T.B.M.M.'de oylanarak beş;dakika içinde kolayca yürürlükten kaldırılacak (doğal olarak böyle olması gerekir) Terörle Mücadele Yasası'nı kıyasıya eleştirmeden önce ya da sonra şu soruların da gerçek ve gerçeğe yakın yanıtlarını düşünmemiz iyi olur: Türkiye ve dünyada insanların yüzde kaç demokrasi ile ilgileniyor; Türkiye ve dünyada kaç kişi 'düşünceyi ifade özgürlüğü'ne gerçekten gereksinim duyuyor? Kitle iletişim araçlarının hayatımıza etkisine bakarak, bu sayı ve yüzdeler önümüzdeki yıllarda azalacak mı, çoğalacak mı? Günümüz topludurumunun koşullarında insanlar nasıl bir toplumda yaşamak zorunda kalacaklar: Demokratik ya da totaliter?

Bunların da yanıtlarını düşünmek, bulmak ve (varsayımsal bile olsalar) bulgulara göre davranmak zorundayız. Yani düşünmek zorundayız!

Düşünceyi İfade özgürlüğü kendisine indirgenemeyecek bir özgürlüktür. İki yüz yıllık geçmişi olan bu özgürlük, ancak son çeyrek yüzyılda evrensel demokratik toplum modelinin vazgeçilmez ögesi olup yaygınlık kazanmıştır. Bu nedenledir ki Türkiye Birleşmiş Milletlere ve NATO'ya girerken bu özgürlük özel pazarlık konusu olmamıştır.

Bu özgürlüğü ele geçirmek mi istiyorsunuz, bu özgürlüğü elden kaçırmamak mı istiyorsunuz, bu özgürlüğü savunmak mı istiyorsunuz? Öyleyse **YAZI toplumunu, yazılı kültürü 'savununuz!** Çünkü **söz ve görüntü, geleceğin faşist ve totaliter toplumunun lokomotifidir.** Şimdi geldik ailedeki eğitime, okullardaki eğitime, toplumiçi eğitime... Demek ki artık, düşünceyi ifade etme özgürlüğünü gerçekten konuşabiliriz! Gerçek suçun, düşünceyi ifade özgürlüğünü engellemek ve yok etmek olduğunu anlayıncaya kadar.

DEMOKRASİLERDE DÜŞÜNCE SUÇU OLMAZ

Ercan Karakaş

Kasım 1991'den Mart 1995'e kadar ülkemizi 49. ve 50. DYP-SHP koalisyon hükümetleri yönetti.

Bu koalisyon hükümetleri 12 Eylülün hukukuna, anlayışlarına ve uygulamalarına son vermek ve ülkemizde eksiksiz bir demokrasi kurmak için yola çıkmıştı. Bu hedef, koalisyon hükümetlerinin protokol ve programlarında özel olarak vurgulanmış, bununla da yetinilmeyerek 18 Mayıs 1994'te halk arasında '**demokratikleşme paketi**' diye bilinen '*demokratikleşme ve yeniden yapılanma uygulama planı*' sunulmuştu. Ancak bundan bir sonuç alınamadı ve düşünce özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmadı, Demokratikleşme sağlanamadı. Oysa, günümüz dünyasında hiçbir demokratik ülkede düşünce açıklamak suç sayılmamaktadır.

Bizde ise düşüncelerini açıklayan bilimadamları, yazarlar, siyasetçiler, sendikacılar, gazeteciler ve hukukçular Terör Yasası'na göre yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır. Çünkü Terör Yasası'nın 8'inci maddesi düşünce açıklamayı terör eylemi saymaktadır.

Türkiye'nin bu yanıltan dönmesi, bu ayıptan kurtulması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelerin gereği yapılmalıdır. Artık düşünce suç olmaktan çıkarılmalıdır.

Yıllardır demokratikleşme süreci içinde bulunduğumuzu söyleyenlerin ilk yapacağı şey 12 Eylülün hukuk düzenine son vermek olmalıydı. Terör Yasası'nda ve diğer birçok yasada düşüncenin suç sayılması 12 Eylül anlayışının ve hukukunun bir parçasıdır.

Bu gibi çağdışı düzenlemelere son vermeden Türkiye'nin iç barışını sağlaması, demokrasisini eksiksiz hale getirmesi ve uygar dünyada onurlu bir yer alması mümkün değildir.

Ülkemizin en önemli sorunu olan **Kürt sorununun barışçıl ve demokratik çözümü** de düşünce özgürlüğünün gerçekleştirilmesine bağlıdır. Çünkü **Kürt sorununun tartışılmasının ortamını yaratmadan, sağlıklı ve kalıcı bir çözüm bulmak mümkün değildir**. Geride kalan kaybedilmiş 10 yıl ve bugün bulunulan nokta bunun açık kanıtıdır.

O halde ne yapılmak? Her şeyden önce **çoğulculuktan, düşünce özgürlüğünden, insan haklarından ve eksiksiz demokrasiden yana siyasi kararlılık gösterilmeli**. Yeni hükümette bu görev CHP'ye düşmektedir. İşe Terör Yasası'nın düşünceyi suç sayan 8'inci maddesinin değiştirilmesi ile başlanmalıdır. Hem de hiç beklemeden.

Terörle Mücadele Yasası ile ilgili olarak yapılan ve bir türlü sonuçlandırılmayan çalışmalar şöyle gelişmiştir:

3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası, ANAP hükümeti döneminde hazırlanmış ve 12 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından 'çok önemli bir reform' olarak nitelendirilen bu yasayla ceza yasasının 141, 142, 163' üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Ancak bugün karşılaşılan durumlar, yasanın özellikle 141. ve 142. maddelerinin benzer suçlar yarattığını ortaya koymaktadır.

Yasanın, düşünce ve anlatım özgürlüğüne demokrasilerde kabul edilemeyecek boyutlarda sınırlamalar getirdiği ortadadır. Düşüncelerini barışçı yollarla ifade eden birçok gazetecinin, yazarın, öğretim üyesinin, sendikacının hem de terörist sayılarak cezalandırılmaları bu yasanın 8'inci maddesine dayanılarak gerçekleştirilmiştir.

Aslında yasa yürürlüğe girdiği zaman da hukukçular, insan hakları kuruluşları ve kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanmıştı. O dönemde SHP bu haklı tepkileri de dikkate alarak 15.10.1991 tarihinde Anayasa Mahkemesine başvurmuş ve mahkeme kimi maddeleri ve maddelerde geçen bazı sözcükleri iptal etmişti.

Ekim 1991 seçimlerinden sonra kurulan 49. DYP-SHP koalisyon hükümeti, iki partinin seçim bildirgelerinde ve programlarındaki hedefler doğrultusunda, 1982 Anayasası başta olmak üzere bu anayasa ile belirlenen anti-demokratik yapıyı değiştireceklerini ilan etmişlerdi.

Nitekim gerek ortak hükümet protokolü ve eklerinde, gerekse programlarında bu görüşlere yer verilmiş ve '12 Eylül hukuku kalıntıları' olarak nitelendirilebilecek yasal düzenlemelerin uygulamaları ve kısıtlamalarının her alanda 'hızla' yürürlükten kaldırılacağı belirtilmişti.

Aynı şekilde 18 Mayıs 1994'te açıklanan 'Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı'nda da düşüncenin özgürce ifade edilmesinin önemi bir kez daha belirtiliyordu.

Daha sonra Hükümet Protokolünün gereği olarak İçişleri Bakanlığınca Terörle Mücadele Yasasında değişiklik öngören bir tasarı hazırlandı. Ancak İçişleri Bakanlığınca hazırlanan ve 9.11.1993 tarihinde Başbakan tarafından T.B.M.M. Başkanlığına sunulan '3713 ve 3838 sayılı kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı' hükümet protokol ve belgelerindeki düşünce ve anlatım özgürlüğünün önündeki sınırlamaların kaldırılmasını sağlayacak düzenlemeleri kapsamıyordu. Yasa taslağı bir hükümet krizine neden oldu ve SHP'nin karşı tutumu dolayısıyla geri çekildi.

Taslak geri çekilmişti, ama bir yandan da yürürlükteki yasanın özellikle 8'inci maddesi işliyor ve yüzlerce yeni dava açılıyordu. Açılan bu davalar sonucunda yayınlara toplatılıyor, aralarında bilimadamları, gazeteciler, yazarlar, politikacılar ve sendikacılar da olmak üzere çok sayıda insan mahkûm ediliyor, cezaevlerine konuluyordu. Bu durum ne yazık ki, bugün de devam etmektedir.

Daha önce taslağın yeniden hazırlanmasının uzunca bir süre alacağı düşünerek yürürlükteki Terörle Mücadele Yasasının 8'inci maddesinin değiştirilmesi için hukukçularla birlikte bir yasa teklifi hazırladık. 15 SHP'li milletvekilinin imzasını taşıyan bu teklifi 8.10.1993 tarihinde T.B.M.M. başkanlığına sunduk. Yasa teklifimiz 8'inci maddenin birinci fıkrasının değiştirilerek, düşünceyi açıklamayı suç sayan hükmün geçersiz kılınmasını öngörmekteydi.

Bu teklifimize ilişkin hükümet görüşü 2.12.1993 tarihinde Başbakan Tansu Çiller tarafından T.B.M.M. Başkanlığına ulaştırıldı. Gelen bu yazıda "*Hükümetimizce Terörle Mücadele Yasasında değişiklik çalışmaları sürdürülmekte olduğundan teklifiniz bu çalışmalar sırasında değerlendirilecektir*" denilmekteydi.

Yine aynı doğrultuda, o zaman SHP Grup Başkan Vekili olan Nihat Matkap bir af teklifi hazırlamıştı. 4.5.1994'te T.B.M.M. Başkanlığına sunulan bu yasa teklifi Terörle Mücadele Yasasının 8'inci maddesiyle TCK'nun 312'nci maddesinden, düşüncelerini açıkladıkları için mahkûm olanların affını öngörmekteydi. Sayın Matkap'ın af teklifine ise 25.8.1994 tarihinde hükümet adına Devlet bakanı Necmettin Cevheri imzası ile özetle "*Teklifiniz anayasaya aykırı olması nedeniyle uygun görülmemiştir,*" yanıtı verildi.

Daha sonra ise bilindiği gibi, Adalet Bakanlığı tarafından Terörle Mücadele Yasası tekrar ele alındı. Hukukçulardan oluşan bir komisyonun da katılımıyla yeniden düzenlendi ve hükümet tasarısı olarak T.B.M.M. Başkanlığına sunuldu. Adalet Komisyonundan da geçerek Meclis gündemine girdi. Ancak, bu düzenlemelerde asıl sorun olan 8'inci maddenin dışında kalan hükümlerin değiştirilmesi de öngörüldüğünden, çalışmalar tutucu güçlerin gerçek dışı iddialarla sürdürdükleri kampanya nedeniyle sonuca ulaştırılamadı.

Hukuki temelden yoksun bu kampanyada; yasa tasarısının 163'ü geri getirdiği ve terör suçlarını koruduğu iddia edildi. Sonuçta yasa taslağı hükümetin yeterince sahip çıkmaması nedeniyle T.B.M.M.'de ele alınamadı.

Bugün ise, çeşitli toplumsal örgütlerin de üzerinde uzlaştıkları gibi, bütün çabalar öncelikle 8'inci maddenin yürürlükten kaldırılması üstünde yoğunlaştırılmıştır. **Yeni kurulan DYP-CHP hükümetinin yaklaşımı** da bu yöndedir.

Bizce demokrasilerde düşüncenin açıklanmasına sınır getirilemez. Ülkemizin özel koşullarında da böyle bir sınırlamanın şiddetle mücadeleye herhangi bir katkı sağlanması söz konusu değildir. Şiddetle mücadelede başarılı olmanın yolu demokrasiyi eksiksiz hale getirmektir. Dünya örnekleri de bunu göstermektedir. Özgürlükleri kısıtlayarak terörü durduran hiçbir ülke yoktur.

Şimdi Gümrük Birliği sürecinde bu yoldan geçerek demokratikleşmenin sağlanması zorunludur. Dünyanın Türkiye'den beklediği de budur. Demokrasiyi, düşüncelerini açıkladıkları için yazar ve düşünürleri tutuklevlerine koyma ayıbından kurtarmadıkça çağdaşlaşmaktan söz açılmayacaktır.

Yeni DYP-CHP Koalisyon Hükümeti bu konuda kararlılığını göstermek ve toplumumuzda iç barışın sağlanmasına da katkıda bulunacak bu değişikliği bir an önce sonuca ulaştırmak zorundadır.

TÜRKİYE'NİN KANINA EKMEK

Yaşar Kemal

1946'da tek partili düzenden çoğulcu demokrasiye geçtik. Demokrat Parti kuruldu. Ardından da başka partiler. Demokrat Partiyi kuranlar tek partili düzenin adamlarıydı ve içlerinde cumhuriyeti kuranlardan da birçok kişi vardı. Bunlar tek parti devrinde gıklarını çıkarmamışlar, en küçük bir savaşım vermemişlerdi. Tek parti devrinin bütün baskılarına ön saflarda katılmışlar, Türkiye'nin halklarına kan kusturmuşlardı. Bunlar 1946'dan 1950'ye kadar, yönetimi ele geçirmek için tek parti devri için öylesine konuşmuşlardı ki, sanki bin kat ağırlıklı bir cehennemde yaşamıştık. Söylediklerinin hemen hepsini de halk yaşamıştı. Onlar diyorlardı ki, ey halk, bu tek parti, tek şef yönetimi seni aç koydu, seni çıplak bıraktı. Hastasın doktor yüzü görmedin, sıtmalısın sıtmadan sapır sapır döküldün. **Anadolu bir çocuk mezarlığı oldu.** Vergiler, angaryalar, hele de yol vergisi senin kanını kuruttu. Aç kaldığında da yabancılarından başka yiyeceğin olmadı. Şeker yüzü görmedin. Kimi Demokrat Partililer, ellerinde şeker küpleri halka gösteriyorlar, kürsülerden bunun adı nedir, diye alan alan, kasaba kasaba halka şeker gösteriyorlardı. Daha da korkunç yoksulluk tabloları çiziyorlardı. Gene alanlarda, kasaba kasaba, il il, köy köy dolaşarak bağııyorlardı: Candarma işkencesi görmemiş, dayağı yememiş, angaryaya gitmemiş, yol parasından hapse girmemiş köylü var mıdır, diye soruyorlardı.

Ben bütün bunların içinde yaşadım. Ve Demokrat Partililer doğruyu söylüyorlardı. Ve Demokrat Partililer öyle bir düzen getireceklerdi ki ülkeye, kurtla kuzu birlikte yayılacaktı. Aç insan, doktorsuz insan kalmayacaktı. İşkence, zulüm kalkacaktı. Onların söyledikleri zulüm dünyasını, getirecekleri cenneti anlatmaya insanın gücü, dili yetmezdi.

İşte böylece yönetime geldiler. **Yönetime geldikleri bir iki yıl Türkiye biraz soluk aldı. Sonra da her şey eski tas eski hamam oldu.** Giderek yönetim daha da ceberrutlaştı. Meclis kararı olmadan Kore'ye insanlık özgürlüğü için asker gönderildi. Gidenler, altı bine yakın asker, geriye dönmedi. Demokrasi perdesi arkasında gene zulüm düzeni yerli yerine oturdu. O perdenin arkasında aklın havsalanın alamayacağı insan hakları kadar insan hakları çiğnendi. Tahkikat Komisyonu, arkasından da 27 Mayıs Hükümet Darbesi geldi çatı. Halkımız demokrasi kurulacak, diye bir sevindi, bir sevindi, derken iki arkadaşıyla Başbakan Menderes asıldı. Bu, dünyanın kabul edemeyeceği bir tutumdur. Bu sıralarda da soğuk savaş günleri başlamıştı ve savaş gittikçe yoğunlaşıyordu. Ve Türkiye bu savaşta batı dünyasının Sovyetler Birliği'ne karşı kalkını olmuş, atom bombasının atılacağı ilk ülke derekesine düşürülmüştü.

Demokrat Parti gerçek demokrat parti olabilseydi, demokratik kurumlara izin verse, o kurumlar güçlenseydi darbeye gerek kalmaz, darbe heveslilerinin de hevesleri kursaklarında kalırdı. Dünya demokrasilerini ayakta tutan, demokrat kurumlar ve insan haklarına saygıdır. Bizim yöneticiler, demokratik kurumlar yerine en ağır baskı düzenlerini sürdürür, evrensel insan haklarını, demokrasi perdesi arkasında çiğner, yerle bir ederken, dünyanın bunu görmediğini sanıyorlardı, sanıyorlar bütün insan hakları bildirgelerine imzalarını basıyorlardı.

Sonunda bugüne kadar geldik. **Soğuk savaş bitti. Sovyetler kabuk değiştirdi, demokrat dünyaya teslim oldu.** Böylelikle de öküz ölünce ortaklık bozuldu. İletişim de o kadar gelişti ki, dünya bir köy oldu.

Türkiye ne yaptı yetmiş yıldır, bütün hakları, Türk halkından da daha çok ellerinden alınmış olan Kürtler, çok yumuşak da olsa, direnime geçti Türk halkından önce. Ve birtakım Kürt gençleri dağlara çıktı. Dağlardaki Kürtlerle ordu çarpışmaya başladı. Sonunda durum öylesine azıttı ki, sivil Kürt halkının üstüne yürütüldü ordu. Bir general, "*Bana hükümet izin versin doğuda taş üstünde taş koymam, o topraklarda ot bile bitirmem,*" dedi. Ordunun başgenerali de "*Balığı yakalamak için suyu kurutmak gerek,*" fetvasını verdi. Suyu kurutmanın ne demek olduğunu bütün dünya biliyordu. Dünyanın gözleri önünde büyük bir trajedi oynanmaya başladı. İki bin köy yakıldı, iki buçuk üç milyon insan topraklarından sürüldü. Bunlar, büyük şehirleri gecekonduyla doldurdular. Aç çıplak, hasta bir insan kitlesi oluştu. Demokrat aydınlar, Türkiye'nin bölünmemesini isteyenler, aman etmeyin eylemeyin suyu kurutmakla hiçbir şey elde edemeyiz, dediler. Bunu diyenleri de suyu kurutmak isteyenler hapsettiler. Oynanmak istenen trajedinin perdesi, ister istemez kalktı, trajedi artık insanların gözleri önünde güpegündüz oynanmaya başladı. Ve yüzyıl tarihinin büyük zulümlerinden biri, yirmi birinci yüzyıla, yani adı şimdiden konmuş, **İnsan Hakları Yüzyılı**'na girilirken ülkemizde oluştu.

Bu olayları insanlık hiçbir zaman bağışlayamayacaktır. Bunca zulüm niçin yapıldı? Ülkemizin birlik ve bütünlüğünü korumak için! Bu çok yanlış. Ülkenin birlik ve bütünlüğü böylesi yollarla korunamaz, olsa olsa ancak ülke bölünürdü. Yöneticiler durumu daha anlamış gözüküyorlar. Korkunç savaşlarını sürdürüyorlar.

15 milyondan daha fazla bir kitleyi bu hale getirdikten, daha doğrusu düşürdükten sonra, iki halkı bu kadar birbirine düşman ettikten sonra, sen arkadaş, iki halkı nasıl bir arada tutabilirsin? Sen ırkçılığa varan bir milliyetçiliği azgınlaştırırsan, karşıdakiler de insan, onlar da sana karşı, en azından içlerinde kin beslerler, öç alma duygularını geliştirirler. Bütün Kürtlerin kökünü kurutmaya olanak var mı? Bunun epeyce zor olduğu anlaşılıyor! Olsa bile elimize ne geçecek ki... İnsanların yüreğine kin ve öç tohumlarını ekmek hiçbir ülkeye hayretmez. Onun için bu çağda insanlar, yönetimler hep barışçı yollar ararlar. Hele bin yıldır kardeş kardeş yaşamış iki halkı demokrasiyle yönetmek, onların kardeşliğini pekiştirmek çok kolaydır. Kürtler Türkiye'yi bölerek yeni bir devlet kurmak isteyemezler. Bu hem çok zordur, hem de işlerine gelmez. Eski ve sağlam bir kültürü olan Kürt halkının çıkarlarını bilecek kadar bilinçlendiği bir gerçektir.

Karanlık güçler baskılarla basını da, bir kısım aydınları da çok yazık ki yanlarına aldılar. Basınımız zaten başlangıcından bu yana ahım şahım bir basın olamamıştı hiçbir zaman. Hiçbir zaman gerçek bir özgürlük yaşamamış, hep devletin, hükümetlerin emrinde olmuştur.

Bugünlerde de suyu kurutanların iyicene buyruğuna girmiştir. Tarihi boyunca baskılar altında sıkışan basın da kendisine başka çıkış yolları aramıştır. Basını bir oyuncak durumuna düşüren yöneticiler de buna hep sevinmişlerdir. Basınsız ülkeyi yönetmek ne de kolay demişlerdir. Dikensiz gül bahçesi o bizim zavallı basınımızın diline pelesenk olmuştur.

Ben birkaç yıl önce Cumhuriyet gazetesinde *'Ko desinler Kel Ali'nin bağı var'* başlığı altında bir yazı yazmıştım. Ko desinler Türkiye'nin gazeteciliği var. Ko desinler Türkiye'nin basını var! Türkiye'nin basını önce bütün düşüncelere sırtını döndü. Belki de bu bir zorunluktur. Gazeteleri çıkaranların çoğu kapı kullarıydı. Kapı kulu bile olmasalar ne yapabilirlerdi. Cumhuriyetin ilk yıllarında devlete azıcık yan bakanlar bile soluğu İstiklal Mahkemelerinde aldılar ve oradan canlarını zor kurtardılar. Sonra da yalvar yakar bağışlandılar. Bir ikisi de yurtdışına kaçarak tatlı canlarını zor kurtardılar.

Demokrat Parti çağı gazeteciler için bir hapisaneler çağı oldu. Türkiye'nin büyük gazetecisi Hüseyin Cahit bile hapisane hücrelerinde seksen yaşını bulmuşken süründürüldü. Bugüne kadar basın şöyle bir doyasıya özgürlük yüzü göremedi. Hep baskı, hep baskı, hep satın alma... Yazarları, gazetecileri, gazeteleri satın alma o batan Osmanlıdan kalma bir gelenektir. Daha da yoğunlaşarak sürüyor.

Düşünceyle uğraşmak, düşünceye önem vermek her insanın başını baskıcı düzenlerde belâya sokuyordu. Öyleyse bunun çaresi neydi, onun da çaresi kolaylıkla bulundu. Nasrettin Hoca'nın hindisini bile gazetelerden kapı dışarı etmek. Öyle de ettiler.

Kayserililer gibi bir anda gazeteleri boyadılar. O boyaların üstüne birtakım yazılar da yazdılar. Bunlar haberlerdi. Doğru yanlış hiç fark etmiyordu. Her devirde bir iki gazete her şeyi göze alarak bunların dışında kalma ferasetini gösterebiliyordu. Onların da başına gelenler... Tan gazetesi gibi.

Gazeteleri satmak da gerekti. Para kazanacaklardı ya. Yakınlarda genç bir gazeteci arkadaşın söylediği gibi artık gazetecilik bir ticari işti. Ticari iş olunca gazetecilik 'halk neyi istiyor' olacaktı. Çıplak kadınlara taktılar. Gazeteler çıplak kadın resimleriyle doldu taşı. Ulusumuz yarı çıplak kadınlara doydukça kadınları biraz daha soydular, her gün biraz daha. Önce kalçaları fora ettiler. Aman Allah, **öylesine kalçalar sergilendi ki gazetelerimizde, renk renk, yıldız yıldız, dünyanın parmağı ağzında kalır.** Bin bir çeşit kalçaya da millet doydu. Sonra üstsüz modası aldı yürüdü. Gazetelerimiz bastılar da bastılar. Amanın şu insanoğlunun dışısında de ne kadar çok, biçim biçim memeler varmış. Millet buna da doydu derken, arkasından da altsizlar çıktı. Hele televizyonlarımız, hele televizyonlarımız dünya rekoru kırdılar. Her televizyon bir kadın pazarı oldu çıktı. Göbek atanlar mı, çırılçıplak seks yapanlar mı, şiddet mi, ne ararsan bulursun, insan değerlerini hiçe sayan, yok edenden gayri.

Sonra Kürt savaşı başladı. Gazetelerimiz silâhlarıyla birlikte ele geçirilmiş, toprağa uzatılmış PKK ölüleriyle doldu taşı. Bir ara gazeteler, televizyonlar insan mezbahasına dönüşüverdi. PKK'lılarca öldürülmüş asker ölüleri de bir başkaydı! Marşlar, ağıtlar, çığlıklar, kin kusmalar, oç alma yeminleri... Bereket versin iki kardeş halk bu kışkırtmalara kapılmadılar da yakayı bir iç savaştan kurtardık; daha kurtardıkça.

Artık basın devletin buyruğuna geçmiş, birtakım gazeteciler, milliyetçiliğiyle büyük n salmış birtakım milletvekillerinden de, parti başkanlarından da daha çok, suyu kurulmasıyla n salmış generali bile geçtiler. Bu vatan artık onlardan sorulur oldu. Onlara karşı koyanlar, kardeş savaşını istemeyenler, bu kirli, dünyanın en pis savaşının durdurulmasını isteyenler bu gazetecilerce derekap vatan haini ilan edildiler. Ama dedikodular aldı yürüdü. Bu gazeteciler ulufe alıyorlardı. Gazeteler devletten teşvik ve yardım alıyorlardı.

Gazeteler gazetecilerin, ne kadar gazeteci kalmışsa, ellerinden çıkıyor, holding sahiplerinin eline geçiyorlardı. O bilinen gazetecilik kavramı silinmiş gitmişti.

Millet ıplak kadına da doyar gibi oldu sonunda. Millet, psikolojik propaganda adına yan yana yatırılmış ölülerden de bıktı. Milliyetçi damar artık bundan ötesini gtremezdi. Ölüler gvur ölüleri olsaydı, hamiyeti vatan için yutulurdu, bu ller ne kadar Ermeniyi olsalar da vatandaştılar, bin yıllık kardeştiler.

Gazetelere ıplak kadın, korkunç cinayet haberleri yetmedi, silâhlı, yan yana uzatılmış ller yetmedi. Eeeee, ne yapsındı şimdi gazetelerimiz, onlar da **promosyona sarıldılar**. Neler neler vermediler bir gazete alana. Evler, otomobiller, diş macunlar, ayakkabı boyaları, ha yoksa ayakkabı boyası vermediler mi? Ne bileyim ben vermedikleri şey kalmadı da... Uzatmayayım, daha geçenlerde bir gazete deterjan bile verdi. Bu kadar kiri bu kadarcık deterjanın arılamayacağını bilemediler. Ne yazık, ne yazık bilemediler, deterjan kckt.

Bugün uygar dünyada artık gazeteler patronların elinde değil, gazetecilerin ve okuyucuların elindedir. Bir patron bir gazeteciye satın alsa bile paşa gönlüne o gazetenin ilkelerini değiştiremez. Çoğu patron, özden gazeteci değilse ancak parasına, kazancına karışır. Bunların dışında etkisi çok azdır. Ne bileyim ben, biz böyle okuduk, batılı gazeteci arkadaşlarımız bize böyle anlattılar. Belki de bize gönüllerini anlattılar. Gelecekteki gazeteciliğin nasıl olması gerektiğini anlattılar.

Yalnız, şunu iyice biliyorum ki, Türkiye'nin basınını incelemiş birtakım bilimadamları da söylüyorlar ki: Türk gazeteciliği dünyada görülmemiş bir olaydır. Çok yakınlarda dünyanın bütün gazetecilik okullarında, üniversitelerinde bir ders okutulacaktır: **Bugünkü Türkiye Basını**. Ve bu insanlık macerasını, olayını öğretmenler, gerçek bir basın nasıl olmamalıdır, diye okutacaklardır. Dünyada basın nasıl olmamalıdır bizim basından başka sanırım uygun bir basın daha bulanamaz. Afrika basını mı? Haydi canım siz de oradan, garibanlar zaten çırılçıplak, ne yapsınlar çıplak kadın resmini. Beyaz kadın onları ilgilendirir mi? Etmeyin eylemeyin, o renk renk basan makineleri nereden bulsunlar? Söyleyin nereden bulacaklar?

Basınımız da, yazınımız da, hani eskiden bir güç vardı, ona zinde güç, en ilerici güç diyorduk, bir kısım aydın o güce umut bağlamıştı, o güç de, bürokrasi de, işadamları, diyorlar, onlar da Türkiye'nin demokratikleşmesi için ülkemize yardım edemediler. Halkımız da, demokrasiye, özgürlüğe susamış, bilinçlenme olanağı elinden alınmış halkımız da yardım edemedi.

Karanlık bir duvarın önüne geldik başımızı son hızla vurduk.

İnsanlık içinde ulusal onurumuz yara aldı.

Utançlar içinde kaldık.

Biraz daha vakit geçsin, biz başımızı kaldırıp da uygar insanların yüzüne bakamayacağız.

Türkiye'nin insanları, o insanlar ki büyük bir kültür birikimiyle büyümüşlerdir, insanlık içinde bu kadar utanca lâyık değillerdir.

Özgürlük düşüncesi sınırsızdır. Uygar dünya bunu böyle kabullenmiştir. Ateş çemberlerinden geçe geçe özgürlük düşüncesinin sınırı olmayacağına karar verilmiştir. Bu, artık tartışılmıyor bile.

Demokratik bir yönetimle yönetilmek artık hem çok kolay, hem bir saygınlık göstergesi, hem bir gereksinme, hem de onurlu bir iştir. Vazgeçilmezdir. Hem de bir zorunluktur. Başka türlü olamaz 21. yüzyıla girerken.

Medyamızın düzeyini düzeltmesi, boyadan, göbekten, cinayetlerden arınması gerek. Medyayı gazetecilerin, teknisyenlerin yönetmesi gerek.

En önemlisi, gazetenin, televizyonun halkın bilincini sağlaması gerek. Düşünceye, sanata önem vermesi. Türk gazeteciliğinin içinde bulunduğu çıkmaz, promosyon ve düşüncesizlik çıkmazıdır. Bunlarla okuyucu yetişmez. Gazete, okuyucusunu kendi yetiştirir. Açın bakın dünya gazetelerine, en küçük bir gazetede bile haftada birkaç gün sanat, kültür, kitap sayfaları vardır. Uygar dünyanın basını okuyucusunu kendi yetiştirmiştir.

Gazete haber verir, gazete öğretir, gazete bir kültür aracıdır her şeyden önce. Bizim gazetelerse bunun tam tersini yapıyor. Kültürden, üstüne gelen ejderhadan kaçır gibi kaçıyor.

Gazetelerden olumsuz örnekler vermeyeceğim. Çünkü olumlu çok az yönleri var. Gazete okuyucunun nabzına göre şerbet vermez. Gazete, medya seyircilerini ve okuyucularını kışkırtmaz. Kol gibi harflerle manşetler vererek, bir spor karşılaşmasını, Fatih'in İstanbul'u zaptı olayı yapamaz. Spor karşılaşmasını en büyük ulusal olay durumuna sokamaz. Hele, Kürt sorunu gibi büyük ulusal sorunlarla oynayamaz. Ülkenin geleceğiyle ilgili konularda gerçekleri saptıramaz. Gerekirse bütün olumsuzluklara, kapatılma pahasına, hapisane, zulüm pahasına karşı koyar. Uygar dünyanın gazeteleri, ülkeleri yıkımla karşı karşıya geldiğinde böyle yapmışlardır. Baskılarla büyük savaşmaları olmuştur. Birçok ülkede gazeteler özgürlüklerin bayrağı olmuşlardır gerektiğinde. Her zaman ülkelerinin kültürüne en büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bu bakımdan Türkiye'ye yazık olmuştur. Gazetelerde çalışmak zorunda kalan iyi niyetli gazetecilere yazık olmuştur. Ülkemiz, ülkemizin halkları böylesi gazetelere lâyık değildir.

Bunu halk böyle istiyor, diyorlar. Dünyanın en kötü filmlerini çevirenler de halk böyle istiyor, diyorlardı. Demokrasi düşmanları da Türk halkı demokrasiyi anlamaz, diyorlar. Ve halkı, her zaman yaptıkları gibi, küçük görüyorlar, aşağılıyorlar. Bütün bunlar doğru değil; halka düşmanlıktan başka da bir şey değil. En azından **halkımızı bilmemek**. O halk ki, yüzlerce yıl Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, büyük destanları, Pir Sultan Abdal'ı, yüzlerce şairi kafasında taşıyarak bize armağan etmiştir. Halkın sanatları, sözlü edebiyatı, Anadolu'nun kültür birikimi, bu halkı inceltmiş, zevkini geliştirmiş, büyük kültürlü bir halk yapmıştır.

Horoz yumurtadan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş. Kendi halkını anlamamak, insan olamamakla birdir, hadi ben de onlar kadar zalim olmayayım, hiç olmazsa doğal insan olmamakla birdir, insanlık değerlerini yadsımak, insanlık kültürünü, ulusal kültürünü anlamamakla birdir. Ülke aydınları olarak en büyük belâımız da bu durumumuzdur. Dünyayı anlayamamak da bütün bunların sonucudur. Aydınlar, ulusal kültürden gelmek, dünya kültürünü özümsemekle ancak aydın olabilir, ancak yaratıcı olabilirler. Yoksa küçük bir spor karşılaşmasını, dünyanın en büyük olayı durumuna sokmakla, halkı oyalamakla değil.

Medyamız üstüne daha çok söylenecek söz var. Yalnız bu bir araştırma sorunudur. Bilim adamları, Türkiye'de ve dünyada bu ilginç sorun üstüne çok bilimsel çalışmalar yapacak, çok kitaplar yazacaklar, bizim durumumuzu dünya üniversitelerinde, yukarıda da değindiğim gibi ders olarak okutacaklardır.

Şu dünyada ülke olarak başımız iyice belâda. Halka her gün geçtikçe daralıyor. Bizim yöneticiler de dünyaya meydan okuyorlar. Birtakım dünya güçlerine, ortakları birtakım devletlere güvenerek. Oysa ülkesinde insan haklarını çiğnemiş bir ülkeye, bu çağda kimse arka çıkamaz. Bir çıkar, iki çıkar, sonunda o ülkelerin halkları kendi yönetimlerine dur, der. Bıçak kemiğe dayanınca kendi halkları da dur, der. Çağımız, böyle dur diye ayağa kalkan halkların örnekleriyle doludur.

Ben yukarıda Kürtler Türkiye'de 15 milyon, diye yazmıştım. Bu yazıyı yazarken gazetede bir haber çıktı, **İnsan Haklarından sorumlu Devlet Bakanı Algan Hacaloğlu Kürtlerin Türkiye'de 20 milyona yakın olduğunu söyledi.**

Kürtleri, bu kadar büyük bir kitleyi, yöneticilerin küçük görmeye hakları yok. Sahi bizde hiç mi akıl, hiç mi insanlık kalmadı da Kürtlerin, yani Kürt halkının başına bu kadar korkunç işler getirdik? Biz böyle suyu kurutarak gidersek, sonunda iş işten geçer. Bu kadar sürgün, ölüm, işkence ve hem de kırımlardan sonra Kürtlerle nasıl bir arada yaşarız? Bu çağda Kürtleri toptan öldürmeye gücümüz yeter mi? Öyleyse, biz böyle gidersek bir Apo gitti, diyelim, çok Apo, daha büyük deneylerle geri gelir. Yeter, kardeş iki halk arasında kin, öç tohumlarını n'olursunuz atmayalım. Bölünme paranoyasına kapılmayalım. Böyle bir şey yok. Ben Anadolu halklarından bir insanım. Anadolu halklarını iyi tanıyorum. Ne Türk halkı, ne de Kürt halkı bu bölünmeye razı gelir. Ne yapıyorsunuz, hepimiz de delirdik mi? Bu iki halkın ellerini birbirinden söküp atamazsınız. Bunu biliyorum, amanın ne olursunuz, daha çok, daha çok kin ve öç tohumlarını atmayalım iki halk arasına. Türk halkına da acıyalım, ya da birazcık, sevme gücümüz kalmışsa sevelim. Onlar da özgür bir dünya istiyorlar. Zulüm istemiyorlar. Kin, öç, savaş istemiyorlar. **Anadolu halklarının analarını daha fazla ağlatmayalım**, bu çok tehlikelidir. Anadolu halklarının analarım gereksiz yere ağlatanların sonlarını biliyoruz. Sovyet halklarının analarını ağlatanların sonlarını da gördük.

Bir tek örnek vereceğim: dostumuz Amerika'yı. Amerika, büyük dostumuz, demokrasi şampiyonu, bugünkü dünyadaki tek güç, dünya cihangiri Amerika, Kuzey Irak'ı, **Güney Kürdistanı** yani, işgalimize göz yumdu, ama nereye kadar, çıkmamız koşuluyla, o da hemen. Amerika sonuna kadar bizi tutamaz.

Amerika halkları buna razı gelemmez. Hiçbir halk da ülkemizde insan haklarını çiğnememize razı gelemmez. Gittikçe insanlıkta, insan haklarını, nerede olursa olsun, çiğneyenlere karşı koyma gelenekleşiyor.

Amerika'ya gelince, Amerika her gün biraz daha demokratikleşiyor. Demokratikleşmek zorunda.

Amerika'da da demokrasi gittikçe geliyor, pürüzlerini ayıklamaya çalışıyor. Amerika son yıllara kadar, Zencilere karşı, bizden beter, ırkçı bir ülkeydi. Beyaz halkların yardımıyla **Zenciler bütünüyle insan haklarına kavuştular.** Amerika'nın en büyük çıban başı kurudu. Amerika'nın bundan hiçbir zararı olmadı. Tam tersine saygınlığı arttı. Daha da artacak.

Amerikan halkına bugünkü demokrasi de yetmiyor. Amerika'daki demokratik pürüzler şimdiden gündemde. Bu büyük ülke saygınlığını koruyabilmek için, İkinci Dünya Savaşından sonra olduğu gibi demokratik ilkelerinin üstüne gidemeyecek. Birtakım demokratik ilkelerini çiğneyemeyecek. Baskıcı, insan haklarını çiğneyen düzenlerle, hangi çıkar uğruna olursa olsun işbirliği yapamayacak. Yani İran Şahı gibisilerle ortaklık edemeyecek. Buna Amerikan halkı izin vermeyecek.

Amerika, Amerika'yı Amerika yapan demokratik ilkelerinden ödün verirse ayakta kalamayacak. Vietnam'dan, soğuk savaştan sonra Amerikan halkı demokratik İlkelerine daha çok sarılmış durumda. Demokratik ilkeleri çiğneyenler yönetime gelemmez. Bundan dolayı da Amerika, bizde olduğu gibi demokratik ilkeleri hem çiğneyip, hem de insanlığın, kendi halklarının gözünün içine baka baka yalan söyleyemeyecek.

Bundan sonra Amerika demokratik ilkelerinden ödün verirse ayakta kalamayacağım bilir. Sovyetler Birliği sosyalizmin demokratik ilkelerini çiğnediği için böylesine yıkıldı, yıkıldı gitti. Sovyetlerin tek günahı dogmatik olması ve diktatoryaya gitmesi de değildi ya...

Yalnız bu çağda demokratik ilkelere tamı tamına uymak da yetmiyor. Çağımızda insan hakları da ilerliyor, geliyor. Çağımız yeni insan hakları da yaratıyor. Amerika ve dünyamız bu yeni insan haklarını da göz ardı edemez.

Bunun için bugün güvendiğimiz Amerikan dağına da çok güvenmemeliyiz. Amerikan dağına kar yağmaya başladı bile.

Avrupa'yla aramızdaki köprüler atıldı atılacak. Devlettir, hükümetler bizim insanları ezmemizi, işkencelerimizi, insanları yerlerinden yurtlarından etmemizi, yeni bir Ruanda, ya da Ruandaya benzer durumlar oluşturmamızı ne kadar yutarlarsa yutsunlar, Hitler, Mussolini, Franka, Salazar macerasından geçmiş Avrupa halkları bizi yutmayacaklar, yöneticilerine sırtlarını dönecek, en azından onları zorlayacaklardır.

Bu gidişle dünyanın ortasında yapayalnız, dımdızlak kalacağız. Aklımızı başımıza alalım, gittiğimiz yol uçurumlarla dolu bir yoldur.

Meclisteki birkaç bağınaz ırkçı, dünyadan habersiz kişinin iğvasına kapılmamalıyız. Savaşın, hele böyle kirli, kardeşin kardeşi öldürdüğü bir savaşın sökmeyeceğini, o savaşın bir 'bumerang' olduğu gerçeğini dünya bas bas bağırıyor.

Maşa dururken elimizi yakmak, dahası da bütün bedenimizi yanmasını göze almak, bir ırkçılıktan, bir inattan başka nedir ki...

Çok yazdım. Gene de yazıyorum. Kürtlere, yahu kardeşler, ülkemizde yanlışlıklar oldu. Size zulümler, kötülükler yaptık. Halkların, uygar insanlığın kabul edemeyeceği bir belânın içindeyiz, buyurun evrensel insan haklarını, biz kardeşiz ta ezelden beri, buyurun demeliyiz. Bu çok kolay, çok kolay... Yağdan kıl çeker gibi bu işi kolaylıkla yapabiliriz. **Bu korkunç savaşın bitiminde bize Kürt halkı kadar Türk halkı da can ü gönülden yardım eder. Çünkü Kürtlerin çocukları kadar Türklerin de çocukları ölüyor.**

Dünyaya meydan okumak çok çok yanlış bir davranıştır. Dünyaya hiçbir gücün meydan okumaya gücü yetmez. Meydan okuyanların da başlarına gelenleri gördük.

Bir bataklığın içindeyiz:

İnsan öldürdükçe,

İşkence yaptıkça,

Ormanları birkaç PKK öldüreceğiz, diye yaktıkça,

Zulüm ettikçe,

Halk da 'Zulmün Artsın' diye bağırarakça,

Binlerce köyü yaktıkça,

Milyonlarca halkı yerlerinden yurtlarından edip sürgün ettikçe,

Ruanda benzeri bir dünya yaratmaya can attıkça,

Dağlarda çoban koymayıp, canlarına kıydıkça,

Zulüm saymakla bitmiyor ki...

Battıkça batıyoruz.

Ve güzelim Türkiye'nin kanına ekmek doğruyoruz.

YAŞAR KEMAL'İN DEVLET GÜVENLİK MAHKEMESİNDEKİ KONUŞMASI

(5.5.1995)

Yaşar Kemal

Sayın Yargıçlar,

Burada, sanıldığı gibi, öyle klasik bir savunma yapacak değilim. Birtakım yanlışları düzeltmek zorundayım: Sayın Savcının bu duruşmada dayanağı benim yazım değil, Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin sözüm ona Almancadan çevirttikleri, yazımla çok az ilgisi olan özetlen ya da çarpıtmalardır.

Der Spiegel dergisinde çıkan yazımla Hürriyet ve Milliyette çıkan yazıları güvendiğim bir Almanca uzmanına gönderdim, bu özetler ya da çeviriler dergideki yazıya benziyor mu, diye. Uzman arkadaş, "Ben," dedi "*işin içinden çıkamadım. Bütün cümleler bağlamından kopmuş. Bir koca paragraf yarım cümleye indirilmiş, o da değiştirilerek.*"

Bu yazı benim yazım değil desem hiç de yanlış söylemiş olmam. Bu yazı Milliyet ve Hürriyetin yazısı.

Ben bu yazıdan hiçbir biçimde yargıç karşısına çıkarılamazdım. Beni karşınıza Sayın Savcı, Hürriyet ve Milliyetin yazımı çarpıtması ve gene **Hürriyet ve Milliyetin güdümlü kalemlerinin** bana hücumları, kışkırtmaları yüzünden getirdi.

Kaldı ki, cımbızla bütün yazımı ayıklamalarına karşın bu yazılarda suç öğelerine rastlamak kolay değildir. Öyleyse Savcı, yandaşı yargıç, beni nasıl karşınıza gönderebildiler; işte korkunç olan budur. Bir kere bir yazar bir bütündür. Bir makalede de bir bütündür. Bir yazıdan cımbızla parçalar, cümleler çekerek, çarpıtarak bir yazarı böylece suçlarsak, yeryüzünde, bırakalım yeryüzünü; bizim Türkiye'de mahkûm edilemeyecek, o da en vicdanlı yargıçlarca, yazar olamaz. Bir yazarı suçlamak için o yazının bütününe bakılır. Benim yazıma gelince, o yazının savunması içindedir. Yazımı Hürriyet ve Milliyet gazeteleri gibi beni savunmasız bırakmak için cımbızla ayıklayıp çarpıtırsanız belki, çarpıtan zeki bir adamsa, suç bulabilirsiniz.

Savcı burada benden yana mı, yani bütün olanakları elinden alınmış, ama yaşadığı sürece elinden alınmış benden yana mı, yani bir vatandaştan yana mı, yoksa ülkede sırtını devlete, hükümete, eski zinde güçlere dayamış, bu yüzden de ülkemizde Ali kiran baş kesen güdümlü kalemlerden yana mı? Kimden yana olduğu görülüyor.

Savcı eğer yargı düzenini ciddiye alsaydı, bu işi böyle yapmaz, beni böyle dibi başı yok suçlamalarla karşınıza getirmezdi. En azından Alman dergisindeki yazıyı tarafsız bir kişiye çevirtir öyle karşınıza gelirdi. Başka bir şey daha yapardı: yazının Türkçesini benden isterdi. Ondan da geçtik, bizde savcının işinin yalnız suçlamak olduğu sanılıyor, varsın sanılsın, o da bir şey değil, savcının benim yazımda suç aradığı günlerde *'Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye'* adlı kitap çıktı. Bu kitapta yirmi dört yazarın yazısı yer alıyordu. Benim de iki yazım vardı. Bir tanesi İngiltere'nin en ciddi, etkili dergilerinden biri olan Index'te çıktı.

Biri de Der Spiegel'de. Bir insan, yargıyı ciddiye alan bir savcıysa, Şu yazının aslına da bakalım, derdi. Sayın savcılar bu kitabı iki saat içinde, yani çıkar çıkmaz toplattılar. Yüz kırk sayfalık bir kitabı bir insan, birkaç insan iki saat içinde nasıl okur da hemen toplatılabilir? Őaşılacak işler oluyor bizim memlekette. İşin güzelliğine bakın ki, kitap benim iki yazımdan dolayı toplatıldı. İki yazının da savunması içindeydi. Kitaptan dolayı beni sorgulayan savcıya dedim ki, bu iki yazıyı birkaç saatte okumak, düşünmek, araştırmak, suç ögesi bulmak için bir insanın dâhi olması gerek. Ya da okumuş olmaması...

Savcı niçin acele etti, niçin kitabı okumak zahmetinde bulunmadı? Ben bunda bir kasıt var sanıyorum. Beni yazının Türkçesinden suçlayamazdı da onun için. Savcının sana ne kasıtı var, diyeceksiniz. Onun orasını kimse bilemez. Yalnız savcı Şunu bilmiyor: Ben elli yıldır yazarım. Elli yıldır da böyle bir yazarım. Türkiye hiçbir zaman demokratik bir ülke olmadığı için, Türkiye hepimiz için büyük bir hapisane oldu. Daha küçük bir hapisane benim için fark etmez. O küçük hapisanede de Türkiye yönetimi başıma daha büyük işler açmazsa.

Gazetelerdeki sözümona çevirilerden birkaç örnek vereceğim. Bir yanlış nereye kadar vardırılmış. Der Spiegel'deki yazının başlığı Milliyette 'Yalanlar Seferi', Hürriyette 'Yalanlar Kampanyası'. Arada dağlar kadar fark var.

Bir yerde '**Vietnam benzetmesi**' diye çevirmiş gazete. Doğru değil. Ben yazıda halk Amerika'yı Vietnam'dan, Sovyetler'i Afganistan'dan kovdu, dedim. Demek istedim ki savaşıla hiçbir yere varılmaz.

Yazıdan başka bir bölüm: Ben diyorum ki 'suyu kurutarak balığı tutmak,' gazeteler diyor ki, 'denizi kurutmak'. Diyeceksiniz ki, deniz de su değil mi? Deniz de sudur, ama tuzlu sudur. Bir koca general denizin kurutulamayacağını bilmez mi? Bilir. Ama koskocaman bir generalin de sözü çarpıtılır mı?

Bir yanlış daha göstereceğim, daha fazla başınızı ağrıtmamak için, burada da keseceğim:
'Kuyucu Murat paşalar, bütün öteki zalimler, kan içiciler her şeyi yaptılar da, işte bir şeyi yapamadılar: O da gerillayı, saklanan insanları, eşkiyayı, kaçakları, asker kaçaklarını, ormana sığınmışları arınanla birlikte yakalım, diyerek ülkelerinin ormanlarını yakmadılar. İşte Türkiye Cumhuriyeti bu suçu, bu bağışlanmaz insanlık suçunu işledi.'
Şimdi ünlü gazetelerimizin çevirilerine gelelim: 'Eski kan emicilerin bir eksiği vardı: Gerillayı, kaybolanları, haydutları, asker kaçaklarını ve ormanları yakmamışlardı.'

Aradaki farka bakın.

Yargı bu kitabın Türkçesini toplatmasaydı, herkes, bütün hukukçular, dünyada ve Türkiye'de bilim adamları, yazarlar bu yazıyı okuyacaklardı. Ve herkes, bu yazının neresinde bölücülük ve ırkçılık var, diyecekti. Yargı bu kitabı toplamakla bana ve yazar arkadaşlara en büyük haksızlığı yaptı.

Ne yapalım, gözü dönmüş bir yönetimde, yargı bile büyük haksızlıklar yapabiliyor.

Ormanı kalmamış bir ülkede, kurak, kıraç Doğu Anadolu'da 10 milyon hektar orman yakmak günah, hem de suçların en büyüğü değil mi, birkaç gerillayı, çobanı yakmak için. Bu devlet büyük suç işledi.

Bütün Anadolu'nun ormanlarının yanmasına sebep oldu ya, yok olmasına sebep oldu ya... Daha biz yaşarken göreceğiz, daha bizler sağken bile, salt bu yüzden Anadolu'yu seller, açlıklar, yokluklar götürecek. Ben, 1970'lerde orman yüzünden de, sayın Süleyman Demirel'in çıkaracağı bir yasa yüzünden yargı karşısına çıkarıldım ve aklandım. Süleyman Demirel o yıkım yasasını çıkaramadı, ama ormanlar gene bitti.

Ormanların yakıldığı doğru değil mi? Bundan dolayı devleti suçlamaya hakkım yok mu?

1800 faili meçhulü bütün dünya duymadı, gazeteler yazmadı mı? Türkiye dünyanın en büyük işkenceci devleti olarak ilan edilmedi mi? Halkın üstünde zulüm bir ağı (zehir) rüzgârı gibi esmedi mi? Halk **'Zulmün artsın ki, çabuk zeval bulasın!'** diye bağırdıkça, binlerce köy yakılmadı mı, Ruanda gibi bir açlık, yoksulluk dünyası yaratılmaya çalışılmadı mı? Üç milyon insan yerinden yurdundan edilmedi mi, batı, güney şehirlerini aç, yoksul, soğuk, yağmur altında, çırılçıplak insanlar doldurmadı mı? Biz bu gidişle yüzyılın yüzkarası olmayacağımızı sanıyoruz. Koca bir ülkenin onuru çiğnenmedi mi? Ülkemizi böyle insanlık dışı uygulamalarla insanlığın yüzüne bakamaz hale getirmedik mi? Balığı tutmak için suyu kurutmadık mı? Bütün bunlar suyu kurutmanın sonucu değil midir? Bütün bunlarla birlikte insan haklarını çiğnemedik mi? Yaşadığımız kanlı savaş, yirmi milyona yakın bir vatandaş kitlesini insan haklarından yoksun kılmanın sonucu değil mi? Bu toprakların kültürüne, güzelliğine, getirdiğimiz insanlık değerlerine kıymadık mı?

Bu çağda insanlığa karşı yaptıklarımız bağışlanacak şeyler mi? En başta da ülkemize karşı yaptıklarımızı gelecek kuşaklar unutacaklar mı? Bizlerden, çağımızdan utanmayacaklar mı?

Sözlerimi 'Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye' kitabında çıkan yazımın bir parçasıyla bitiriyor, sorularınız varsa onu bekliyorum.

"On yıldır süren kanlı savaş, Türkiye'ye çoğa mal oldu, daha da mal olacak. Biliyor musunuz, kuşaklarımız, insanlık ne kadar yozlaşırsa yozlaşsın, bu on yılda yapılanları unutmayacaktır. Bu savaşın yüzlerce romanı yazılacak, yüzlerce filmi yapılacaktır. Bu savaşın ağıtları, türküleri daha şimdiden ortalığı sarmaya başladı. İnsanlık bağışlamıyor, ne kadar bağışlıyor gözüксе de... **Almanya'yı ele alalım, Hitler ve Hitlerciler tarihin en büyük suçlarını işlediler. İnsanlık daha o yüzden vicdanını arıtamadı, belini doğrultamadı, hastalandı.** İnsanlık eski insanlık değil Salt ikinci dünya savaşından dolayı insanlığın yaratıcılık gücü yara aldı. Almanya, öldürülen milyonlarca Hitler'e karşı koyan işçi, kitabı yakılan yazarlar, sanatçılar, bilginler olmasaydı insanlığın lanetinden kurtulamazdı. Bugün Alman halkı biraz rahatsa, azıcık insanlığın yüzüne bakabiliyorsa Hitler'e canlan pahasına karşı koymuş işçileri, aydınları, bilginleri, sanatçıları yüzündendir.

"Hitler'e karşı savaşan Thomas Mann, Heinrich Mann, Stefan Zweig, Brecht, Erich Maria Remanque ve benzerleri olmasaydı, bugün Almanlar böyle başlan dik insanlık içinde dolaşamazlardı. Yine de derinlerde, yüreklerinin bir köşesinde bir utanç duygusunu taşımamalarının olanağı yok."

Türkiye'deki demokratlar, yazarlar, bilim adamları bu kanlı, utanç verici, Türkiye'ye yakışmayan, ama hiç yakışmayan bu savaşı bitireceklerdir. Bu kanlı, kirli savaşı bitirmeye mecburuz.

Benim yazılarım halkımıza bir çağrıdır. Öncelikle Batı'daki, Doğu'daki çocukları savaşta ölmüş anaları çağırıyorum. Bu savaş en çok sizin yüreğinizi yaktı. Herkesi çağırıyorum, sayın yargıçlar sizleri de bu savaşı durdurmak isteyenlere katılmaya çağırıyorum. Bu ülke hepimizindir ve bu ülke insanlık tarihinde çok uzun yaşamaya lâyıktır. Hem de onuruyla yaşamaya... **Unutmayalım ki, bir ülkenin insanların onuru en azından toprağı kadar kutsaldır.**

DÜŞÜNMEME ÖZGÜRLÜĞÜ

Pınar Kür

Yeni doğan bir bebek avaz avaz bağırmasa eğer, hekim ya da ebe poposuna iki şaplak atar ve yavrucak çılığı basar.

Bu çıklık onun özgürlüğe kavuştuğunun ifadesidir, herhangi bir düşüncenin ifadesi değil... İnsanın düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi için birincil koşul düşünabilmektir kuşkusuz. Düşünmeyi öğrenememiş biri ancak vahşiliğini özgürce ifade edebilir. Vurur, kırar, döver, öldürür... Hiç olmadı, sokaklara tükürür. Bu gibi ifade biçimlerinin yüzyıllardır engellenmediği bir ülkede insanlar kural mural tanımaz, kafayı çalıştırmaktan özenle kaçınıp aklına eseni yapar, bildiğini okur, bilmediğini yok sayar.

'Akıllı köprü arayınca dek deli suyu geçer'den, 'Düşün, düşün baktır işinle kadar yüzlerce atasözünün **düşünmenin yararsızlığını anlatıp durduğu bir ülkede**; hele düşünmenin yalnızca yararsız değil, çoğu kez tehlikeli olduğu da örneklerle sık sık vurgulanırsa, sonsuz bir düşünmeme özgürlüğü yaygınlaşmaz mı? Kuşaklar boyu denene denene kemikleşmiş, hatta taşlaşmış, başarısı kanıtlanmış yöntemler insanların düşünme yetilerini büyük ölçüde körletmiştir zaten.

Doğduğu günden itibaren döversin, su istediğinde 'sus' dersin, kendi kendine şarkılar söylediğinde gene susturursun. Sorduğu her soruya 'sana ne?' ya da 'bana ne?' diye karşılık verirsin. Güldüğünde 'çok ayıp', koştduğunda 'koşma', uyuduğunda 'kalksana' dersin. Erkekse kızlara baktı diye paylar, kız ise kendisine bakan erkeklerden onu sorumlu tutarsın. Elinde bir kitap göreceksan, 'senin başka işin yok mu?' diye azarlamadan önce kitabı kaptığın gibi sobaya atarsın. Duvara birşeyler çiziktirdiğinde sopayı basarsın.

Okul sıralarında ise, geleneksel ezbere dayalı öğretim ile modern dört şıklı test yönteminin en beyin körletici karışımını uygularsın ki soru sormak konusunda en azimli bir çocuk bile üniversiteye vardığında ağzını kapamayı öğrenmiş olsun.

Düşünmeyi öğrenememiş, kendine özgü düşünce üretme olanağına kavuşamamış biri düşüncelerini özgürce ifade etmeyi özleyebilir mi? Olsa olsa başkalarının düşüncelerini, kendinden hiçbir katkıda bulunmaksızın papağan gibi yineleme özgürlüğüne heves eder. Ya da, ne yazık ki sık sık tanık olduğumuz gibi, kafası kızar, kendisiyle aynı görüşe sahip olmayanları dan dan vurma özgürlüğüne sahip olduğuna inanır.

Çoğunluğun yukardaki tanıma uyduğu bir ülkede, düşünce ve sanat üretebilen azınlığın kendilerini ifade etme özgürlüğünü kısıtlamak kadar kolay bir şey var mı?

Düşünceyi ifade hakkının, geniş kitlelerin talep etmediği, hatta gerçekliğine bile pek inanmadığı bir 'lüks' olmaktan çıkıp insanoğlunun en temel gereksinimlerinden biri olarak algılanabilmesi için, her şeyden önce düşünmeme özgürlüğüne bir kısıtlama getirilmesi; bunun için de aile içi ilişkilerin, eğitim sisteminin şiddetten, askerî hiyerarşi düzeninden arındırılması söz konusudur. Yoksa, kimileri için 'lüzumsuz bir lüks' olan düşünceyi özgürce ifade etme hakkı bizler için de bir 'düş' olarak kalacaktır.

700 YILDIR HATA YAPMAYAN DEVLET İDEOLOJİSİ

Zülfü Livaneli

Osmanlı İmparatorluğunu ve Türkiye'yi yönetenler, tarihin hiçbir döneminde 'Devleti Âliye'nin hata yaptığını kabul etmediler. Devlet ideolojisi, tebaanın her zaman ve her yerde suç işlemeye yatkın olduğu, bu yüzden zaptı rapt altında tutulması gerektiği, ama devletin yanlış yapamayacak ve eleştirilemeyecek kadar kutsal bir kurum olduğu inancına dayandırıldı.

Bu yüzden devlet hiçbir konuda yanılmadı. Hiç hatalı bir uygulama içinde olmadı ve en önemlisi hiç suç işlemedi. Bırakın devletin karar mekanizmalarında suç işlenmesini, en ufak bir memuru, bir polisi, bekçisi, savcısı bile hata yapmadı. Ve böylece baskıcı olduğu kadar da eleştiriye tahammülsüz bir devlet kurumu ortaya çıktı. **Dünyadaki bütün devletler hata yapabilir, hatta zaman zaman bunu itiraf edebilirlerdi, ama bizim devletimiz 700 yıldır hiçbir hata yapmamıştı.**

Bu ilginç devlet anlayışının nedenlerini araştırdığınızda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ideolojisi çıkıyor karşımıza. Modern devletleri uluslar kurar. Oysa bizde bunun tam tersi gerçekleşmiş ve devlet, ulusu oluşturmuştur. Savaşlarla dağılan bir büyük imparatorluğun sonucunda, Misak-ı Milli adım verdiğimiz sınır içinde kalan halk, bu imparatorluğun etnik kökenlerini, ayrı ayrı dillerini ve hatta dinlerini yansıtan bir değişiklik gösteriyordu.

Anadolu halkının, uluslaşma sürecini tamamlamış ve devlet kuran bir ulus olduğunu söylemek zordu. Bu yüzden bu karmaşık topluluğa bir 'ulus' bilinci vermek, devlet kurucularının başlıca göre-vi oldu. Ulus, devleti kurmuyor, devlet ulusu oluşturuyordu. Atatürk'ün ünlü 'Türk övün, çalış, güven' sözündeki sıralama bu yüzden övünmeyi, yani bir ulus olarak ortaya çıkma bilincini öne alıyordu.

'Ne mutlu Türküm diyene!' sloganı da bu özlemin sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Kaldı ki o dönemde yapılacak tek şey buydu. Emperyalizme başkaldırması ve bağımsızlığını sağlamak için topyekûn savaşıması istenen halk, bir ümmet bilincinden yola çıkamazdı. Fransız Devriminden sonra dünyaya yayılan 'ulusallaşma' sürecinden Türkler de payını almalıydı.

İmparatorluğu oluşturan ve bugün Birleşmiş Milletlerde yirmi dört ayrı devlet olarak temsil edilen ülkeler, kendi uluslaşma süreçlerim çoktan tamamlamışlar ve Osmanlıya karşı bağımsızlık mücadeleleri vererek ülkelerini kurmuşlardı.

Osmanlı İmparatorluğu içinde uluslaşmasını en geç gerçekleştiren halk Türklerdi,

Başlangıçta bir ulus oluşturup devlet kurmak için gerekli olan ideolojik yapı, zamanla (özellikle Atatürk'ten sonrakiler tarafından) tutucu, içi boşalmış dogmalara dönüştürüldü.

Bayrak törenleri, vatan, millet, Sakarya söylevleri, kurtuluş şenlikleri gibi **şekilci törenler, devlet ideolojisinin baskıcı gücünü temsil eder oldu.**

Bu anlayışla kurulan devletin, eleştiriler karşısında tahammülsüz olması doğaldı. Çünkü ulusu oluşturan devlete yapılacak herhangi bir eleştiri, yalnız devleti değil, bu devletin kurduğu ulusu hedef alıyor olacaktı. Türkiye Cumhuriyeti devletinin **eleştiriler karşısındaki hoşgörüsüzlüğü ve değişik düşüncelerin yayılmasından korkması** bu temelden kaynaklanır.

Çünkü devlet ideolojisi çeşitlilikten ve değişik renklerden korkmakta ve imparatorluktan devraldığı bunca değişik unsuru tek bir Türk kimliği altında '*Dini, dili, cinsi bir*' olarak tanımlamak kararlılığındadır.

Devlet olarak varoluşunun temel misyonu budur. Devlete yönelecek herhangi bir eleştiri, doğrudan doğruya bu misyonu hedef aldığı düşünülür. Bu da devlet gözünde, 'vatan hainliği' ve 'millet düşmanlığı' demektir.

Türkiye'de düşünce özgürlüğünün karşısına dikilen en büyük engel, özünü belirtmeye çalıştığımız devlet ideolojisi. Devletin ekonomik, idari ya da güvenlik uygulamalarından birini eleştirmek, devlete, dolayısıyla da onun oluşturduğu ulusa düşmanca davranmak olarak algılanmaktadır.

Bunun doğal sonucu olarak da devlet gözünde '**düşünce özgürlüğü**' talepleri, kötü amaçları gizleyen bir maske olarak algılanır. Herkes bu devleti yıkmak, bu ulusu yok etmek istemektedir. İç ve dış düşmanlar fırsat kollamaktadır. Bunların temsilcisi de 'düşünce özgürlüğü ve demokrasi' isteyen aydınlardır. Basını da etkisi altına alan bu geri 'devlet ideolojisi', yerini çağdaş bir devlet anlayışına bırakana kadar, düşünen insandan korkulmaya devam edilecektir kanısındayım.

YALANLARLA ZEHİRLENMİŞ

Orhan Pamuk

Anadolu mutasavvıflarının sık sık kitaplarına aldıkları eski mi eski bir hikâye vardır, severim. Akıllı başında genç bir köylü rastlantıyla karşılaştığı bir bilgeden kehanet gibi gözüken bir gerçeği öğrenir. Yaşadığı köyün suyuna bir çeşit zehir karışmıştır, bu sudan içen herkes aklını kaçırarak, delirecek, ipe sapa gelmez lâflar etmeye başlayacaktır. Genç köylü, bilgeden öğrendiklerini köye yayıp kardeşlerini, dostlarını uyarmaya çalışırsa da kimseyi inandıramaz. Kendi başının ve aklının çaresine bakmak zorunda olduğunu anlayınca köyünü terk eder. Bir süre sonra meraktan köyüne geri döndüğü vakit, bilgenin öngördüğü gibi, bütün köyün sudan içip aklını kaybettiğini görür. Herkesin ipe sapa gelmez bir dille konuştuğu köy hayatına gene de alışmaya çalışır. Ama kahredici olan, şimdi bütün köylülerin kendi dilini ipe sapa gelmez bulması, ona deli muamelesi yapmalarıdır. **Bir süre sonra bu öyle dayanılmaz hale gelir ki, köyün aklını ve dilini bozan pınardan kendisi de kana kana içer.**

Kürt sorunu ve son olarak Kuzey Irak'ın Türk ordusunca işgali konusunda Türkiye kamuoyunda duyulan sesler, kullanılan kelimeler ve son on yıl boyunca yaygınlaşarak bütün Türkiye'ye hâkim olan bir dil bana bazan bu eski, sevimli ve korkutucu hikâyeyi hatırlatıyor. İpe sapa gelmez bir dille konuşan vatandaşlarım arasında kendimi yalnız hissettiğim için değil, hayır!

Çünkü her ne kadar tekseslileşen basın ve medya yüzünden ve devletin acımasız baskılan yüzünden sesleri hiç işitilmese de Türkiye'de Kürt sorununun bombalarla, tanklarla, kanla asla çözülemeyeceğini söyleyen küçük de olsa akli başında bir muhalefet var. Bana bu tasavvuf hikâyesini hatırlatan şey, baskıdan, şiddetten, ezip geçmekten başka bir yol bilmeyen hükümetler yüzünden bütün Türkiye'nin artık yavaş yavaş zehirleniyor olması, aklını kaçıran olması ve devlet kaynaklı bu zehrin ve şiddet çılgınlığının konuştuğumuz yazdığımız dile dehşet verecek kadar sinmiş olması.

Kuzey Irak'ı işgal hareketinin ne Türkiye'deki Kürt sorununu çözeceğini, ne de PKK'nın kökünü kurutacağını herkes biliyor, ama gene de hükümetten ve ordudan ve onlara destek olmayı Türk kamuoyuna vatanseverlik olarak yutturmayı başarmış basının ve medyanın dilinden bu yalan hiç düşmüyor. Oysa artık her bahar, Türk ordusunun, PKK'yı temizlemek için 'son saldırı'ya geçmesi son on yılda baharın kendisi gibi döngüsel ve geçici bir hareket oldu.

Kürt sorununun bir demokrasi sorunu, Kürtlerin kendi dillerini, kendi kültürlerini, kendi kimliklerini dilediklerince seçip geliştirmeleri sorunu olduğunu anlamak istemeyen 'askeri çözüm' yanlıları, on yıl boyunca her bahar, özellikle de Kürtlerin coşkuyla kutlamayı gelenek haline getirdikleri Nevroz sırasında, bazan bir hava harekâtı ve yoğun bombalama, bazan sınır ötesi geçici bir harekât, bazan da Türkiye sınırları içerisindeki stratejik dağları ele geçirme şeklini alan bu harekâtların sorunu 'kökünden çözeceği' yalanına önce umutla inanmak istediler.

Kuzey Irak'ı, Türk ordusunun işgal ettiği bugünlerde ise bütün Türkiye 'askeri çözüm' yalanının, yalnız suçortağı değil kurbanı durumunda da.

Ülkenin düşünce alışkanlıklarına, kamuoyunun diline iyice sinen ve Türkiye'yi hiç de hak etmediği topyekûn onursuz bir ülke durumuna sürükleyen pervasız yalanlara bir örnek: Bugün sağır sultan da dahil olmak üzere bütün dünya, Türkiye'den Kuzey Irak'a göç etmiş Kürtlerin, PKK'dan değil, Türk ordusunun uygulamalarından, korucu olmaya zorlanmaktan kaçtığını biliyor. PKK'dan kaçıyor olsalardı herhalde PKK'nın denetimindeki Kuzey Irak'a değil Türkiye içlerine göç ederlerdi. Ama on iki yaşındaki bir çocuğun bile şıpın işi yürüteceği bu basit mantığa, bu apaçık gerçeğe rağmen Türk basını ve medya, yalan söylemeyi alışkanlık edinmiş hükümet sözcüleriyle birlikte bu göçmenlerden 'PKK'dan kaçanlar' olarak söz ediyor. Doğruyu olduğu gibi söyleseler ne olur? PKK yeni bir zafer mi kazanır, 'en son askerî harekât' başarısızlığa mı uğrar, devlet mi batar?

On yıldır sürüp gitmekte olan ve yavaş yavaş alışılan bu çirkin savaş Türkiye kamuoyunu yalnızca yalana alıştırıp zehirlemedi, ülkenin binlerce yıllık kültürünün temel taşları olan acıma, şefkat, kardeşlik gibi değerleri de hızla kemirdi, öğüttü, yıprattı. Televizyon ekranlarında PKK'lı cesedi görmeye kamuoyu alıştırılmıştı artık. Kimse öldürülenlerin de kendi vatandaşları olduğunu hatırlatmıyor, kimse silâha sarılıp dağa çıkan gençlerin neden böyle yaptıklarını değil sormaya, düşünmeye bile cesaret etmiyordu. Ortaçağa yakışan bir görüşle onların 'şeytan' olduğuna karar verilmişti.

Neden **şeytanla işbirliği** yaptıkları ise belki de insanın kendisini de şeytanlaştıracak bir soru olduğu için hiç sorulmamalıydı.

Kuzey Irak'ta girişilen en son askerî harekâtın çıkan yeni sonuç, artık televizyon ekranlarında ceset gösterildiği için üzülmemek değil, gösterilmediği için üzülmek. Yıllardır süren savaşın ta hücrelerimize kadar işlemiş zehriyle kafaları iyice afyonlanmış olan bazıları Kuzey Irak'ın işgali sırasında ceset ele geçirilemediği için bu askerî harekâtın başarısından şüpheyne düşüyor, kederleniyor, bu üzüntülerini de soğukkanlılığını hızla kaybetmekte olan kamuoyu önünde dile getiriyor, sorular soruyor. Öyle çok fazla ceset elde edilemediğine göre PKK Kuzey Irak harekâtından önceden haberdar mı olmuştu acaba? Devlet oraya otuz beş bin asker yollamıştı, bu sayı 1974'teki Kıbrıs harekâtından da büyüktü, hatta tarihle arası hiç iyi olmayan Başbakan Çiller'e bakılırsa Kuzey Irak'ın işgali **1877 Türk-Rus savaşı** sırasında Osmanlı ordularının kahramanlığıyla karşılaştırılabilirdi ancak... Ama kamuoyunu tatmin edecek cesetler neredeydi? Cesetleri bulunmazsa kaçan PKK'lılar Türk ordusu oradan çıktığında yeniden Kuzey Irak'a yerleşmez miydi?

Kimsenin aklına, öldürülen her askerin, ister Türk ordusu tarafından, ister PKK tarafından vurulan her gencin Türkiye'yi kalıcı bir barıştan biraz daha uzaklaştırdığı gelmiyor. Hayretler uyandıracak bu siyasi ve insanî alıklaşma on yıldır süren savaşın ruhlarımıza sinen zehriyle açıklanabilir ancak. Devletin amansız legal ve illegal baskılarının göğüslenerek yayımlanabildiği zamanlarda PKK sempatizanı gazete ve dergiler de, geçici askerî zaferlerini ballandırarak anlatmakta, öldürdükleri askerlerin sayısını övünerek ilan etmekte Türk basınından hiç de geri kalmıyor, adeta onlarla yarışıyorlar.

Savaşın zehiri, milliyetçilik duygularını her iki tarafta da körüklemekle kalmadı, Türkiye'de milliyetçiliğin ikiz kardeşi bir aşağılık duygusunu ve bu ikisinin sonucu bir otorite özleminin de hızla gelişmesine yol açtı. İnsan haklarının vicdansızca çiğnenmesi, bir başka ülkenin topraklarına girilmesi gibi konularda Batıdan gelen tepkilere karşı popüler basının masaya bir yumruk indiren, bir Batı dışişleri bakanını telefonda azarlayan bir kadın başbakan imgesi çizmesi, yalan olduğu anlaşılsa bile, geniş kitlelerin duygularını okşuyor. Eski iktidarları sırasında Batı karşısında kuzu olmuş pek çok eski politikacı bu yüzden insan haklarından dem vurarak başımızı şişiren Batıklara ne kadar sert çıkacaklarına Türk kamuoyunu inandırmaya çalışıyorlar.

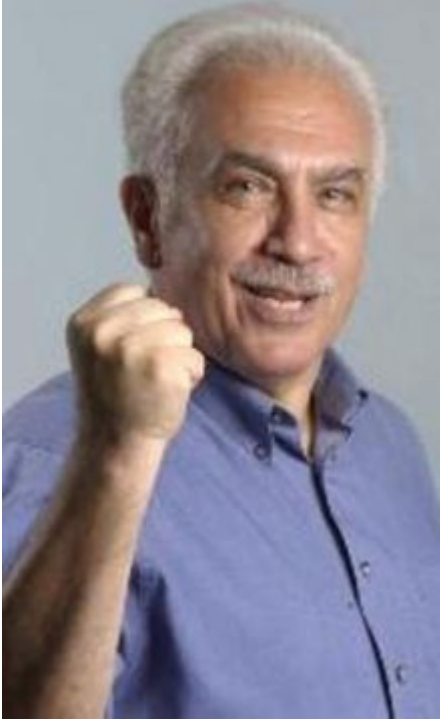
Kuzey Irak'ın işgali haberleri bütün bu yabancı düşmanlığı ve milliyetçilik öfkesini, toplumsal paranoyayı ve aşağılık duygularını körfez savaşının medyatik zaferinden mülhem bir Amerikan hayranlığıyla birleştirdi. Televizyonda Türk pilotlarının Top Gün filmindeki Tüm Cruise'a generallerin Schwarzkopf a benzetildiği, PKK hedeflerinin bombalanışının video oyunlarını hatırlatan görüntülerle verildiği ve silâhlara, tanklara, tüfeklere tapınılan bu acıklı postmodern cadılar gecesinin sonunda Türkiyeli yoksul insanın daha da yoksul ve mutsuz olacağını ve binlerce yıllık Anadolu kültürünün temel değerlerinin de, tarihte eşi benzerine hiç rastlanılmamış bir hızla yıpratılacağı tahmin etmek güç değil.

Bütün bu kültürün insani değerlerinin ayaklar altına alındığı, binlerce yıldır birlikte dostça kardeşçe aynı topraklarda yaşayan Türklerle Kürtlerin ağır ağır ve sinsice bir kardeş kavgasına itildiği bu noktada ben, ekonomisi domuz ahırına dönmüş Türkiye hükümetinin ordusunun Batı baskısı karşısında Kuzey Irak'ta daha ne kadar kalabileceği ya da **Gümrük Birliği anlaşmasının onaylanıp onaylanmayacağı** üzerinde durmak bile istemiyorum.

Merkezi bir mantığın olmadığı zamanlarda Anadolu'nun tasavvuf şairleri, açıklamaktan çok ima etmeyi severlerdi. Alegorilerinin anlaşılmasından şüpheye düştüklerinde okuyucularına, dinleyicilerine doğrudan seslendikleri de olurdu: **Türkiye Avrupa'nın bir parçası olmak istiyorsa, bu birleşmeye gerçekten istekliyse elbette önce kendisi Avrupalı gibi davranmak zorunda.**

BATI'DAN ÖZGÜRLÜK GELİR Mİ?

Doğu Perinçek

Bugün Türkiye'de en gerici tez şudur: 'Demokrasi ve özgürlük Batıdan gelir.'

Büyük bir yanılsama yaşıyor. Batıdan ne geldiği bellidir. 150 yıllık tarihimiz bir yana, şu son yıllara bakalım. Batının dayattığı ekonomik program demokrasi açısından başlıca iki maddeden oluşuyor.

Bir: Milyonlarca işçiyi ve kamu çalışanını işten atacaksınız.

İki: Sendikalı işçi sayısını aşağı çekeceksiniz.

Dünya Bankasının ve IMF'nin programı gereği, sendikalı işçi sayısı 6,5 milyondan 1,5 milyona düştü. Yalnız geçen yıl eylül ayına kadar işten çıkarılanlar, Başbakanın verdiği bilgiye göre yedi yüz bin. Eylül 1994 sonrasını da hesaba katarsak, bu sayı çoktan bir milyonu geçti ve önümüzdeki özelleştirme uygulamalarıyla iki milyona varacak.

Siz hiç Batılı bir hükümet adamı ya da 'İnsan Hakları' temsilcisi duydunuz mu, bu sokağa atılan işçinin çalışma hakkını ya da sendikasızlaştırılan işçi sınıfının sendika özgürlüğünü savunuyor olsun. Göremezsiniz, duyamazsınız. Çünkü emekçi halkın büyük mücadelelerle kazandığı özgürlük mevzilerini yıkıma uğratan programın arkasında Batılı emperyalist devletler var.

Siyaseti belirleyen ekonomidir. Demokrasiyi belirleyen de, her zaman toplumsal ve ekonomik ilişkilerdir. Demokrasinin ve özgürlüklerin kendisi, dünyamıza toplumsal ve ekonomik bir devrimle geldi. Demokrasi, tarihsel olarak bir toplumun ortaçağ ilişkilerinden, krallıktan, derebeylikten kurtulmasının ürünüdür.

Batı, bize dünya sermayesiyle bütünleşme programını dayatıyor ve uygulatıyor. Özelleştirme bu programın merkezinde yer alıyor. İşçi kıyımı, sendikasızlaştırma ve taşeronlaştırma bu programın diğer temel maddeleridir. Programın toplum hayatına yansımaları ise, milyonlarca insanın sokağa atılması, yüz binlerce çocuğun daha sokaklarda tiner çekmesi, yüz binlerce kadının vücudunu satar hale getirilmesi, toplumumuzun büyük çoğunluğunun yoksullaşmasıdır.

Peki o zaman bu ekonomik ve toplumsal program, hangi siyasetle tamamlanır? Bunun yanıtını sermaye sınıfının açıksözlü temsilcileri vermişlerdi. **DPT Eski Müsteşarı Yıldırım Aktürk, geçen yıl özelleştirmenin ancak 'polis rejimiyle' uygulanabileceğini belirtmişti.** Gerçekten de, milyonları sokağa atan, sendikasızlaştıran ve yoksullaştıran bir rejim, kitlelerin direncini copla, kurşunla bastırmak zorundadır. Nitekim öyle oluyor. Yürüyen madencinin önünü Mengen'de polis barikatı kesiyor. Memurun haklı eylemi polis copuyla karşılaşıyor. Batının dayattığı programın milyonlarca emekçiye getirdiği özgürlükler bunlardır: İşten atılma özgürlüğü, sendikasızlaşma özgürlüğü, cop yeme özgürlüğü vb.

Yoksa Batıya haksızlık mı yapıyoruz? Öyle ya, ABD hükümetinin dilinden 'İnsan Hakları' sözcüğü düşmüyor. Bütün dünyaya 'İnsan Hakları' ideali ve dernekleri ihraç ediyorlar; ezilen ülkeleri gözlemliyor; gerekirse ambargolar koyuyor, çeşitli baskılar uyguluyor ve dünyanın her yerine 'İnsan Hakları' jandarması bile gönderiyorlar.

'İnsan Hakları' sopası, hiçbir zaman insan haklarını sürekli ayaklar altına alan Suudi Arabistan, Körfez şeyhlikleri, Latin Amerika diktaları gibi rejimlere çarpmıyor. Sopa, Çin, Kore, Küba, Irak, Libya gibi ABD'ye karşı koyan ülkelere sallanıyor.

Dikkat edilsin, Batının dayattığı iki özgürlük var:

Bir: Dinciliğe, mezhepçiliğe özgürlük.

İki: Milliyetçiliğe, etnik parçalanmaya özgürlük.

Bu 'özgürlükler', aslında emekçinin özgürlüğünü katletmek içindir. Zenginler Kulübü'nün amacı, insanlığı sınırsız tahakküm altına almaktır. Yeni Dünya Düzeni, bu amacın programı. Stratejileri ise, Ezilen Dünya ülkelerini din ve milliyet savaşlarıyla yıkıma uğratmak, onları devletsiz bırakmak, böylece dünya sermayesiyle sınırsız bütünleşmenin siyasal koşullarını yaratmaktır.

Kurdukları Helsinki Girişimlerine, İnsan Hakları Derneklerine ve diğer mandacı örgütlere bakınız, özgürlüğün içeriğini emperyalizm belirliyor: Nakşibendiliğe, Süleymanîliğe, Hizbullahçılığa, Nurculuğa özgürlük; Vahdettin'e, Abdülhamit'e, Saidi Nursi'ye özgürlük; mezheplere, tarikatlara, tekkelere özgürlük; etnik boğazlaşmaya özgürlük. Emperyalist kurumlar, onyıllardır Türkiye'nin dinsel ve etnik yapısını inceliyorlar. Bizim kültür zenginliğimizi keşfetmek için değil, parçalayarak küreselleştirmek için.

Pratiğe bakalım. Sokağa atılan işçinin, sendikasız bırakılan emekçinin özgürlüğü için uğraşan bir İnsan Hakları hareketi göremiyoruz. Batının 'insan' sınıflamasına girebilmek için mezhepçi ya da gerici-milliyetçi olmak gerekiyor.

Batının örgütlenme özgürlüğü karşısındaki tavrına bakınız: Dinci, tarikatçı, mandacı örgütlere özgürlük: emekçi örgütlenmesine ve sendikalara ölüm!

Aydınlar da bu açıdan sınıflandırılmıştır. Batı, mandacı aydına sahip çıkıyor, kurumlarını ve medyasını mandacılar için seferber ediyor. Emekçi sınıfların aydınlarına yapılan baskılara gelince, getirin suskunluk örtüsünü. O nedenle Batıdan 'özgürlük dayanışması' istiyorsanız, etnik parçalanmayı destekleyecek ve Batıyı okşayacaksınız, emperyalizm sözcüğünü zinhar ağzınıza almayacaksınız. O zaman Helsinki girişimlerine başkan bile yaparlar sizi.

Aslında 150 yıllık bir tarih dersidir bu; 1838 İngiliz-Osmanlı Ticaret Sözleşmesiyle ve Tanzimatla başlar. Gülhane Hattı Hümayunu, yabancı tüccarın özgürlüğünü ve güvenliğini sağlar ve Osmanlı devletini parçalamak için azınlık 'haklarını' güvence altına alır. Özgürlük mücadelesi veren Yeni Osmanlılar ise hapislere atılır, sürülür. 1908 Hürriyet Devrimi, Batı işbirlikçisi padişahı hedef alır. Batı, özgürlüğün karşı safında-dır.

Batılı emperyalist devletler, Birinci Dünya Savaşını Türkiye'ye özgürlük götürmek için değil, ülkemizi paylaşmak için yaptılar. İstanbul'a, İzmir'e, Antep'e, Adana'ya çıkan emperyalist ordularını demokrasi getirmiyordu. Osmanlı devletini yıkarak en büyük demokrasi atılımını gerçekleştirmek için emperyalizmi yenmemiz gerekti.

Türkiye, bu tarih dersini İkinci Dünya Savaşından sonra bir kez daha yaşadı. ABD, elinde 'hürriyet' meşalesiyle Türkiye ekonomisini ele geçirdi.

ABD işbirlikçilerinin kurduğu partinin adına dikkat ediniz: Demokrat Parti! Liderleri Bayar, "Türkiye'yi Küçük Amerika yapacağız," diyordu. Yaptılar da, Ticaniler, Nurcular, tarikatçılar özgürlüğe kavuştu; **emekçiler, aydınlar, sosyalist hareket ise ezildi**. Türkiye'yi 1960'ın eşiğinde Amerikancı bir tek parti diktasına sürüklemeye kalktılar.

Ülkemizde Batının denetimi ne zaman güçlenmişse, baskı ve şiddet gelmiştir. İşte 12 Mart, işte 12 Eylül! İnsan Hakları raporları yazan o CIA ajanları, Kenan Evren cuntası için, *our boys* (*bizim çocuklar*) diyorlardı.

Dünyada da öyledir. Vietnam, Laos ve Kamboçya faşist rejimleri, Küba'nın Batista'sı, Endonezya'da bir milyon insanın kanına giren Suharto rejimi, İspanya'nın Franko'su, Portekiz'in Salazar'ı, Yunan faşist cuntası, Şili'nin Pinoşe'si, Arjantin'in Videla'sı ve öbür Latin Amerika cuntaları, Filipinler'in Markos'u, dünyada ne kadar faşist rejim varsa, ABD desteklidir. İşte bu Batı işbirlikçisi zorbalık rejimleri, ülkelere ne kadar özgürlük getirdilerse, Batı da o kadar özgürlükçüdür.

Çağımızın bu büyük gerçeğinin teorisi de yapıldı elbette: Batı, artık Büyük Fransız Devriminin özgürlükçü batısı değildir; emperyalist karakter kazanmıştır ve dünya ölçeğinde gericiliğin, baskının, şiddetin merkezi haline gelmiştir. Dünyada özgürlük düşmanlığı, Batı ekseninde varolabilmektir. Bu nedenle, çağımızda demokrasi ve özgürlük mücadelesinin özü, emperyalizmle hesaplaşmaktır. Emperyalizme karşı mücadele, demokratlaştırır. Emperyalizme karşı mücadeleden koparılmış bir 'demokrasi' ya da 'İnsan Hakları' söylemi ise, Mandacılığın, Yeni Dünya Düzeninin perdesidir.

Batıya direndiğin ölçüde demokratlaşır ve özgürleşirsin.

Batıya teslim olduğun ölçüde ezilir, parçalanır, boğulursun.

Neo-liberalizmin ve Soldaki mandacıların üzerini örtmeye çalıştıkları, çağımızın büyük gerçeği işte budur.

TARLAYI YENİDEN SÜRMEK...

Server Tanilli

Can Yayınlarında çıkan Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye adlı kitabın - o hacimce ufak, ama içerikçe olgun- eserin başına gelenler, pek uyanadır; daha önceki yığınla uyanya eklenmiş yeni ve önemli bir uyarı.

Anlattığı da şu: **Türkiye'de iktidar, öylesine ilkel yetkilerle donatılmıştır ki, istediğini yapabiliyor; siz, yasaları uygulayanların ilkelliğini de ekleyebilirsiniz buna.** Karşımızda, eski Romalıların bulduğu o güzel deyimle, 'res publica', yani hepimizin ortaklaşa sahiplenmemiz gereken nesne yok, bir ejderha, Hobbes'un deyişiyle bir 'Leviathan' var devlet adına. Hem de nasıl bir dönemde?

İnsan haklarının gerçekten vazgeçilmez değerler olduğunun anlaşıldığı; onları yaşama geçirmek için bin bir önlemin, çiğnenmemeleri için kılı kırka yaran ölçütlerin üzerinde beyin terinin döküldüğü bir dönemde.

Özellikle de '**düşünce özgürlüğü**'nün...

Gerçekten, 20. yüzyıl, insanoğluna saygısızlığın pek acı örnekleriyle dolu bir yüzyıl oldu. Ama bir şeyi de gerçekleştirdi: İşte bu insan haklarını çeşitlendirmenin, soğuktan hastalanmaması için onları sarıp sarmalamanın önlemleri üzerinde durdu.

Özellikle de '**düşünce özgürlüğü**'nün...

Türkiye'de aydın hukuk çevreleri, bunları bütün incelikleriyle bilirler. İnsan hakları üzerine yurdumuzda yazılıp yayımlanan eserler, örneğin bir Bülent Ta-nör'ün, bir İbrahim Kaboğlu'nun, bir M.Semih Gemalmaz'ın, bir Bekir Özgen'in kitapları, insan haklarına hukuk alanında gösterilen evrensel titizliğin yurdumuzdaki temsilcileridirler. Üstelik alabildiğine duyarlılık içinde dururlar üzerinde özgürlüklerin.

Özellikle de 'düşünce özgürlüğü'nün...

Ama yine de yaşama geçmez, geçirilmez söyledikleri.

Niçin?

Geçmişin hakkını, yemek istemem: Örneğin bir 1961 Anayasası, çok şey getirdi yurdumuza, insan hak ve özgürlükleriyle ilgili olarak. Türk hukuku, bu konuda, deyim yerindeyse, bir 'rönesans' içine girdi. Yukarıda adlarını andığım hukukçular, aslında bu rönesans-sm çocuklarıdır. Düşünce özgürlüğünün önündeki duvarlar, bir TCK, 141-142, bir 163, yıkılmasa da, anlamsız hale geldi o yıllarda, en azından da kafalarda...

Ne var ki, bir **12 Eylül fırtınası** esti sonra.

Ve her şey altüst oldu.

Bugün, '1982 Anayasası'ndan başlayarak, o rejimin sürdüğü tarlaya ektiği zehirli bitkiler, göz tırmalıyor, el yakıyor ve beyinleri örseliyor; yaydıkları kokuyla, **Türkiye intelligentsia'sının 'teneffüs yo//arı' rahatsız haledir.**

'Terörle Mücadele Kanunu', bu zehirli bitkilerden biridir.

Özellikle de '8. madde'si!

Ne yapmalı?

Yapılacak şey, tarlayı olduğu gibi yakmak ve yeniden sürmektir.

12 Eylöl rejimine muhalefet etmiş partiler, yani bugünkü parlamentoyu dolduran güçler, en başta bunu yapmalıydılar. Tersı olmuştur; bir küçük azınlığın dışında, sahip çıkmışlardır o kirli mirasa.

Bir aydın olarak, tarlayı yakıp yeniden süreceğ elleri bekliyorum. Saban belli, onu tutacak eller de belli: **Akla ve bilime öncelikle inananlar, emeğe toplumda baş köşeyi verenler, demokrasiye, barışa, insan hak ve özgürlüklerine gerçekten gönöl bağlayanların** elleridir onlar. Her şeyi olduğu gibi, 'düşünce özgürlüğü'nü, bir toplumun bu 'onsuz olmaz' özgürlüğünü de lâıyk olduğu yere tutup oturtacak olanlar onlardır.

Onları bekliyorum...

DÜŞÜNCE'NİN SERBEST DOLAŞIMI¹

Fusun - Tunç Tayanç

"Cogito: ergo sum (= Düşünüyorum: öyleyse varım)" Descartes'ın bu ünlü sözü yalın bir gerçeği vurguluyor. 'Düşünmek' eylemi ile insanın var olması arasındaki ilişkiden kaynaklanan bir gerçek bu. İnsanı öteki canlılardan ayırmak için kullanılan 'düşünen hayvan' nitelemesi de bu gerçeğin bir başka anlatımı. İnsanın ayırtedici özellikleri arasında sayılagelen 'alet yapan', 'alet kullanan' nitelemelerinin de 'düşünmek' eylemi ile ilişkisini yadsımanın mümkün olmadığı kuşkusuz. Öyleyse, insanı insan yapan, ona varlığını kazandıran 'düşünme' nedir?

'İnsan beyni biçiminde özel şekilde organlaşmış olan maddenin en yüksek ürünü'² olarak tanımlanabilen düşünme, edilgen değil, etken bir faaliyettir.³ "Düşünme, insanların toplumsal çalışma süreçleriyle birlikte, onun içinden doğmuştur. Başlangıçta yüzeysel, eşyaya yönelik bir öğrenme faaliyetinden, maddî nesnelerle doğrudan işlem yapma faaliyetinden ibaret iken, uzun bir gelişim sürecinden sonra, yüzeysel, eşyaya yönelik öğrenme faaliyetinin sonuçlarını saptayıp ifade eden ruhsal bir faaliyete, kavramlarla - dilsel işaretlerle- işlem yapma faaliyetine dönüşmüştür...

1. Bu yazı, Yunus Nadi Armağanı 1980'de ödül alan, 12 Eylülde yayınevinde kalan ve serbest dolaşımı engellenen 'Düşünceye Baskı' adlı (alışmanın 'giris'inden oluşmaktadır.

2. Manfred Buhr-Alfred Kosing, Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü, (Çev: Engin Aşkın), Konuk Yayınları, İstanbul, 1976, s.94. Ayrıca bkz.: M.Rosenthal-P.Yudin, Materyalist Felsefe Sözlüğü, (Çev: Aziz Çalışlar); Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1972, ss. 124-126.

3. Buhr, a.g.e., s.95.

Duyum deneyimlerinden gelen ve içinde genel ile özel'in, öze değgin olan ile olmayanın, zorunlu ile rastlantısalın iç içe bulunduğu malzemeyi işler; karşılaştırma, analiz, soyutlama ve genellemeler yaparak, bu farklılaşma birliğinin içinden geneli, öz olanı, zorunluyu seçip ayırır ve bunları kendilerinin maddî, dilsel varlık biçimleri olan, **soyut kavramlar ve sözcükler** biçiminde sabitleştirir.”¹

Bu süreç içinde üretilen, 'düşünce'dir. Düşünen insan, bu eylemi sonucu ürettiği 'düşünce'yi kendini öteki memeli yaratıklardan ayıran başka eylemlere, 'alet yapma', 'alet kullanma' eylemlerine dönüştürür.

İnsanlığın gelişimi, doğayla mücadelede üstün gelebilmesi için maddî araçlara, bunları geliştirmeye gerek vardır. İnsanlık için önemli olan, insanlığın, beşerî yeteneklerin geliştirilmesi, böylece doğa ile mücadelede yeni kazanımlar elde edilmesidir. İnsanı yeryüzündeki öteki yaşam biçimlerinden ayıran da, maddî yaşam araçlarının toplumsal üretimidir. İnsan-öncesi canlılar, ancak organizmalarındaki yapısal bir değişim sonucu çevrelerine uyabilmektedirler. Oysa insan, organik yapısı değişmeden de, toplumsal üretim boyunca geliştirdiği teknikler sonucu çevresine uymaktadır. Örneğin, insanın organik yapısında bir değişiklik olmamış, kanatları çıkmamıştır. Gene de uçabilmektedir. Uçağı geliştirmiştir çünkü.

1. Buhr, a.g.e., s.95.

İşte, insanın tarih boyunca yaptığı ve kullandığı aletler arasında, 'düşünce'yi başka insanlara ve zamanlara iletmeye yarayan, bu amaçla kullanılan aletler de önemli bir yer almışlardır. Yüzyılların birikimi, deneyimi, bu aletler aracılığıyla yeniden üretime yöneltilebilmiş, yeniden ve yeni 'düşünce' üretilmiştir. İnsanlığın tarihi, bir bakıma da **'düşünce'nin üretimi'nin ve yeniden üretimi'nin tarihi** olarak yorumlanabilir.

Bu süreci biraz daha ayrıntılı olarak görmekte, yarar vardır. 'Düşünmek', insanın insan olmasından kaynaklanan, bu nedenle de vazgeçilemez ve başkasına devredilemez olan bir hakkıdır. İnsanın istediği yerde, istediği zaman, istediği biçimde düşünmesini önleyebilecek herhangi bir güç düşünmek mümkün değildir. 'Düşünme özgürlüğü', bu anlamda, insanın bir **'iç özgürlüğü'**dür. Sürecin bu aşamasında hiçbir sınırlamanın, ödenetimin söz konusu olmadığı söylenebilir; ancak bu yüzeysel bir değerlendirme olacaktır. Biraz daha derine inilir, düşünmeye bir yeniden üretim olarak bakılırsa, bu özgürlüğün de mutlak olmadığı, daha önceden üretilen düşünceler, bu düşüncelerin kişiye iletilip iletilmediği, kişinin düşünceye ulaşabilme özgürlüğü vb. sınırlamalar olduğu görülür. Bu sınırlamalar, insanın içinde yaşadığı zaman kesitine, tarihsel gelişme sürecinin hangi aşamasında bulunduğu, ekonomik ve toplumsal koşullara, içinde bulunduğu mekâna, vb. bağlı olarak farklı boyutlarda ortaya çıkabilir. Bu anlamda, dolaylı da olsa, bir ödenetimin varlığı söz konusudur.

Belirli sınırlamalar çerçevesinde olsa da, düşünen bir kişinin ürettiği düşüncenin, açıklanmasından önce kendi iç sorunu olduğu açıktır; o denli açıktır ki, günümüzde, kişinin düşüncelerini açıklamaya zorlanamayacağı anayasal bir hak olarak bile tanınmıştır.¹ Bu aşamada, düşüncenin toplumsallaşmasından söz edilemez daha.

Her ne kadar kişinin oluşan (belki de oluşturulan!) düşüncesi, içinden çıktığı ekonomik, toplumsal, siyasal düzen ve koşullar tarafından büyük ölçüde belirleniyorsa da, her zaman düzenle uyum içinde olmayabilir de. Olmaması da gerekir; gelişmenin olması için düzene ters düşen, aykırı olan düşüncelerin varlığı gereklidir. Bu durum karşısında, kişinin benimseyebileceği iki davranış biçimi olacaktır.

Kişi, içinde bulunduğu çevreye ters düşeceğini bildiği düşüncesini açıklamaktan kaçınabilir. Böylece **ürettiği düşünce, bir 'iç özgürlüğü'n** kullanımı olmaktan öteye geçmez, toplumsallaşamaz. Kişinin aykırı düşünceleri, çevresiyle uyumsuzluğu yalnızca bir düşünce olarak kalmıştır; açıklanmadığı, kişinin isteği ve iradesi ile açıklanmadığı için de öncelikle bir özdenetim söz konusudur. Öte yandan, düzen, kendine ters düşecek, varlığını sarsacak düşüncelerin, şu ya da bu yolla açıklanmasına karşı kendini koruyucu önlemleri de almıştır zaten. 'Düzen'i (belki de, düzenin sürmesinde çıkarı olanları) tedirgin edecek düşünceler açıklandığında ne tür uygulamalarla karşılaşıldığına ilişkin örnekleri tarih sayfalarında fazlasıyla bulmak mümkündür. Bu açıdan bakınca da, kişi düşünce açıklama özgürlüğünü kullanmaktan caydırılmış olmaktadır. Ve dolaylı da olsa, bir öndenetim söz konusudur.

Kişi, düşüncesini açıklamak isteyebilir. Bu onun en doğal hakkıdır. Hiç kimse, düşüncesini açıklamaktan alıkonamaz.

1. Örneğin, 1961 Anayasası, md. 20: "Kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz."

Düşünce başkalarına aktarılmazsa, aktarılamazsa, düşüncenin yeniden üretimi söz konusu olamaz. Oysa insanlığın gelişimi için düşüncenin açıklanması, başkalarına aktarılması, yeniden üretilmesi bir zorunluluktur.

Bu amaçla da, insan, bilgi, duygu, düşünce bildirmeye yarayan sözlü ya da yazılı simgelerden oluşan bir sistem olan dili kullanır.¹ Dil, insanların, toplumsal üretimde bulunabilmek için karşılıklı anlaşmalarını, bilgi alışverişinde bulunmalarını, deneyimlerini birbirlerine aktarmalarını sağlar.²

Simgeler sisteminin dört ana araçtan ya da onların bileşiminden oluştuğunu anımsamak gerek: Ses, devinim, biçim, renk.³ **İnsanlığın gelişiminde sesle işaretlemeden (= konuşma) biçimle işaretlemeye (=yazma) doğru gidilmiştir.**⁴ Gerçekten de insanlar, düşüncelerini açıklamaya, birbirlerine aktarmaya önce sesle başlamışlardır. O zamanın teknik gelişme düzeyi de düşüncelerin ses ve devinimle açıklanmasından öteye bir olanak tanıımıyordu, kuşkusuz. Sonraları, insanların göçebe ilkel toplumdan yerleşik ilkel topluma geçmeleri, tarım ile hayvancılık arasındaki işbölümünün ortaya çıkışı ile başlayarak duvar resimleri, hiyeroglif, çivi yazısı, vb. biçimsel anlatım simgeleri kullanılmışlardır. Ses'in ve devinim'in tersine, biçim'in kalıcılığı vardır. Ve bu kalıcılıktır ki, söz konusu simgelerin hepsinin, günümüzde kullanılan 'abc'nin oluşmasında aşılın taşlar olmasını sağlamıştır.

1. Bknz.: Cemal Yıldırım, 100 Sanıda Bilim Felsefesi, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1973, s.245; A. Dilâçar, Dil, Diller ve Dilcilik, Ankara, 1968, s.3; Ferdinand de Saussure, Genel Dilbilim Dersleri I, (Çev: Berke Vardar), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s.36.

2. Maurice Cornforth, Manasm and the Linguistic Philosophy, Lawrence and Wishart, Londra, 1967, s.309.

3. A. Dilâçar, a.g.e., s. 13.

4. A. Sommerfelt, 'Speech and Language', A Hisloiy of Technology (ed.: Charles Singer. E.J.Holmuard ve R. Hail), Cilt I, Oxford University Press, Londra 1956 ss. 85-109.

İnsanın düşüncelerini ses ve devinim ile açıklamasından 'söz özgürlüğü' kavramına ulaşmak olasıdır. Bu özgürlük, sık sık sınırlamalarla karşılaşmış olmasına karşın, günümüze değin kullanılagelmiştir. **Kişinin düşüncesini ses'le, bir başka deyişle, başkaları ile konuşarak, söyleşerek açıklaması, düşünce'yi açıklayan ile algılayanın karşılıklı, doğrudan ilişki içine girmeleri gibi bir yararın yanısıra, istendiği zaman ve yerde kitlelere ulaşmayı gereğince sağlayamaması gibi bir sakıncayı da içermektedir.**¹

Bu sakıncaya karşın, tarihsel gelişmenin belirli bir aşamasına değin teknik yetersizlikten, sonraki aşamalarda da ekonomik güçsüzlüklerden ötürü, ses en çok başvurulan, etkili bir düşünce açıklama aracı olma özelliğini sürdürmüştür; sürdürmektedir de.

Teknik yetersizliğin basım tekniğinin gelişmesi ile giderek azaldığı söylenebilir. Mekanik baskı ve çoğaltma yöntemlerinin İ.Ö. 5000 yılından başladığı, Yakın, Orta ve Uzakdoğu'da düz ya da silindirik biçiminde mühürler ve damgalar kullanıldığı bilinmektedir. Ancak, basım tekniğinin kitleselleşmeye olanak vermesi için 15. yüzyılın ortasına, J. Gutenberg'in 'matbaa'yı kullanır kılmasına değin beklemek gerekmiştir.²

1. 20. yüzyılda teknolojik gelişmenin ulaştığı boyutlar, düşüncelerini açıklayan kişi ile bu düşüncelere ulaşmak isteyen kişinin / kişilerin mekân birliği içinde olmalarını bir gereklilik olmaktan çıkarmıştır. Plak, bant, kaset, vb. araçlar, düşüncenin ses ile anlatımında, başkalarına aktarılmasında ve kalıcı kılınmasında kullanılan araçlar olmuştur.

2. Osmanlı İmparatorluğunda ise, Osmanlı diliyle ilk kitap olan ' Vankulu Sözlüğü' diye bilinen 'Terceme-i Sıhâh-ı Cevheri'nin basılması için 1729 yılına kadar beklemek gerekmiştir.

Ekonomik güçsüzlükler ise, basım tekniğinin gelişmesi ile birlikte artmıştır. Basım teknikleri geliştikçe, 'basım' olayı giderek sermayede yoğunlaşmış, basın kuruluşlarının büyük, malî gücü olan kuruluşlara dönüşmesine, küçük kuruluşların ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu ise, ekonomik ve malî güç gerektirdiğinden, bu araçtan yararlanmayı fiilen sınırlar olmuştur.

Konuyla ilgileri oranında özetlenerek geçilen bu gelişmeler sonucu, günümüzde düşünce açıklama özgürlüğünü kullanabilmek için, önce karşı karşıya kalınan ekonomik güçsüzlüklerin aşılması gerekmektedir. **Basın dışında kalan düşünce açıklama araçları arasında sayabileceğimiz film, tiyatro, radyo-televizyon, vb. araçlar** için de aynı sınırlamalar geçerlidir.

içinde bulunulan tarihsel gelişme sürecinde iki tür sınırlama söz konusudur. Birincisi, düşüncenin, ekonomik nedenlerle, düşünceyi kitlelere ulaştırmaya yarayan kitle haberleşme araçlarına aktarılamamasıdır. ikincisi, düşüncenin kitle haberleşme araçlarına aktarılmasının önlenmesidir. Bu sınırlamaların ikisi de, tam anlamıyla, ödenetimdir. Aralarındaki fark, birincinin dolaylı, ikincinin ise dolaysız olmasıdır. Böylece, '*...bireyin düşündüklerini dilediği şekil, zaman ve yerde, uygun gördüğü araçlarla aleniliğe kavuşturmayı...*' kapsayan düşünce özgürlüğü sınırlanmış olmaktadır.

*"Söz, yazı, resim ve sesle yapılan her türlü yayınların yapılmalarından ve gönderilen her çeşit maddelerin (mersulelerin) alıcılarına vurmasından önce Devlet tarafından kontrol edilmek üzere alınan emniyet tedbirleridir."*¹ 1966 tarihli Sansür Yönetmeliği'nin 3(a) maddesi 'sansürü' böyle tanımlamaktadır.

1. Bknz.: Bakanlar Kurulu Kararı 6/6583. 'Sansür'e ilişkin başka tanımlar bulmak da, vermek de olası olmakla birlikte, derli toplu bir tanımlı içeren bu maddeden yola çıkmayı yeğ tuttuk.

Bu tanımı öğelerine ayıracak olursak, '*yayın yapılmadan önce*', '*Devlet tarafından*', '*emniyet tedbirleri*' öğeleri üzerinde daha ayrıntılı durmak gereği ortaya çıkar.

Yayının 'yapılmadan önce' denetlenmesi ögesi, sansür'ün klasik ve dar anlamıyla, salt bir 'öndenetim' olarak ele alındığını göstermektedir. Oysa, olay **düşüncenin özgürce dolaşımı, yeniden üretilmesi** olarak algılandığında, yayından sonra yapılan denetimin de süreci kesintiye uğrattığı görülür. Bu durumda da bir 'sonraki denetim' söz konusudur. Denetim, ister yayın yapılmadan 'önce', ister yayın yapıldıktan 'sonra' olsun, düşüncenin yeniden üretilmesi süreci içinde 'sansür' olarak ele alınması gerekir.

Üzerinde durulması gereken ikinci öge, **denetimin 'devlet tarafından' yapılacağı olmasıdır.**

Burada konu açısından gerekli ve açıklayıcı olacağından devlet kavramı üzerinde biraz durmakta yarar vardır. 'Siyasal düşünceler tarihi', deyince karşımıza çıkan ilk kavram 'devlet' olur. Yüzyıllardır üstünde en çok düşünce üretilen konuların belki de başında 'devlet' gelmektedir; 'devlet'i açıklayabilmek için binlerce sayfa yazılmış, kitaplar yayınlanmış, kuramlar oluşturulmuştur. Kaynağının 'tanrısal bir güç' olduğundan bile söz edilmiştir. Oysa devlet, insanların, toplumun dışında oluşan bir olgu değildir; tam tersine, toplumun içinde, toplumun gelişme sürecinin belirli aşamalarında ortaya çıkan, bu aşamalara göre biçimlenen bir olgu, toplumun bir ürünüdür. Engels şöyle der: *"...devlet, topluma dışarıdan empoze edilmiş bir güç değildir... Devlet, daha çok, toplumun, gelişmesinin belirli bir aşamasındaki bir üründür; bu toplumun, önlemekte yetersiz bulunduğu uzlaşmaz karşıtlıklar bi-çiminde bölündüğünden, kendi kendisiyle çözümlenemez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır.*

*Ama, karşıtların, karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu, verimsiz bir mücadele içinde eritip bitirmemeleri için, **görünüşte toplumun üstünde yer alan, çatışmayı hafifletmesi, 'düzen' sınırları içinde tutması gereken bir güç ihtiyacı kendini kabul ettirir; işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve gitgide ona yabancılaşan bu g, devlettir.**"¹*

Bu niteliğiyle '**Devlet**' toplumun dışında değil, hele '**doğaüstü**' hiç değildir; sınıflı toplumların bir **rndr**. Üretim araçları üzerindeki mülkiyetin giderek yaygınlaşması ve gelişmesi, gereksinenden çoğunu üretmeye, artı-ürün elde etmeye olanak vermiştir. Böylece toplum, kendi içinde, önce artı-ürün elde edebilecek nicelikte ve nitelikte üretim araçlarına sahip olanlar ile olmayanlar olarak bölünmüş, zamanla da, ellerindeki üretim araçlarıyla ancak kendi gereksinmelerini karşılayabilenler dışındaki büyük bölümü mlkszleşirken, kk bir azınlığı da efendileşmiştir.

Üretim araçlarının belirli ellerde toplanmaya başlaması, biriken varlıkları koruyacak st yapı düzenlemelerini gerektirmiştir. Bu aşamada biçimlenmeye başlayan devlet, üretim araçlarına sahip olan ya da denetimi altında tutan egemen sınıfın çıkarlarını güvence altına alma işleviyle '**yansız**' değil, '**yansızlık**' görüntüsü altında '**yanlı**'dır.

Devletin bu niteliği, hangi düşüncenin, ne zaman ve hangi koşullar içinde öndenetim ya da sonradan denetim konusu yapıldığı sorusunu gündeme getirmektedir ister istemez.

1. F. Engels, Ailenin, zel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, (ev: Kenan Somer), Sol Yayınları, Ankara, 1971, s. 235.

Böylece, öndenetimin ve sonradan denetimin kimin yararına (ya da zararına) olduğu açığa çıkacaktır. Bir başka deyişle, ancak böyle bir çözümlemeyle düşüncenin denetlenmesinin sınıfsal niteliği belirlenebilecektir.

Bir başka üst yapı kurumu olan hukukun da, temelde, egemen sınıfın haklarını korumayı amaçladığını anımsarsak, yukarıda ayırdığımız öğelerden '**emniyet tedbirleri**'nin de, toplumun bütününden çok, egemen sınıfı korumaya yönelik önlemlerden oluştuğu ortaya çıkacaktır.

Bu bütün içinde, Devletin (ve başka baskı gruplarının) düşünceye (hepsine değil, bazılarına) karşı tutumunun ve düşüncenin dolaşım sürecini kesintiye uğratma girişimlerinin temel nedenine bakmak gerekecektir.¹

Genellikle gerçek yaşam ile kitaplarda anlatılan yaşam arasında, şu ya da bu ölçüde farklılıklar olması doğaldır. Ancak, işleyişi kitaplarda çok iyi belirlenmiş, anlatılmış olmakla birlikte, gerçek yaşamda rastlanmayan konuyla ilgili iki olgu olduğu kanısındayız. Birbirinin büyük ölçüde tamamlayıcısı olan bu iki olgu, '**serbest piyasa**' ile '**liberal devlet**'tir. Nasıl gerçek yaşamda serbest piyasa mekanizması olarak iktisat ders kitaplarında anlatılan modeli değil de, bu modelin bozulmuş biçimlerini buluyorsak, siyaset bilimi kitaplarında özenle anlatılan liberal devlet yerine de devletin simgelediği çıkarlara uygun düştüğü ölçüde liberalleştirilen bir devletle karşılaşırız.

1. Belirtilmesi gereken, düşünce açıklaması sayılabilecek ifadeler ile sayılamayacak ifadeler arasında bir ayrım gözetilmesinin gerekliliğidir. Aslında bu iki ifade turu arasında, hele tarih boyunca, kesin şuurlar çizmeye olanak bulunmamaktadır. Gene de, (i) düşünsel nitelikte olmayan ifadelerin (küfür, hakaret, iftira, vb.) 'düşünce' olarak kabul edilmesi ve hukuk tarafından korunması söz konusu değildir; (ii) düşünsel nitelikte olmayan ifadelerden ticari ilan, reklam, vb. ifadeleri de, hukuk tarafından korunmakla birlikte, düşünce açıklaması olarak kabul etmek mümkün değildir; (iii) toplumu ilgilendiren sorunlarla ilgisi olmayan, sözgelimi bir kişinin özel yaşamının özelliklerine ilişkin söylentileri de düşünce açıklama özgürlüğünden yararlandırmak pek mümkün değildir. Konuya ilişkin ayrıntılar için bknz.: Bülent Tanör, Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1969, ss. 17-19.

Kitaplar, her ikisinin de insanların ne denli yararına olduğunu bir güzel anlatırlar da, bu nimetlerle gerçek yaşamda karşılaşmak mümkün olamaz. **'Serbest' denen piyasa mekanizması, ne hikmetse, üretim güçlerinin gelişmişlik düzeyine uygun olarak, piyasayı ellerinde tutanlar yararına işlerken, bu işleyişe koşut olarak, 'liberal' denen devlet de, ne hikmetse, hem piyasayı, hem de, bunun sonucu, devleti ellerinde tutanlar yararına işler.** Örneğin, kapitalist bir toplumda, üretim araçlarının sermaye sınıfının elinde toplandığını bilmekteyiz. Böyle bir toplumsal ve ekonomik kuruluştaki devlet de sermaye sınıfının çıkarlarını kollamak ve korumakla yükümlü olduğundan, ne denli liberal görünürse görünsün, **'kollamak' ve 'korumak' işlevini göz ardı etmesi mümkün değildir.** Ancak, kimi devlet vardır, **bu işlevini kaba bir açıklıkla yerine getirir (örneğin, faşist devlet), kimi devlet vardır, daha ince, üstü örtülü biçimde yerine getirir (örneğin, sosyal demokrat devlet.)** Aradaki fark, temelde, bir **'üslup' farkıdır.**¹

1. 'Devlet' ile 'düşünce' arasındaki ilişkiye ilişkin aydınlatıcı ve yetkin bir çalışma için bkz.: Bülent Tanör, ag.e. özellikle ss. 31-93.

Öte yandan, **'Devlet' yansız, sınıflarüstü görüntüsüyle**, özelleşmemiş kitle haberleşme araçları aracılığıyla, simgelediği sınıfın çıkarlarına uygun düşünceleri üretmek ve yaymak işlevini de üstlenmek durumundadır. Böylece, emek-gücünün yeniden üretimi sürecinde, egemen ideolojiye boyun eğmesinin yeniden üretimini de gerçekleştirmiş olur.¹

Devletin düşünceye karşı tutumunu bu çerçeveye yerleştirdiğimizde, nedeni kavranamayan uygulamalar da açıklık kazanacaktır.

Öte yandan, **dinsel baskı gruplarından siyasal baskı gruplarına değin uzanan bir dizi kümeleşmenin düşüncenin dolaşım sürecini kesintiye uğratma girişimlerini de bu çerçeve içinde ele almak gerekir.** Tüm sınırlamalara karşın, toplumu ileriye götürmekten, bu amaçla da, üretim güçlerinin gelişimine koşut olarak, kurulu düzenin değişmesinden yana olanlar, düşünce özgürlüğünü savunmuşlar, sınırların genişletmenin mücadelesini vermişlerdir; savunmakta ve mücadele vermektedirler de. Kurulu düzeni sürdürmekte çıkarı olanlar ise, kendi düşünceleri dışında kalan ya da kendi denetimlerinden geçmeyen düşüncelerin yayılmasını sınırlamak isteyegelmışlerdir. Tarih, bu mücadeleye ilişkin olarak da bize yeterince örnek vermektedir. Örneğin, köleci toplumun, onunla birlikte Roma İmparatorluğunun çöküş aşamasında düşüncenin (inancın temelinde düşünce vardır) özgürce açıklanmasından yana olan Hristiyanlık, feodalizmin sarsılma dönemlerinde yalnız 'sansür'le değil, 'engizisyon mahkemesi' ile de tarihteki yerini almıştır. Feodal toplumun, kiliseye ve aristokrasiye karşı mücadele veren burjuvazisi ile kapitalist toplumun burjuvazisini düşüncenin denetimine karşı yaklaşımlarında ayıran sınır, 'egemen olma'dan geçmektedir.

1. Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Çev.: Yusuf Alp-Mahmut Özışık), Birikim Yayınları, İstanbul, 1978, ss. 28-29.

Düşünce'nin giderek düşüncenin yeniden üretimine yol açması, bunun alet yapma ve kullanma eylemine dönüşmesi, böylece de üretim güçlerinin gelişmesi, doğal olarak, kurulu düzende çıkarı olanların işine gelmemekte, bu nedenle de düşüncenin dolaşım sürecini başlangıçta engelleme, kesme ya da ellerinde tuttıkları düşünce açıklama araçlarıyla düşünceyi istedikleri doğrultuda yönlendirme girişimlerine itmektedir. Sorun, temelde, bilginin demokratikleşmesi, düşüncenin toplumsallaşması sorunudur.

ŞİDDET VE KÜLTÜREL DİYALOG¹

Mehmed Uzun

Türkiye'deki Kürt sorunu, nedenleri ve çözüm yollarına ilişkin basit duygu, deney ve düşüncelerimi içeren bu kısa denemeye, **Joseph Conrad** ve küçük ama çok değerli romanı *Karanlığın Yüreği*yle başlamak istiyorum. Şiddetin karanlığı ve kültürel diyalogun aydınlığı eksenindeki düşünsel egzersizlerden oluşan bu kısa metne Joseph Conrad ve şiddetle başlamak, belki de en uygunu. **Söz ve sözcüklerin sustuğu, susturulduğu ve neredeyse anlamını yitirdiği, diyalogun ise hiç sözünün edilmediği, Kaf Dağının arkasına sürüldüğü** günümüz Türkiye koşullarına en uygunu da bu olsa gerek...

Leh kökenli ünlü İngiliz yazarı Joseph Conrad'ı hepimiz biliyoruz. Sanırım çoğumuz tüm dünyada çok ünlü olan, Joseph Conrad'ın '**Heart of Darkness**' (**Karanlığın Yüreği**) adlı küçük romanını da biliyoruz. Conrad, Polonya kökenlidir, babası ve annesi Polonya aristokratlarındandır. İkisi de ülkesini seven, Polonya'yı her şeyin üzerinde gören aydın insanlardır.

1. Bu deneme, Uluslararası PEN Kulübü, Barış Komitesinin 'Etnik Çatışmalar Barış Kültürel Diyalog' konferansı için (Yaz 94) kaleme alınmıştır.

Conrad'ın babası, henüz kendisi on iki yaşındayken, Lehlerin Çarlık Rusyasına karşı verdiği direniş mücadelesinde ölür. İntikam ve yurtseverlik (ya da buna milliyetçilik diyelim) duygularıyla büyüyen, baskı ve zulmün, insanı esir alan çeşitli güçlü duyguların ne olduğunu yakından bilen Joseph Conrad, **denizcilikle** ilgili çeşitli işleri denedikten sonra, yetişkin yaşında yazar olmaya karar verir. Bir başka dil ile, bir başka ülkede, anavatanını çalkalayan duygulardan uzak ama onları devamlı hissederek...

Joseph Conrad'ın *'Karanlığın Yüreği'*ni yazmaya başladığı tarihler olan 1890'ların sonu. Avrupa'da Avrupa ile dünya arasındaki ilişkilerin çok tartışıldığı, **koloniyal** amaç, uygulama ve sonuçların çok sık gözden geçirildiği tarihlerdir. Koloniyalizmi, bir kültürel seferberlik, uygarlığın dünyaya taşınması olarak gören Avrupa kültür eliti, koloni ülkelerden gelen raporlara inanmakta güçlük çekmektedir; orada, **kolonilerde akıl almaz bir şiddet** uygulanmaktadır, etkin ve üretken işgücü yaratabilmek için sayılamayacak kadar çok insan öldürülmektedir, Avrupa kültür ve uygarlığı adına yerli halkların dili, kültürü, sanatı, yerleşim birimleri, anıt ve tapınakları yerle bir edilmektedir. Bu kültürel atmosferin hâkim olduğu bir ortamda *'Karanlığın Yüreği'*ni yazmaya başlayan Conrad, romanında, yarattığı kahramanlar aracılığıyla kültür ve şiddet, uygarlık ve barbarlık temalarını işler. Roman bir yolculuğu anlatır.

Roman, burada, yani uygarlığın merkezi olarak kabul edilen Londra'da, Thamsen Nehrinde başlar. Nehir sakin ve dingin, güneş batmak üzeredir. Güneşin zayıf ışınları nehrin suları üzerinde parlamaktadır. Romanın anlatıcısı, Conrad'ın maskesi Charlie Marlow, "Bu şehir¹ de bir zamanlar, yeryüzünün siyah lekelerinden biriydi," diyerek öyküsünü anlatmaya başlar. Böylece oraya, çok farklı bir kültüre ilişkin öykü, burada başlar. Ve Marlow'un dinleyicileriyle birlikte, okuyucu da oraya, *Karanlığın Yüreği'*ne doğru bir yolculuğa başlar.

1. Londra. (Yazar.)

Evet, yolculuk, kolonyal ateşli silâhlar ve toplanan korunan Karanlığın Yüreği'ne, yerli kabilelerin yaşadığı yerlere, Afrika'nın derin ormanlarına, Belçikalı bir kolonyal şirketin o bölgede yöneticiliğini yapan Kurtz' a, Mister Kurtz'a doğrudur. Marlow'un ve ona eşlik eden okuyucunun yolculuğu uzun sürer. Marlow giderek merkezlerden, uygarlıktan, alışık olduğu gelenek-göreneklerden ve değer yargılarından uzaklaşır. Bilmediği, tanımadığı yerlere, insanlara, dillere, kül-türlere yaklaşır. Gördüğü yerler onu korkutur: köyler yakılmıştır, askeri birlikler sürekli hareket halindedir, yol boylarında cesetler vardır, esirler götürülür, çatışmalar olur. Ve tüm yolculuk boyunca herkes Kurtz' dan söz eder. Olağanüstü insan Kurtz, geleceğin büyük yöneticisi Kurtz, kendisine verilen görevlere ve Avrupa uygarlığının gereklerine sıkı sıkıya bağlı Kurtz, anlaşılması çok zor Kurtz... Sonuçta, çeşitli zorluk ve çatışmalardan sonra, Conrad'ın anlatımıyla, 'olabildiğince karanlığın yüreğine sokularak' Marlow, Kurtz'a varır. Efsanevi Kurtz, modern bir teknokrat, bir gazeteci, bir yönetici ve asker olan Kurtz ölüm döşegindedir. Sadece bir ruh, bir ses haline gelmiştir. Amaçlarına varamamıştır. Büyük bir hayâl kırıklığı, kin ve öfke içindedir. **Sevgi, kardeşlik, anlayış, diyalog gibi insani değerler ve duyguları yitip gitmiştir. Uygarlığın temsilcisi, karanlıklar içinde yaşayan yerlilere, barbarlara uygarlık ve aydınlık getirecek olan adamın yüreği kapkara olmuştur.**

Tüm duygulardan, diyaloglardan, insani ölçülerden uzaklaşmıştır. Sadece kin ve nefret kalmıştır. Kin ve nefretle, Kurtz o derin ormanlara âşık olmuştur. O derin ormanlar da, kin ve nefretle, Kurtz'a âşık olmuştur. Kurtz, kaldığı yerin çevresini kazıklara geçirdiği yerlilerin başlarıyla donatmıştır. Yerliler, onun için, sadece bir meta, bir işgücü, bir barbar, itaat etmesi gereken, onun her şeyini kabul etmek zorunda olan bir 'öge'dir. Başka hiçbir şey değil. Ama şimdi bu anlayışından da vazgeçmiştir. 'Barbar Geleneklere Karşı Uluslararası Mücadele Birliği' diye Avrupalı bir dernek için yerlilere ilişkin kaleme aldığı uzun bir raporun sonuna, artık ölümü hisseden titreyen ellerle şöyle bir not düşmüştür: ***Exterminate all the brutes.*** Yani, ***'Tüm hayvanları yok edin!'*** Kurtz o derin ormanlarda şiddete dayanan, resmî dili zor olan bir korku imparatorluğu kurmuştur. Ancak şiddeti bir araç olarak gören Kurtz, bir şeyi hesaplayamamıştır: şiddetin o dayanılmaz çekiciliğinin onu esir alabileceğini, yüreğini nefret ve kinle dolu kapkaranlık bir taş haline getireceğini... Ve en önemlisi de, onu esir alan şiddetin başka türlü, karşı şiddetleri doğuracağını, karşı şiddetin de yeni ve katmerli şiddetler doğuracağını, böylelikle sonu gelmez karanlık bir şiddet imparatorluğunun insanî olan her şeyi esir alacağını hesaplayamamıştır.

Kurtz, 1900'ların başında fetih, zor ve şiddetle ulusal ve etnik sorunların çözülebileceğine inanan yönetici, lider, aydın ve askerlerin protipidir. Bu mentalitenin acısını, tüm insanlık, iki dünya savaşı, milyonlarca ölü, yakılan şehirler, yıkıntıya dönüştürülen yerleşim birimleri ve hepimizin ortak zenginliği olan kültürlerin, uygarlıkların yok edilmesiyle ödedi.

Joseph Conrad'ın 'Karanlığın Yüreği' romanı ve şiddetin hem efendisi hem kölesi Kurtz'un öyküsü buraya kadar. **"Kürt sorunuyla bu öykünün ne ilgisi var?"** diye soracaklardan özür dileyerek, Ankara'ya ve konumuza, başımdan geçen basit, ama beni çok etkileyen bir olaya gelmek istiyorum. Başımdan geçen olayın, basit anımın hiçbir spesifik özelliği olmadığını, yaklaşık tüm Kürtlerin fazlasıyla buna benzer olayları her gün yaşadıklarını hemen belirteyim.

Yıl 1976. Yaprakların bile kımıldamadığı sıcak bir gün. Sıcak, havasız, yarı karanlık ve kasvetli geniş bir salon. Salon, her gün bir yığın 'devletin güvenliğini ilgilendiren' davaya bakan **Devlet Güvenlik Mahkemesi salonu. Ben yargılanıyorum. Tutuklu bulunduğum cezaevinden, kelepçelenerek, asker gözetiminde, havasız bir hapisane arabasıyla getirilmişim.** Oldukça geniş salonda ben sanık sandalyesinde oturuyorum. Karşımda, yüksekçe bir yerde ikisi asker, üçü sivil, beş yargıç oturuyor. Onlardan biraz uzakta da, aynı yükseklikte, savcı oturuyor. Savcının karşısına gelecek yerde de iki avukat, beni savunmak üzere, oturuyorlar. Arka sıralarda da davayı izlemek için gelmiş birkaç yakınım ve dostum oturuyor. Yaşlı başyargıç oldukça sevimli, bana bakıp bakıp gülümsüyor. Ancak yargıçlar benimle savcı arasında süren konuşmaya katılmıyorlar, sadece dinliyorlar.

Terliyorum, üzerimde sadece kısa kollu, ince bir gömlek olmasına rağmen durmadan terliyorum. **Kürtçe-Türkçe yayın yapan bir aylık derginin yönetmenliğini yaptığım için tutuklanıp cezaevine gönderilmişim.**

Savcı da hazırladığı iki sayfalık iddianamesinde, benim bölücülük yaptığımı, olmayan bir halk, dil ve kültürden, Kürtlerden söz ettiğim için halkın bir bölümü-nü tahrik ettiğimi ve cezalandırılmam gerektiğini iddia ediyor. Ben de hazırladığım 70 sayfalık bir yanıtla, savcının iddialarının yersiz ve anlamsız olduğunu açıklamaya çalışıyorum. **Davanın hukukî yanından çok da, Kürtlerin varlığını, dil, kültür ve edebiyatlarının varlığını, tarihi belge ve bilimsel verilerle göstermeye, anlatmaya çalışıyorum.** Bana en çok sıkıntı veren, beni en çok üzen ve utandıran da bu: körlerin bile görebildiği, sağırın bile duyabildiği binlerce yıllık gerçekleri tekrarlamak, kanıtlamaya çalışmak. Yaptığım iş, aslında gülünç; o salonun ağır ciddiyeti ve genişliği kadar gülünç. Sadece gülünç de değil, aptalca. Bunu fark ediyorum. Ancak bunu yapmak, kendimi savunmak zorundayım. Kürtçe yazdığım, Kürt kimliğini, dilini, kültürünü, sanat ve edebiyatını korumaya çalıştığım ve savunduğum için tutukluyum ve cezalandırılacağım. Tüm çirkinliğine ve ilkelliğine karşı kendimi savunuyorum. Ancak hiçbir konuda savcıyı ikna edemiyorum. Beni dinliyor, notlar da alıyor, ancak değişen bir şey yok. Benden sonra avukatlarım da, hukukî yanları da ekleyerek, benim söylediklerime benzer şeyler söylüyorlar. Savcı, onları da dinlemiyor. O sıcakta, bunalarak çok basit gerçekleri söylemeye çalışıyoruz. Ama olmuyor. Savcıyla herhangi bir iletişim kurmak, bir diyalogun yolunu açmak mümkün olmuyor. Savcı, iddianamede yazdıklarını tekrarlıyor: Türkiye'de Kürtlerin varlığını söylemek, Kürt kimliğini savunmak, Kürtçe yazmak, Kürtlerin kültürel ve insanî haklarını talep etmek suçtur.

Kürtler, Türktür. Kürtçe, Türkçedir. Mantık, aşağı yukarı bu... Bir ara, dayanamayarak savcıya hitaben, Kürtçe konuşmaya başlıyorum. Günlük birkaç cümleyi art arda sıralıyorum. Ve savcıya Türkçe *"Anladınız mı?"* diye soruyorum. Yanıt vermiyor, ama anlamadığı kesin. Sadece b ^ gözlerle bana bakıyor. *"İşte bu benim dilim,"* diyorum, *"kendim seçmediğim, ama içinde doğduğum, öğrendiğim, büyüdüğüm ve kendimi ifade ettiğim anadilim..."*

Ama boş, ne desem boş, anlamsız. Savcıyı ikna etmek, değiştirmek, savcıyla bir diyalog oluşturabilmek olanaksız. Belki o da söylediklerinden utanıyor ve sıkılıyordun Ama onun görevi, resmî söylemi, resmî mantığı ifade etmek, resmî bakışı temsil etmek...

Birkaç usul ile ilgili sözcüğün dışında, bizim **'sağırlar diyaloguna'** sadece tanıklık eden yargıçlar heyeti, tutukluluğumun devamına karar vererek, davayı başka bir tarihe erteliyor. Yeniden ellerim kelepçelenerek cezaevine gönderiliyorum. Her tarafım ıslak, durmadan terliyorum. Yolda, cezaevine dönerken, sanki cehennem ateşiyle tutuşmuş o köhne arabada, birden sinirlerim boşalıyor, ağlıyorum. Çaresizlikten, içine düştüğüm inanılmaz acizlikten, ne etsem de kendimi ifade edememenin verdiği üzüntüden, uzun bir süre, kendime hâkim olamayarak ağlıyorum.

O sıcak yaz gününde savcının tutumuyla kendisini ifade eden ve 70 yıldan bu yana olanca şiddetiyle ve değişmeden devam eden Kürtlere ilişkin resmî politika, ne yazık ki, böylesi bir tahammülsüzlük ve diyalogsuzluk üzerine kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin beyni ve yüreği olan Ankara'nın Kürtlere ilişkin politikasını ve günümüze kadar gelen serüvenini, aşağı yukarı, biliyoruz.

En kısa özeti şu: 1920'lerin başında, Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üzerine kurulan genç cumhuriyet, çoğu konuda olduğu gibi **Kürt ve Kürdistan** sorununda da Osmanlı devletinin geleneksel politikasını terk eder: Osmanlı devletinin politikasını, Sultan Abdülhamit'in anılarından derlediğim şu özlü sözleriyle, kısaca ifade etmek olası: "***Osmanlı İmparatorluğu**, dünyanın birçok milletini sinesinde toplamış olan bir imparatorluktur. Türkler, Araplar, Kürtler, Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, Zencilerden ve diğer birçok unsurdan teşekkül etmiştir... Kürtler... kuvvetli ve kavgacıdır... tarihi bilinmeyecek kadar eski zamanlar-dan beri bu eyaletlerde yaşamışlardır... Kendi dinimiz-den olan Kürtleri kendimize yaklaştırmakta ne gibi bir zarar olabilir?.. Ben kabul ettiğim Kürt politikasında doğru yolda olduğum kanaatindeyim...*" Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, yavaş yavaş bu politikayı terk eder. Ancak Türkiye Cumhuriyeti, Sultan Abdülhamit'in doğru gördüğü bu Kürt politikasının yerine daha uygun, daha akılcı bir politika da koymaz. Tersine, en akıl almaz yolu seçer: Kürt ve Kürdistan'ın tümünden red ve inkâr edilmesini uygun bulur. Binlerce yıldan o güne kadar gelmiş ve varlığı, güneşin, ayın ve yıldızların varlığı kadar doğal görülmüş, kabul edilmiş Kürtler ve ülkeleri Kürdistan birden yok olur. Osmanlı Devletine bağlı olarak, 1848'de sadrazamlık kararı ve Sultanın onayı ile oluşturulan Kürdistan Eyaleti yok olur. Kürdistan Eyaletinin Meclis-i Mebusan'daki temsilcilik hakkı yok olur. Kürt kimliği, dili, kültürü, edebiyatı, sanatı, tarihi, gelenek ve görenekleri yok olur. Kürt ve Kürdistan'a ait her şey yok olur. Güneş, ay ve yıldızlar yok olur...

İşte o tarihlerde, genç Türkiye Cumhuriyeti de, geleneksel politikanın değiştirilmesiyle, Conrad'ın kahramanı Kurtz'un serüvenine benzer biçimde, karanlığın yüreğine doğru bir yolculuğa başlıyor. Artık karanlığın yüreğine giden yola giriliyor. Yürekleri kapkaranlık edecek şiddet artık canlanmaya başlıyor. Genç cumhuriyetin 'Osmanlı Devleti gibi bölünüp parçalanmayalım' ruh haliyle oluşturduğu ve tek ulus yaratmak, ulusal bir devlet kurmak düşüncesi üzerine kurulu bu yeni red ve inkâr politikası, doğal olarak uygulamaya ilişkin, önünde en kaba alternatifleri buluyor: tenkil, tehcir, iskân, asimilasyon... Devlet, Kürtlere sadece bir tek alternatif sunmaya başlıyor: Kürtlükle ilgili her şeyi terk ederek Türk olmak, Türkleşmek. Bu politika ve yöntemleri, sistematik olarak uygulanıyor. Zamanın başvekili İsmet İnönü ve Kürt Bölgesi 1. Umumi Müfettişi Abidin Özmen'in **Kürt bölgelerine** ilişkin kaleme aldıkları raporlardan bu akıl almaz politikanın nasıl sistematize edildiğini öğreniyoruz. Bu raporlarda her ne pahasına olursa olsun Kürtlerin asimile edilmesi, Kürt kimliği, dili ve kültürünün unutturulması gerektiği şart koşuluyor. Bunun için gerekli önlemler sıralanıyor. Bu politikanın insanları ikna etmesi, vicdanları sakinleştirmesi ve kafalarda duvarlar örmesi için 'Kürtlerin Türklüğüne, dağlı ve vahşi olduklarına ilişkin' yine akıl almaz teoriler oluşturuluyor. Çok anlamsız, çok çirkin şeyler resmî görüş olarak benimseniyor. Çok anlamsız, çok çirkin derken, duygusal davrandığım, yapılanları abarttığım düşünülebilir. Ancak değil. Tersine, olabildiğince basit ve masum sözcüklerle, yeni politikayı anlatmaya çalışıyorum. Çeşitli örnekler vererek, basit deneylerime dayanan bu denemeyi uzatmak istemiyorum. Fakat sadece bir örnek vermek istiyorum:

Yıl 1930'dur. Ağrı Dağı ve eteklerinde yeni bir Kürt ayaklanması vardır. Devlet, ayaklanmayı bastırmak için her şeyi yapmaktadır. Bakanlık dahil, devletin en üst kademelerinde görev yapan ve cumhuriyetin Kürt politikasının mimarlarından olan gazeteci yazar Esat Mahmut Karakurt bölgededir. Ayaklanma bölgesindeki izlenimlerini 1 Eylül 1930'da Akşam gazetesine yazar. Şimdi, çok kısa olarak Esat Mahmut'un Kürtlere ilişkin görüşlerine bakalım: *"Bunlara aşağı yukarı vahşi denilebilir. Hayatlarında hiçbir şeyin farkına varmamışlardır. Bütün bildikleri sema ve kayadır. Bir ayı yavrusu nasıl yaşarsa o da öyle yaşar. İşte Ağrı'dakiler bu nevidendir... Şimdi siz tasavvur edin: bir kurdun, bir ayının bile dolaşmaya cesaret edemediği bu yalçın kayaların üzerinde yırtıcı bir hayvan hayatı yaşayanlar ne derece vahşidirler. Hayatlarında acımanın manasını öğrenmemişlerdir, hunhar, atılğan, vahşi ve yırtıcıdır... Çok alçaktırlar. Yakaladıktan takdirde sizi bir kurşunla öldürmezler. Gözünüzü oyarlar, burnunuzu keserler, tırnaklarınızı sökerler ve öyle öldürürler!., kadınları da kendileri gibi imiş!.."*

Makale, bu ton ve anlatımla uzayıp gitmekte. Bu makalede önemli olan yan, bakış açısı, mentalite ve ruh halidir. Bu ruh hali, *deja vu* duygusu vermiyor mu? **'Karanlığın Yüreği'ndeki Kurtz'u, barbarları uygar hale getirmek için gönderilen idareci ve gazeteci Kurtz'u**, tüm hayvanların yok edilmesi gerektiğini savunan Kurtz'u hatırlayalım. Kurtz'un mentalite ve ruh hali ile Esat Mahmut Karakurt'unkini karşılaştıralım, ikisinin düşünceleri arasında herhangi bir fark var mı? Esat Mahmut Karakurt'un bakış açısı Kurtz patentli değil mi?

Belki de söylemeye gerek yok. Türkiye Cumhuriyetinin bu 'burası-orası, uygar-vahşi, red ve inkâr' üzerine kurulu bakış açısının dayanakları, ne yazık ki, **sadece kaba, zor, kuvvet ve şiddet** olmuştur. Başka hiçbir şey değil. Sadece şiddet. Şiddetin verdiği kör güven ve cesaret. Sözü uzatmaya gerek yok. 5 Mayıs 1924 tarihli Vakit gazetesinde yayınlanan şu çok kısa cümle her şeyi çok iyi anlatmaktadır: Türkün süngüsü'nün görüldüğü yerde Kürt sorunu yoktur... Bu politikanın çok acı sonuçları ortada; yirmiden fazla Kürt ayaklanması, on binlerce insanın ölümü, yüzlerce idam sehpası, yüzlerce köy ve yerleşim biriminin yıkılması, kin ve nefretin kök salması, yüreklerin kararması, karanlığın, korku ve vahşetin egemenliği, uçurumların derinleşmesi, müzmin bir huzursuzluk, devamlı bir teyakkuz, durmadan kanayan bir yara...

Sözünü ettiğim bu resmi bakış açısı, mentalite ve ruh haliyle Türkiye Cumhuriyeti bugünlere geldi. Şimdi buradan geriye dönüp bakalım ve kendi kendimize soralım: çok ulusal olduğu iddia edilen, ama her şeyiyle kolonyalist patentli bir bakış açısı, mentalite ve ruh hali, çekilen bunca acıya rağmen, neyi çözdü? Kürt kimliği yok edildi mi? Kürtler Türkleşti mi? Ülke olarak Kürdistan tarihten ve yeryüzünden silindi mi? **Kürt dili, kültürü, edebiyatı ve sanatı asimile edilebildi mi?** Beyinler ve vicdanlar bu politika konusunda ikna edildi mi? Türkiye Cumhuriyeti amaçlarına ulaştı mı? Bir tek devleti bile kendi politikası yönünde ikna edebildi mi? Bu politikasıyla uluslararası planda herhangisi bir itibar ve saygı kazanabildi mi? Sorular durmadan çoğaltılabilir, ama yararı yok.

Şunu söylemeye çalışıyorum: şimdi artık adını bile unuttuğum, benim sevgili savcımın temsil ettiği ve Kürt kimliğiyle, demokratik haklarını savunan herkese karşı şiddetle uygulanan Türkiye Cumhuriyetinin resmi Kürt politikasının bildiğimiz biçimde belirlenmesi, Türkiye Cumhuriyetine yapılmış en büyük kötülüktür. Türkiye'ye bundan daha büyük bir kötülük yapılamazdı. Ölü doğmuş bu politika, Türkiye'yi handikaplı, inmeli hale getirmiştir; hiçbir zaman uygarlaşamayacak, sivilleşemeyecek, refah toplumu olamayacak önyargılı, konsipitariv, huzursuz bir ülke haline getirmiştir: Zaman zaman başarılıymış gibi görünse de, Türkiye bu politika nedeniyle hep kaybetmiştir. **Türkiye, ne demokrasiyi yerleştirebilmiştir, ne de sivilleşip çoğulcu, uygar bir toplum oluşturabilmiştir.** Kazanan ise şiddet, anti-demokratik karanlık güçler ve totaliter mentalite olmuştur.

Devamlı kendi kendime "Ne Türkiye'ye ne de Kürtlere hiçbir yararı olmayan ve vicdan sahibi hiç kimsenin kabul edemeyeceği bu politikada niye ısrar edildi?" diye soruyorum. Çünkü **cumhuriyetin ilk kuruluş yılında Mustafa Kemal Paşa ve yakın çevresinin Kürtlere yerel bir özerklik vermek yanlısı olduğunu, hatta bunun için bir program yaptığını ve T.B.M.M.'sini Türk ve Kürtlerin ortak meclisi olarak gördüğünü biliyoruz.** Niye bu plan ve programdan vazgeçilerek kapkaranlık bir politika tercih edildi? **Niye aydınlığa değil de karanlığın yüreğine doğru bir yolculuk uygun görüldü?** Ve yine kendi kendime sık sık soruyorum: "*Türkiye Kürtlere ilişkin ilk başlardaki planını uygula-saydı, Kürtlerin tüm demokratik, kültürel, idari haklarını kabul ederek onları kucaklasaydı, acaba bugün Türkiye çok daha güçlü, saygın ve demokratik olmayacak mıydı? Kürtler de severek, isteyerek Türkiye'ye bağlanmayacaklar mıydı?*"

Bundan birkaç yıl önce İspanyanın Katalan bölgesi yerel hükümetinin davetlisi olarak birkaç Kürt yazar arkadaşla birlikte Barcelona'daydık. **Barcelona**. O aydınlık şehir, büyük bir coşku içindeydi. **Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, sevgi, birlik ve beraberliğin şehri** olmuştu. Franko rejiminin karanlık paslı zincirlerinden kurtulmuş, İspanya'nın en güzel, en nazlı, en uygar şehirlerinden biri haline gelmişti. Barselona bir kültür, edebiyat, sanat, felsefe, ekonomi ve en önemlisi de diyalog merkezi haline gelmişti. Antoni Gaudi'nin görkemli yapılan hoşgörünün ışıklarıyla ışıldamıştı. **Katalanya Yönetimi** başkanı sayın Jordi Pujol büyük bir incelik göstererek bir öğleden sonra Gaudi'nin muhteşem Sagrada Familia kilisesine komşu ünlü başkanlık sarayında bizi kabul ederek sarayı bize gösterdi. 1200 yıllarının başında inşaa edilen saray, neredeyse tüm Katalan tarihinin kalbi durumunda. Sarayda ünlü Katalan ressamı Torres Garcia'nın adını taşıyan özel bir salon da var. Bu salonda Franco rejimi döneminde yasaklanmış tablolar, sanat eserleri bulunmakta. Karanlık yürekler tarafından yönetilen o karanlık rejim döneminde dilleri bile yasaklanan Katalanlar bu salon aracılığıyla o karanlık rejimin kurbanlarını saygıyla anıyordular... O salonda biz Kürtleri çok iyi anladığını belirterek konuşmasına başlayan sayın Jordi Pujol kısaca şunları söylemişti: "Kral Juan Carlos'a çok şey borçluyuz. Franco'nun ölümünden sonra atılan çok olumlu adımlar, yapılan reformlar ve ulusal sorunları çözmek ve halkların ulusal haklarını kendilerine vermek için kabul edilen yeni yasalarla tüm İspanya hem çok rahatladı hem de çok güçlendi.

Şimdi her konuda özgürüz ve her konuda İspanya ile birlikteyiz. Franco döneminde İspanya ile pamuk ipliğine bağlı ilişkilerimiz şimdi çok güçlü. Yeni idari sistemle ilgili yasalar tartışılırken, eski rejimin yandaşları zor ve şiddet yanlıları bu yasalar İspanya'yı bölecek diyorlardı. Tersine oldu. İspanya'nın birliği, beraberliği gelişti, güçlendi." İspanya Kralı Juan Carlos da duvardaki tablosundan gülümseyerek konuşmayı dinliyordu. O salonda, o konuşmayı dinlerken hep Türkiye'yi ve Türkiye'deki Kürt halkını düşündüm. Niçin Türkiye yeni bir İspanya olmasın? Niçin Türklerin, Kürtlerin, öbür etnik gurupların kardeşçe, özgürce, eşitçe yaşadıkları uygar ve demokratik bir ülke olmasın? dedim.

Türkiye'nin yeni bir İspanya olmaması için hiçbir mantıklı neden yoktur. Türkiye'de artık herkes izlenen resmi politikanın, bir çıkmaz olduğunu, anlatılması, anlaşılması olanaksız bir yanlışlık olduğunu biliyor. Herkes Türkiye'nin tabularla yönetildiğini ve bu tabuların Türkiye'yi kör, sağır ve dilsiz hale getirdiğini, Türkiye'nin gelişip demokratikleşmesi önünde çok ciddi engeller oluşturduğunu biliyor. Bunu Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı da biliyor, sokaktaki sade vatandaş da. O halde niçin daha fazla acı çekilmeden, daha fazla karanlıklara gömülmeden aydınlığa giden yola girilmesin? Niçin çok hızlı biçimde değişen dünya ve Türkiye'de tutucu davranarak dün de yanlış olan bir politikada ısrar edilsin?

Türkiye'de Kürt sorunu politik olarak nasıl çözülür? Kişi olarak bunu bilmiyorum.

Ancak Kürtçe yazan ve Kürt insanının ruh halini bilmeye, anlamaya çalışan biri olarak rahatlıkla şunu söyleyebilirim: **yüreği yaralı, ruhu rencide edilmiş Kürt insanı**, çok açık, çok basit biçimde şu sorunun yanıtını bilmek istiyor: **Kürtlerin Türkiye'de Kürt olarak kendi kimlikleri, dilleri, kültürleri, sanat ve müzikleri, gelenek ve görenekleriyle yaşam hakları var mıdır?** Yoksa hâlâ, her şeye karşın Türk olmak zorunda mıdır? Günümüz Türkiye'si bu soruya olumlu yanıt vermiyor. Çünkü biliyoruz, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar her şey Kürtlerin reddi ve asimile edilmesi için organize edilmiştir. Toplumsal, siyasal, hukuki, kültürel ve kişisel yaşam öyle düzenlenmiştir ki Kürt olmak, Kürt kimliğinin gerektirdiği gibi yaşamak, pratikte suç haline gelmiştir, bir 'zabıta vakası' olmuştur.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti bence, kendi yararı için de olsa, devlet politikası olarak Kürtlerin yukarıdaki sorusuna olumlu yanıt vermelidir. *"Evet, artık Kürtlerin Türkiye'de demokratik, kültürel haklarına sahip Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir Kürt olarak yaşamak hakkı vardır"* demelidir. Bu karar verilmelidir. Ve bu kararın uygulanabilmesi için **gerekli tüm politik, sosyal, kültürel ve yasal düzenlemeler** yapılmalıdır. Bu düzenlemelerle Kürt olmak, kendi haklarına sahip Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı bir Kürt olarak yaşamak, güvence altına alınmalıdır. Elbette söz konusu bu gelişmeler bugünden yarına gerçekleşemez. Yetmiş yıldır durmadan yok kabul edilen ve yok olması için her şey yapılan bir realitenin yasa ve reformlarla ülkenin canlı ve güçlü bir parçası haline getirilmesi kolay değildir. Ama sanıldığı ya da kimi kesimlerce iddia edildiği gibi çok zor ve katastrofal sonuçlar doğuracak bir olay da değildir. **Hep birlikte Türk'ü ve Kürt'üyle el ele, devletin ve toplumun tüm karar organlarının katılımıyla bu gerçekleştirilebilir.**

Bu adımların atılması ne Türkiye'nin güçsüzlüğü ve zayıflığının göstergesidir, ne de taviz ve geri adımdır. Tersine bu adımlar Türkiye'nin gücünü, demokratik erdemlerini ve uygar tutumunu gösterecektir; bunun bir kanıtı olacaktır. Bu adımlar Türkiye'ye sandığımızdan daha fazla itibar sağlayacaktır. Devlet yöneticilerinin bugün, büyük bunalımlar içinde olan ve durmadan gerileyen bir Türkiye'de bir ajitasyon olarak kullandıkları **'büyük Türkiye'**yi yaratacaktır.

Türkiye tek kültürlü değil, çok kültürlü bir ülkedir. Dün böyleydi, bugün de böyledir. Türkiye **Sultan Abdülhamit'in sözünü ettiği mozaiki devr almıştır.** Resmi söylemin aksine Türkiye'nin realitesi budur. Çok kültürlü bir ülkede **'tek ulus, tek kültür' düşüncesinin** resmi düşünce haline gelmesi ve bunda ısrar edilmesi, her şeyden önce ülkeyi çok zayıflatır, dinamizmini keser, sağırlar diyalogunun hakim olduğu bir çöl haline getirir, yurttaşları huzursuz, sıkıntılı, durmadan terleyen savcı-sanık haline getirir. Kùltürler arası ilişkiyi keser, kùltürleri birbirinden ve dünyadan izole eder, onları fakirleştirir, basitleştirir, önyargılar yaratır, kùltürler arasına nifak tohumları eker, çelişkiler çıkarır, kuşkular yaratır, gerilimi durmadan artırarak insanları birbirinden alabildiğine uzaklaştırır. Kùltür, bir yaşam biçimidir, bir yaşam için gerekli olan her şeydir. **Tek bir ulusal kùltür yaratacağım diye, kùltürü, kùltürleri eritmek, insanı, insanları, insanlığı eritmektir.** Türkiye bunun acısını fazlasıyla çekmedi mi?

Dünyanın durmadan küçüldüğü, kültürlerin eşitliği temelinde birliğe doğru gittiği, tüm uygar ve modern dünyanın kültürel diyalog peşinde olduğu, kültürleri koruyup kolladığı, çok kültürlü olmayı bir zenginlik, erdem ve güç olarak gördüğü günümüzde, Türkiye de artık kendi gerçeğine dönerek Kürtlere kendi kültürleriyle yaşama fırsatı vermeli ve Kürt kültürüyle tanışmalıdır. Kürt yurttaşlarıyla barışmalıdır.

Belki de çok anlamsız görülebilecek şu soruyu Türkiyelilere ve özellikle Türkiye'yi yönetenlere sormak gerekli: Türkiye, Türkiye'deki insanlar, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları, gülünç resmi tezlerin dışında, Kürt dili, kültürü, edebiyatı, ulusal değerleri, sanatı ve müziğiyle ilgili ne biliyor? Neredeyse hiçbir şey. Bugün Türkiye'deki Kürt imajı, sadece bir avuç kara bıyık, kara bir çarşaf, sadece 'le, le' ve 'lo, lo'su Kürtçe olan ne olduğu belirsiz çirkin bir müzik, yavan filmlerde görülen bir salak ve kızgın bir tüfeğe indirgenmiştir. Kürt olduğum için demiyorum ama bu büyük bir haksızlıktır. Kürt toplumu gelişme olanakları bulamamıştır. Ancak Kürtlerin ülkesi, tarihî olarak bir kültürler ve uygarlıklar durağıdır. Kürtler, Türkiye'yi de çok zenginleştirebilecek zengin bir mirasa sahiptirler. Burada bu mirasın öğelerine ilişkin geniş bir panorama çizmek olanaksız. Ama izninizle şu kadarını söyleyeyim: Kürtlerin çok eski ve zengin bir dilleri, 11. yüzyıldan bugüne gelen bir yazılı edebiyatları, Ortadoğu'nun en zenginlerinden sayılan bir sözlü edebiyat gelenekleri, renkli bir sanat yaşamları, heyecan verici ve derin bir müzikleri, öğretici bir tarihleri, duygu yüklü gelenek ve görenekleri vardır. **Kürt klasik edebiyatı Melaye Cizîrî, Feqiyâ Teyran, Ehmede Xanî, Hacı Oadire Koyî gibi büyük şairler çıkarmıştır.**

Kürt düşünsel ve dinsel yaşamı **Selahaddîn Eyyûbî, Şeref Han, Mewlewî, Mewlana Halid** gibi düşünürleri insanlığa armağan etmiştir. İlk Osmanlı yazılı tarihi olarak kabul edilen **Heyşt Bihuşt'ün İdrise Bîdlîsî** tarafından yazıldığını, **Cizîra Botan** emirliğinin merkezi olan Cizîre'nin Ortadoğu'nun önemli kültür merkezlerinden olduğunu, Şeref Han'ın torunu Bitlis miri Abdal Han'ın çok zengin bir kütüphaneye sahip olduğunu ve çeşitli konularda 76 kitap yazdığını unutmayalım. Kürtler bunların torunlarıdır ve bu köklü tarih ve kültürden gelmektedirler. Bugün de Kürtlerin ilginç, canlı ve tüm olanaksızlıklara karşın üretken sayılabilecek modern bir kültürel, edebi, sanatsal yaşamı vardır. Ne yazık ki tüm bunlar Türkiye'de bilinmiyor ve bilinmesine de izin verilmiyor.

Kürtlerin Türkiye'ye kültürel olarak da sunacakları, verecekleri çok şey vardır. Kürtler, Kürtçeyi, Kürtçenin o hüznünlü sözcüklerini barış ve kardeşliğin, eşitlik ve birliğin aracı yapabilirler. Klasik ve modern edebiyatlarıyla Türkiye'deki insanı ahlaki olarak daha onurlu, kültürel olarak daha zengin yapabilirler. Müzik, sanat ve folklorlarıyla Türkiye insanının ruhunu, tıpkı Kürt halı ve kilimleri gibi renkli ve coşkulu hale getirebilirler. Kürtlere artık bu fırsat verilmelidir. **Okullarda anadili eğitiminden televizyona, üniversitelerde kürdoloji kürsülerinden enstitülere kadar ne gerekliyse Kürtlere verilmelidir.** Herkes, tüm dünya bugün Türkiye'den bunu bekliyor. Ancak o zaman, bugün anlamsız bir sinizmden başka bir şey olmayan **'kardeşlik, birinci sınıf yurttaşlık'** konseptleri anlamlı olur.

Barış içinde, tolerans ve diyalogun egemen olduğu bir atmosferle Kürt sorununun uygar bir çözüme kavuşması, herkesin yararınadır; hem Türk ve Kürtlerin, hem de insanlığın yararınadır. Şiddet, karanlık yüreklerin egemen olduğu kör bir kuyudur. Şiddetin olumlusu, iyisi yoktur. Her türlü şiddet, her renkteki şiddet, karanlığın yüreğine giden yolu döşer, insanları korkunun ve karanlığın tutsağı haline getirir. Şiddetin karşıtı ise kültürel diyalogdur. **Şiddet, ayırıcı, bölücüdür;** kültürel diyalog birleştirici, bütünleştiricidir. Dünyada en tehlikeli ve hüznün verici ruh hali, çaresizlik ve acizliğin ruh halidir. Diyalog yerine, şiddetle çaresiz ve aciz hale getirilmiş insanın ruh hali hem çok trajik hem de çok tehlikelidir. Ankara'nın o sıcak yaz gününde benim içinde bulunduğum o ruh hali çok olumsuz, çok zararlı ve çok tehlikeliydi. İnsanları, etnik grupları ve halkları o hale getirmemek gerekli. Red ve inkâr, bir isteri ve paranoyadır. Red ve inkâr edilen de, fazlasıyla o isteri ve paranoyadan nasibini alarak farklı bir uç oluşturur. Tüm dünyada, her zaman, Kurtz'un serüveninde de gördüğümüz gibi, hep böyle olmuştur. Bu nedenle, hakların garantisi ve kültürel diyalog zorunludur. Şiddet ve zora, isteri ve paranoyaya karşı alınabilecek en etkin önlem, her türlü hakkın garanti edilmesi ve kültürel diyalog yolunun sonuna kadar açılmasıdır. Bu, kendisiyle barışık bir toplum yaratmanın da ön koşuludur.

Denemeye bir yazardan söz ederek başladım; yine bir yazardan söz ederek bitirmek istiyorum. Bir süre önce, İsveç Yazarlar Birliği olarak, kendi ülkesinin vicdanı ve dünyanın en iyi yazarlarından birisi olmaya çalışan bir yazarı, Blaga Dimitrova'yı ağırladık.

Blaga Dimitrova, Bulgaristan'ın en ünlü yazarı. Ve bugün aynı zamanda Bulgaristan Cumhurbaşkanı yardımcısı. Çok ağır sorumlulukları olan sorumlu bir aydın. **Totaliter rejimin yıkılmasıyla** geride kalan çok ağır sorunlarla meşgul Blaga Dimitrova ile edebiyat konuştuk ve şiirlerini Bulgarca, İsveççe dinledik. Akşam yemeğinde, merak ettiği için, ilk fırsatta kendisine totaliter rejim döneminde adları bile değiştirilen Bulgaristan'daki Türklerin durumunu sordum. İlginç ve öğretici yanıtını şöyle özetleyebilirim:

"Bulgaristan'daki Türklere yönelik baskılar, geçmiş rejimin bir ayıbıdır. Ama aynı zamanda hepimizin ayıbıydı. Bir insanın adını değiştirmek, köyünün adını değiştirmek, dilini ve kültürünü yok etmek, zorla gelenek ve göreneklerinden uzaklaştırmaya çalışmak bir insanlık suçudur, büyük bir ayıptır. Şimdi bu ayıbı gidermeye çalışıyoruz..."

Evet, sorumlu bir aydın ve devlet adamının Bulgaristan'daki Türklere ilişkin görüşleri bunlar. **Ama Türkiye, Kürtlere karşı 1923 yılından bu yana bu ayıbın içinde, bu ayıbı işliyor.**

Tüm isterilerden arınarak, 'vatan, millet bölünüyor' paranoyalarını ve 'herkes Türk olmak zorundadır, Türk'ten başkasının söz hakkı yoktur' türünden Kurtzvari mentaliteyi bir yana bırakarak, Türkiye'nin önemli bir bölümünü ve orada yaşayan yurttaşları düşman ya da potansiyel düşman olarak görmekten vazgeçerek bu söz konusu ağır ayıbı Türkiye'nin sırtından atmanın zamanı gelmedi mi?..

YİNE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ YİNE TÜRKİYE

Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye adlı ilk kitabımızda 24 değerli yazarımızın yazıları vardı. Yaşar Kemal'in bu kitapta yer alan iki yazısında suç ögeleri bulunarak kitap çıkar çıkmaz yasaklandı ve toplatıldı; böylece hem yazarların düşüncelerini açıklama, hem de okurların bu düşünceleri okuma, öğrenme özgürlüğü bir kez daha çiğnenmiş oldu. Şimdi Yaşar Kemal ve Can Yayınları yöneticisi, bu kitapla ilgili olarak Devlet Güvenlik Mahkemesinde yargılanmaktalar. Cezaevlerinde nice 'düşünce suçlusu', ceza sürelerini tamamlamaya çalışırken, nice 'düşünce suçlusu aday' da düşüncelerinden dolayı Devlet Güvenlik Mahkemelerinde yargılanıyor. Türkiye'nin demokratikleşmesi, düşünce özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması çabalarına hız vermek amacıyla, ülkemizin bölünmezliğini pekiştirecek akılcı bir çözüme kesinlikle savaşla değil, çağdaş demokratik yollarla ulaşılabilceği gerçeğini bir kez daha vurgulamak için yeni bir kitapla çıkıyoruz karşınıza. *Yine Düşünce Özgürlüğü Yine Türkiye* adlı bu yeni kitabımızda da değerli yazarlarımızın yeni görüşleri, yeni uyarılarıyla buluşacaksınız. Türkiye'nin üretime ve gelişime açık, demokratik, çağdaş bir toplum olması yolunda bu kitap da bir uyarı niteliğindedir. Düşünen suskun çoğunluğun da bu çabalara arka çıkmasını diliyoruz.

Kapaktaki resim: JOAN MIRO

ISBN 975-510-653-7

9 789755 106533

KDV İÇİNDEDİR

280000